

Projekt je spolufinancován z Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí

Začlenění ruské komunity do většinové společnosti

EIF 2013-01

Jana Vavrečková
Karolína Dobiášová

VÚPSV, v.v.i. Praha + FSV UK

2015

Publikace byla schválena ediční vědeckou radou ve složení:
doc. Ing. Ladislav Průša, CSc. (VÚPSV, v.v.i. Praha)
Ing. Martin Holub, Ph.D. (VÚPSV, v.v.i. Praha)
Mgr. Miriam Kotrusová, Ph.D. (FSV UK Praha)
doc. Ing. Robert Jahoda, Ph.D. (MU Brno)
Ing. David Prušvic, Ph.D. (MF ČR)
Ing. Jan Mertl, Ph.D. (VŠFS Praha)
Ing. Jan Molek, CSc. (JU České Budějovice)
doc. Ing. Olga Poláková, CSc. (Metropolitní univerzita Praha)

Vydal Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i.
Praha 2, Karlovo náměstí 1
jako svou 503. publikaci
Vyšlo v roce 2015, 1. vydání, počet stran 80
Tisk: VÚPSV, v.v.i.

Recenze: Mgr. Dita Čermáková, Ph.D.
Mgr. Michal Janíčko

ISBN 978-80-7416-230-5

<http://www.vupsv.cz>

Abstrakt

Monografie o ruské komunitě na českém území je součástí řešení projektů zabývajících se monitoringem integračních procesů cizinců třetích zemí v České republice (zadavatelem MV ČR). Předmětem jejího zájmu jsou občané Ruské federace a míra jejich integrace do české většinové společnosti; ruská komunita vykazuje na rozdíl od ostatních početně významných cizineckých subpopulací řadu specifíků. Smyslem monografie je tyto odlišnosti zjistit, prověřit stav a vývoj ukazatelů integrace v uplynulých pěti letech a doplnit rozbor číselných (administrativních) údajů o relevantní poznatky o názorech, postojích a životě ruských občanů v ČR. Metodologicky vychází monografie ze dvou částí, které se v textu vzájemně prolínají. První část zahrnuje rozbor kvantitativních dat - integračních ukazatelů s orientací na ruskou komunitu (stav roku 2014 a vývoj od roku 2009). Druhá část vychází z kvalitativní sondy založené na řízených rozhovorech, která obohacuje zjištěné závěry o aktuální názory a postoje ruských imigrantů v České republice.

Občané Ruské federace jsou třetí největší imigrační komunitou v ČR. Nejčastějším důvodem pro jejich pobyt na území České republiky je sloučení rodiny. Charakteristickým rysem ruské komunity je také enormní zájem o studium v České republice. Naopak, ve srovnání s jinými národnostmi je méně častým důvodem pobytu v ČR zaměstnání/podnikání. Typickým jevem je vysoký podíl žen v ruské subpopulaci. Většina ruských imigrantů také vykazovala relativně vysoký socioekonomický status. Rozhovory poukázaly na důležitost existence ruské komunity pro občany Ruské federace žijící v ČR. Z šetření vyplývá, že z hlediska sociální integrace má převažující část respondentů snahu se integrovat do české společnosti. Nicméně byly identifikovány i rizikové skupiny z hlediska integrace: děti imigrantů, které navštěvují ruské školy (s žádnou nebo minimální výukou českého jazyka a českých reálií), ženy v domácnosti a důchodci, kteří se často pohybují jen v „ruském prostředí“. Ohroženou skupinou mohou být i zaměstnanci pracující v rámci tzv. etnické ekonomiky. K segregaci může přispívat i nevyvážená prostorová koncentrace Rusů v rámci ČR.

Klíčová slova: ruská komunita v ČR; integrační proces; kvantitativní integrační ukazatelé; názory a postoje ruských imigrantů

Abstract

The Monograph deals with the Russian community in the Czech Republic. It represents one of the outcomes of research projects focused on monitoring the integration process of non EU foreigners in the CR (projects supported by the Ministry of Interior). The Russian community has a number of specifics. The aim of the study is to identify these differences, examine the evolution of integration indicators in the past five years and to find out opinions, attitudes and life experience of Russians in the CR. From the methodological point of view the study is based on two approaches. The first one presents an analysis of quantitative data - integration indicators with a focus on Russian community (situation in the 2014 and development since 2009), the second one is based on qualitative semi-structured interviews with Russian immigrants in the Czech Republic.

Russians represent third largest community of immigrants in the CR. An important reason for residence of Russians in the Czech Republic is family reunification. A

characteristic feature of the Russian community is enormous interest for study in the Czech Republic. On the contrary in comparison with other nationalities, an employment is less frequent reason for the residence in the CR. Russian subpopulation is characterized by a high proportion of women. Most Russian immigrants have a relatively high socio-economic status. The interviews highlighted the importance of the existence of the Russian community for the Russian immigrants in the CR. The survey shows that from the perspective of social integration, the greater part of respondents desire to integrate into Czech society. Nevertheless it was identified risk groups in terms of integration: the children of immigrants who attend Russian schools (with no or minimal teaching the Czech language and Czech realia), housewives and pensioners, who live especially in a "Russian environment". Also employees working in the so-called "ethnic economy" may be a vulnerable group. Unbalanced concentration of Russians in the Czech Republic may also contribute to segregation of Russian immigrants.

Key Words: the Russian community in the Czech Republic; the integration process; quantitative indicators of the integration; opinions and attitudes of Russian immigrants

Obsah

Úvod	7
Základní pojetí monografie a použitá metodologie	9
1. Pobytové charakteristiky ruských imigrantů a motivace jejich příchodu do ČR	13
1.1 Počet a vývoj imigrantů z Ruské federace	13
1.2 Stav a vývoj trvalých pobytů	14
1.2.1 Absolvování zkoušky z českého jazyka pro získání trvalého pobytu	14
1.3 Získání českého občanství	15
1.3.1 Zkoušky pro získání českého občanství a jejich úspěšnost	16
1.4 Účely pobytu v ČR	17
1.5 Motivace k přesídlení do České republiky a setrvání v České republice	20
1.6 Strategie přesídlení / odjezdu do České republiky	23
2. Charakteristiky Rusů žijících v ČR a jejich způsob života	26
2.1 Pohlaví	26
2.2 Věk	27
2.2.1 Věková kategorie do 25 let	27
2.2.2 Věková kategorie 56 let a více	29
2.3 Vzdělání	29
2.4 Společenský a komunitní život v České republice	30
2.4.1 Ruská komunita v ČR	31
2.4.2 Kontakty s Čechy	33
2.4.3 Vztahy s ostatními cizinci	34
2.5 Rodinný život v České republice	34
3. Zastoupení Rusů v české vzdělávací soustavě	37
3.1 Základní školy	37
3.2 Střední školy	37
3.3 Vysoké školy	38
3.4 Zkušenosti, názory a postoje respondentů ke vzdělání	41
3.4.1 Předškolní vzdělání	41
3.4.2 Základní a středoškolské vzdělání	42
3.4.3 Vysokoškolské vzdělání	43
3.4.4 Nostrifikace	44
4. Vydělečná činnost ruských imigrantů a podnikatelská činnost	45
4.1 Podnikatelská činnost	46
4.2 Ekonomické zajištění rodiny	47
4.2.1 Zaměstnání	47
4.2.2 Podnikání	49
4.2.3 Nezaměstnanost	49
4.2.4 Ekonomická neaktivita	49
4.2.5 Čerpání sociálních dávek	50
5. Koncentrace Rusů v rámci ČR a jejich způsob bydlení	51
5.1 Bydlení	52
6. Názory a postoje respondentů k ostatním aspektům života v ČR	54
6.1 Postoje ke zdravotní péči	54

6.2	Vztah Rusů k České republice, Čechům a jejich kontakty s Ruskou federací ...	54
6.2.1	Kde se cítí doma	55
6.2.2	Vztah k Čechům a k české společnosti	56
6.2.3	Vztahy a návštěvy Ruské federace.....	56
6.2.4	Pociťovaná diskriminace	59
6.3	Integrace Rusů v ČR a výhled do budoucnosti	60
6.3.1	Typy pobytu v ČR a občanství	60
6.3.2	Znalost českého jazyka	62
6.3.3	Sňatek s Čechem/Češkou	63
6.3.4	Další setrvání v České republice či návrat do Ruské federace	64
	Diskuze a závěry	66
	Literatura	71
	Přílohy	74
	Výtahy z oponentských posudků	80

Úvod

Česká republika má z hlediska migrace v rámci regionu střední a východní Evropy dlouhodobě mimořádné postavení. Na konci minulé dekády patřila z hlediska počtu přistěhovalých a výše migračního salda k vůbec nejatraktivnějším zemím celé EU a v posledních dvaceti letech zažila obrovskou dynamiku imigrace.

Atraktivita ČR pro imigranty ze zemí mimo EU souvisí s odlišnou úrovní socioekonomické vyspělosti a motivace imigrantů z Ruska není v tomto směru žádnou výjimkou. Občanů Ruské federace žijících v České republice přibývalo a stále přibývá, a to jak absolutně, tak relativně vůči cizincům s jinou státní příslušností. Pozvolný, ale lineární nárůst Rusů se děje navzdory tomu, že celkový počet cizinců z třetích zemí (CTZ) na českém území klesá, což není jediná odlišnost od ostatních cizineckých komunit.

Tyto skutečnosti přiměly řešitele pokusit se získat detailnější informace o zde žijící ruské komunitě. Publikovaná, poznatková základna na toto téma je ovšem velmi omezená. K dispozici jsou oficiální statistická data Českého statistického úřadu (ČSÚ) o cizincích v ČR, jejichž vypovídající hodnotu značně snižuje nízká aktuálnost uvedených údajů a několik sociologických šetření, kde Rusové většinou figurují pouze jako jedna z početně významných komunit respondentů. Dotazníkové šetření orientované pouze na imigranty z Ruské federace provedl např. Drbohlav (Přírodovědecká fakulta UK, 1999) a Janíčko (Katedra sociologie Filosofické fakulty UK, 2012).

Úspěšná integrace občanů třetích zemí představuje pro Českou republiku jeden z předních úkolů současné epochy. V naší monografii vycházíme z konceptuálního pojetí integračního procesu podle autorů Bosswicka a Heckmanna (2006), tj. chápeme jej jako obousměrný proces mezi imigranty a hostitelskou společností, jehož cílem je začleňování a přijímání přistěhovalců v rámci stěžejních institucí, vztahů a pozic v hostitelské společnosti. Je třeba mít na paměti, že v této interakci má hostitelská společnost větší moc a výhodnější postavení; z hlediska imigrantů obnáší integrační proces učení se nové kultuře, nabývání práv a povinností, získávání přístupu k určitým pozicím a sociálnímu statusu, budování osobních vztahů s členy hostitelské společnosti a získávání pocitu sounáležitosti a identifikace s hostitelskou společností. Pro hostitelskou společnost integrace znamená zpřístupnění institucí a poskytnutí rovných příležitostí pro přistěhovalce. (Bosswick a Heckmann, 2006)

Autoři Bosswick a Heckmann (2006) ve své práci rozdělují sociální integraci do čtyř základních úrovní a v jejich rámci pak navrhují konkrétní veřejné politiky, které by se touto oblastí integrace měly zabývat. Jedná se o strukturální, kulturní, interaktivní a identifikační integraci. **Strukturální integrace** znamená získání takové pozice, která umožní přístup ke klíčovým institucím hostitelské společnosti (ekonomické zajištění a trh práce, systémy vzdělání a další kvalifikace, systém bydlení, instituce sociálního státu jako např. zdravotnictví, sociální služby a nakonec i získání občanství). **Kulturní integrace** znamená individuální změny v rovině kognitivní, behaviorální a v rovině postojů dotyčných jedinců. Osvojení si klíčových kompetencí v oblasti kultury a nastavení hostitelské společnosti je pro imigranty předpokladem pro nabývání práv a dosahování určitých pozic a statusů v nové zemi. **Interaktivní integrace** spočívá v přijetí a začlenění přistěhovalců do primárních vztahů a sociálních sítí hostitelské společnosti (patří sem např. přátelství, partnerství, manželství s členy majority, ale i členství v dobrovolných organizacích hostitelské společnosti). Integrace v rovině **identifikační** je chápána jako identifikování se s cíli institucí hostitelské společnosti a vyvinutí se pocitu sounáležitosti k hostitelské společnosti. Tato úroveň integrace se

může vyvíjet až později v rámci integračního procesu jako důsledek participace a všeobecného přijímání migrantů v hostitelské společnosti. (Bosswick a Heckmann, 2006).

Směřování k těmto čtyřem úrovním integrace občanů z třetích zemí v hostitelské zemi by bylo žádoucí zakotvit i do české integrační politiky. Pro úspěšnou integraci imigrantů je ale nezbytné danou komunitu důkladně znát, k čemuž by měla předložená monografie výraznou mírou přispět. Aktivita monografie byly realizovány v rámci řešení projektu „Indikátory integrace cizinců z třetích zemí v ČR a začlenění ruské komunity do většinové společnosti“. Zadavatelem je Ministerstvo vnitra ČR; finančně byl projekt podporován z Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí (EIF - 2013).

Základní pojetí monografie a použitá metodologie

Cílem předložené monografie je zjištění charakteristických rysů ruské komunity, a tím rozšíření poměrně nízké úrovně poznání o této cizinecké komunitě žijící na českém území.

Monografie vychází ze dvou informačních zdrojů - z kvantitativních údajů integrace ruské komunity žijící v ČR (část A) a z kvalitativního šetření pomocí řízených rozhovorů s ruskými imigranty (část B).

Část A se opírá o dostupné údaje zpracované v „Soustavě kvantitativních ukazatelů monitorujících integraci cizinců z třetích zemí k 30. 6. 2014“ (Vavrečková, Pojer, 2014) se specifickým zaměřením na občany Ruské federace; použitelná byla proto pouze data členěná podle státní příslušnosti imigrantů. Zdrojem poznatků jsou administrativní údaje státní správy, do jejichž gesce integrace cizinců v ČR patří - jedná se zejména o Ministerstvo vnitra (MV ČR), Ředitelství služeb cizinecké policie (ŘSCP), Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), Ministerstvo průmyslu a obchodu (MPO), Ministerstvo školství a tělovýchovy (MŠMT), vč. jeho přidružených organizací, Český statistický úřad (ČSÚ). Rozbor kvantitativních údajů zahrnuje stav aktuálního období (v době zpracování monografie - červen 2014) a vývoj od r. 2009, příp. delší časové období. Věcně monografie zahrnuje několik tematických oblastí; relevantní jsou zejména údaje o pobytových charakteristikách ruské subpopulace, získání českého občanství, účely pobytu v ČR, intenzita výdělečné činnosti, sociodemografické znaky, teritoriální rozmístění Rusů v rámci ČR a participace ruských imigrantů v českých vzdělávacích zařízeních. Pro dostatečnou identifikaci specifických znaků ruské subpopulace v ČR bylo nezbytné komparovat zjištěné poznatky o Rusech s dalšími skupinami imigrantů. V našem případě se jednalo o početně nejvýznamnější cizinecké subpopulace Ukrajinců a Vietnamců; ti spolu s Rusy tvoří téměř tři čtvrtiny (74 %) všech cizinců z třetích zemí (CTZ) žijících v ČR. Ve většině případů byly zjištěné závěry porovnány i s celkovým souborem cizinců původem z třetích zemí.

Kvantitativní část prezentuje řadu specifík občanů Ruské federace, vyplývajících z komparace Rusů a srovnávaných cizineckých komunit. Na základě číselných údajů, při omezení subjektivních hypotéz, může pouze naznačit, nikoliv obsírněji vysvětlit a uspokojivě interpretovat zjištěné závěry.¹

Část B představuje kvalitativní šetření, jehož smyslem bylo ověřit poznatky z předchozí kvantitativní části a rozšířit je o informace, jež nelze z číselných údajů vyčíst (Vavrečková a kol., 2015 a; Vavrečková a kol., 2015 b). Jedná se o zkušenosti, názory a postoje samotných ruských imigrantů. Především nás zajímaly motivy příjezdu do ČR, spokojenost s životem v ČR v různých oblastech, pocíťované integrační bariéry a plánované perspektivy Rusů do dalších let. Vzhledem k omezeným finančním prostředkům se jednalo pouze o vypovídající sondu dvanácti respondentů; ta však nejen obohacuje číselné údaje, ale současně dává dobrý základ pro potenciální širší a hlubší sociologické šetření.

Data terénního šetření byla sbírána v období leden až březen 2015 pomocí face - to face polostrukturovaných rozhovorů na základě předem připraveného scénáře s cílovou skupinou (Flick, 2009). Scénář se zaměřoval nejen na současnou situaci

¹ Určitou slabinou kvantitativní části monografie, (kterou však nelze ze strany řešitelů ovlivnit) je neprovázanost administrativních údajů státních institucí i nejednotná metodika sběru těchto dat. Jedná se však o dosud v ČR nepublikované poznatky, neboť zveřejněná data o cizincích (CTZ) nejsou v ČR v naprosté většině podle státní příslušnosti členěna.

respondentů, ale i na jejich migrační historii. Dotazování prováděli sami členové výzkumného týmu, kteří se v problematice migrace a integrace dlouhodobě odborně angažují. Rozhovory trvaly cca 60-100 minut.

Respondenti byli vybráni tak, aby pokryli co nejširší spektrum cizinců původem z Ruské federace, a to z hlediska odlišných věkových i sociálních skupin (podnikatelé, zaměstnanci na různých pozicích, studenti, ekonomicky neaktivní), délky a důvodů pobytu. Vzhledem k výzkumné otázce byli do vzorku záměrně vybráni občané Ruské federace, kteří v ČR pobývají pět let a déle. Skutečnost, že nejvíce respondentů žije v ČR 16 a více let, nám umožnila zkoumat jejich integraci v dlouhodobém horizontu. Na druhou stranu některá zjištění mohou být ovlivněna tím, že většina dotázaných přišla do ČR koncem devadesátých let. Celkem bylo dotázáno 12 respondentů. Nicméně, šetření se dotýká zprostředkovaně i dalších členů rodin dotazovaných (rodiče, děti); tj. ještě širšího a pestřejšího spektra občanů Ruské federace v ČR.

Strategií ke zvýšení validity výzkumu bylo také průběžné konzultování interpretace výsledků s dalšími výzkumníky, experty na danou oblast (Maxwell, 1992).

Většina dotázaných z našeho vzorku měla vysokoškolské vzdělání, s výjimkou dvou středoškoláků.² Vzdělanostní struktura respondentů odpovídá skutečnost, že téměř všichni ekonomicky činní respondenti pracovali na kvalifikovaných pracovních pozicích.

² To je v souladu i se Sčítáním lidu, domů a bytů a z roku 2011, které ukázalo vyšší podíly vysokoškolského vzdělání u občanů Ruska 43,3 % než u jiných cizinců v ČR (ČSÚ, 2014b).

Vzorek respondentů původem z Ruské federace

	respondent přezdívka	věk	vzdělání	délka pobytu v ČR	typ pobytu	ekonomická aktivita/neaktivita
1.	Kaťa	27 let	vysokoškolské	12 let	trvalý	zaměstnání v zahraniční firmě
2.	Boris	45 let	vysokoškolské	16 let	občanství české i ruské	podnikání a prezenční studium na VŠ
3.	Žeňa	40 let	vysokoškolské	16 let	trvalý	zaměstnání v zahraniční firmě
4.	Taňa	38 let	středoškolské	5 let	trvalý	ukončila podnikání (obchod s módou), nyní nevydělečně činná a plánuje nové podnikání
5.	Anastazia	39 let	vysokoškolské	10 let	trvalý	zaměstnání jako VŠ pedagog a manažerka neziskové organizace
6.	Pavel	26 let	vysokoškolské	17 let	trvalý	studium VŠ
7.	Světlana	44 let	vysokoškolské	5 let	trvalý	v domácnosti, občasná práce na dohodu o provedení práce nebo dobrovolnická práce
8.	Nada	34 let	vysokoškolské	16 let	trvalý	zaměstnání jako lékařka v nemocnici
9.	Mila	60 let	vysokoškolské	10 let	trvalý	pobírá důchod z Ruské federace
10.	Nataša	32 let	vysokoškolské	18 let	trvalý	zaměstnání v české firmě s orientací na ruskou klientelu
11.	Aňa	30 let	středoškolské	20 let	občanství české i ruské	zaměstnání v české firmě s mezinárod- ními obchodními kontakty
12.	Olga	50 let	vysokoškolské	16 let	trvalý	neoficiální práce (péče o děti a seniory, úklid)

Zdroj: autorky

Deset rozhovorů bylo doslovně přepsáno, ve dvou případech respondenti nahrávání odmítli a byly pořízeny terénní zápisky. Data v písemné podobě byla analyzována s využitím tematické analýzy (Braun, Clarke, 2006).

Celá monografie je koncipována tak, že v jednotlivých kapitolách dochází k prolínání kvantitativních poznatků z administrativních zdrojů (část A) s poznatky sondážního šetření (část B); pro bezprostřední ilustraci využívá část B přímé citace respondentů, nahrané v průběhu rozhovoru. Autoři obou částí nebyli striktně vázáni totožnými oblastmi sledování struktura monografie je proto věcí spíše intuitivní; nicméně z hlediska hlubšího poznání sledované problematiky pokládáme tento přístup za značně přínosný.

Přílohu monografie tvoří použitý scénář rozhovorů s ruskými imigranty a soubor poznatků o firmách vlastněných ruskými majiteli. Jedná se o dosud nepublikované údaje firmy Bisnode CR, s.r.o., které tak vhodně doplňují údaje Ministerstva průmyslu

a obchodu o podnikatelských aktivitách osob ruského původu. Údaje nezahrnují časový vývoj, ale stavové veličiny k listopadu 2014.³

³ Upraveno a převzato z interní studie VÚPSV, v.v.i „Charakteristika ruské komunity žijící na českém území“ 2015.

1. Pobytové charakteristiky ruských imigrantů a motivace jejich příchodu do ČR

1.1 Počet a vývoj imigrantů z Ruské federace

V současné době představují Rusové třetí nejpočetnější komunitu cizinců z třetích zemí (CTZ) v ČR a čtvrtou komunitu v celkové cizinecké populaci (vč. zemí EU). K červnu 2014 žilo na českém území 34 473 osob původem z Ruské federace a jejich počet v posledních letech pozvolna narůstá; za uplynulých cca pět let (od r. 2009) vzrostl počet ruských imigrantů o 13 %. Jedná se o opačnou tendenci vývoje než u ostatních zde žijících cizineckých minorit.

Radikální snížení počtu volných pracovních míst v důsledku ekonomické krize a s tím související skutečnosti zapříčinily mezi lety 2009 a 2014 (6/2014) pokles všech CTZ o desetinu původního stavu. V absolutním vyjádření to znamená odchod 29 203 imigrantů z třetích zemí, nebo jejich částečný (možný) přesun do ilegálního pobytu. Např. ukrajinská subpopulace snížila své stavy o více než pětinu (22 %) původního počtu, tj. zhruba o 30 tis. osob a redukce (třebaže v nepoměrně nižším měřítku) se nevyhnula ani Vietnamcům (v daném období odchod 3 774 osob). Obdobné tendence postihly naprostou většinu cizineckých komunit na českém území.

V kontrastu s tím zde žijící ruská subpopulace početně nejenže neklesala, ale její rozsah se v uplynulých pěti letech o více než 4 tis. osob zvýšil. Ještě zřetelněji je zvýšený počet Rusů žijících v ČR patrný v uplynulé dekádě; v roce 2004 žilo na českém území necelých 15 tis. Rusů v průběhu deseti let přicestovalo do země dalších cca 20 000 osob, což představuje nárůst o 60 %. Dlužno však předeslat, že navýšení ruské menšiny není nikterak strmé, proces není lineární, zahrnuje výkyvy v jednotlivých letech a pohybuje se v rozmezí cca 3-5 % ročně. **V současné době (6/2014) pochází z Ruské federace zhruba každý osmý legální imigrant původem z třetích zemí (viz tabulka č. 1).**

Tabulka č. 1 **Počet imigrantů a charakter pobytu**

	2004	2009	2011	2013	6/2014	index 6-2014/2009
I. celkový počet						
CTZ abs.	166 366	295 603	282 877	267 404	266 400	0,90
Rusové abs.	14 547	30 393	32 708	33 415	34 473	1,13
Ukrajinci abs.	78 263	134 456	119 025	105 239	104 290	0,78
Vietnamci abs.	34 179	61 063	58 265	57 406	57 289	0,94
podíl Rusů na populaci CTZ	8,7	10,3	11,6	12,5	12,9	-
podíl Ukrajinců na populaci CTZ	47,0	44,6	42,1	39,4	39,1	-
podíl Vietnamců na populaci CTZ	20,5	20,7	20,6	21,0	21,5	-

Zdroj: ŘSCP ČR

1.2 Stav a vývoj trvalých pobytů

Pokles imigrantů z třetích zemí doprovázel proces navyšování počtu i podílu trvalých imigrantů. V aktuálně sledovaném období (6/2014) dosáhl celkový počet osob se statutem trvalého pobytu hodnotu 174 553 a tvoří dvě třetiny (65,5 %) všech CTZ žijících na českém území. Nárůst trvalých imigrantů je patrný u všech hlavních cizineckých minorit, Rusy nevyjímaje. **Od roku 2009 se zvýšil počet Rusů s trvalým pobytem o více než 40 % a v ruské subpopulaci tvoří více než polovinu (52,9 %).** Vyjádřeno v absolutních číslech k 30.6.2014 žilo v ČR 18 223 osob ruského původu s oprávněním zde trvale pobývat.

V relaci k nejpočetnější komunitě Ukrajinců byl však nárůst trvalých imigrantů v posledních pěti letech u Rusů pomalejší (u Ukrajinců nárůst o 57 %); v relaci k Vietnamcům naopak strmější (o 27 %)⁴.

Tabulka č. 2 **Trvalý pobyt**

	2004	2009	2011	2013	6/2014	index 6-2014/2009
CTZ abs.	56 939	125 117	136 761	158 321	174 553	1,39
Rusové abs.	x	12 879	14 192	17 224	18 223	1,41
Ukrajinci abs.	x	45 682	50 216	68 648	71 781	1,57
Vietnamci abs.	x	35 768	37 567	43 875	45 241	1,27
podíl Rusů s trvalým pobytem k CTZ s trvalým pobytem celkem	-	10,3	10,3	10,9	10,4	-
podíl Ukrajinců	-	34,9	36,7	43,4	41,1	-
podíl Vietnamců	-	28,6	27,4	26,2	25,9	-
podíl Rusů s trvalým pobytem v ruské komunitě	-	42,4	43,4	51,5	52,9	-
podíl Ukrajinců	-	34,0	42,3	65,2	68,8	-
podíl Vietnamců	-	58,6	64,5	76,4	79,0	-

Poznámky: Číselné údaje z ČSÚ a ŘSCP nejsou totožné - rozdíly jsou v řádu jednoho procentního bodu a nižší, což na vývojové tendence nemá vliv. Údaje za rok 2004 v členění podle zemí původu nejsou k dispozici.

Zdroj: ŘSCP ČR

1.2.1 Absolvování zkoušky z českého jazyka pro získání trvalého pobytu

Základním předpokladem úspěšné integrace cizinců v hostitelské zemi je znalost jejího jazyka. CTZ žádající o povolení k trvalému pobytu jsou od r. 2011 povinni absolvovat zkoušku z ČJ na úrovni A1. Od této doby se počet osob z třetích zemí s absolvovanou zkouškou z ČJ zvýšil téměř čtyřikrát a téměř totožné tempo růstu lze sledovat u občanů Ruské federace (viz tabulka č. 3). **Mezi rokem 2011 a 2014 absolvovala zkoušku z ČJ pro trvalý pobyt více než desetina zde žijících Rusů.**⁵

⁴ Nicméně podíl trvalých migrantů je mezi Vietnamci ze všech cizineckých komunit nejvyšší (téměř 80 %).

⁵ Ve vztahu k ukrajinské komunitě se jedná o viditelně nižší podíl, což může souviset s několika jevy, např. nižším zastoupením Rusů s trvalým pobytem v ČR (podíl Rusů s trvalým pobytem v ruské komunitě 52,9 - Ukrajinci v ukrajinské komunitě 68,8), s pomalejším vývojem v čase (index růstu trvalých pobytů v období 6/2014 - 2009 Rusové 1,41 - Ukrajinci 1,57), kratší ruskou migrační historií, případně jinými jevy.

Tabulka č. 3 **Zkoušky z ČJ pro trvalý pobyt**

	2011 (5/2011 - 10/2011)	2012 (5/2012 - 10/2012)	2013 (5/2013 - 10/2013)	2013/2014 11/2013 - 5/2014	index růstu 2004/2011
počet CTZ se zkouškou z ČJ	12 911	31 051	45 249	49 920	3,9
Rusové	999	2091	3 419	3 979	4,0
podíl Rusů v souboru CTZ, kteří složili zkoušku z ČJ	7,7	6,7	7,5	7,9	-
podíl Ukrajinců v souboru CTZ	66,5	69,6	63,9	62,8	-
podíl Vietnamců v souboru CTZ	6,2	8,8	13,7	14,5	-
podíl Rusů se zkouškou z ČJ v ruské komunitě	3,1	6,3	10,2	11,5	-
podíl Ukrajinců v ukrajinské komunitě	7,2	19,2	27,5	30,0	-
podíl Vietnamců ve vietnamské komunitě	1,4	4,8	10,8	12,6	-

Zdroj: Národní ústav pro vzdělávání

1.3 Získání českého občanství

Souběžně s růstem trvalých pobytů rostl v posledních letech i počet získaných občanství, jako synonymum nejvyššího stupně integrace cizinců v české společnosti (viz tabulka č. 4). Mezi imigranty z třetích zemí počet udělených českých občanství výrazněji stoupl mezi rokem 2012 a 2013 (o 49 %), ale skokový nárůst (o 200 %!) byl zaznamenán v první polovině r. 2014, v souvislosti s legislativní změnou, umožňující cizincům dvojí občanství. Z indexu růstu v letech 2011 - 6/2014 vyplývá, že počet udělených občanství všem cizincům v ČR se zvýšil téměř dvojnásobně, ale u CTZ o 263 %.

Absolutní počet osob s českým občanstvím u Rusů, Ukrajinců a Vietnamců v souhrnu všech CTZ odpovídá přirozeně jejich početnímu zastoupení, ale **z hlediska relací v příslušné komunitě je podíl osob s českým občanstvím mezi Rusy nejvyšší. K červnu 2014 mělo české občanství zhruba osm procent (8,3 %) občanů původem z Ruska**, což je viditelně vyšší podíl než v ukrajinské (1,2 %) a vietnamské komunitě (3,6 %).

U osob s českým občanstvím původem z Ruska převažují ženy (57 %) a osoby v ekonomicky aktivním věku (52 %). Mladí lidé ve věku 15-29 let zde tvoří necelých 30 % a občané ve věku nad 60 let téměř dvě pětiny.

V ruské subpopulaci je dynamika růstu zdaleka nejvyšší, oproti r. 2011 evidujeme téměř pětinasobné navýšení. Tato skutečnost dokládá, že Rusové nepatří k cizineckým komunitám, které do ČR přijely pouze z ekonomických (výdělečných) důvodů, ale hodlají se zde trvale usadit a žít.

1. Pobytové charakteristiky ruských imigrantů a motivace jejich příchodu do ČR

Tabulka č. 4 **Získání českého občanství**

	2011	2012	2013	6/2014	index 6/2014 - 2011
občanství ČR celkem	1 653	1 771	2 253	3 229	1,95
z toho:					
CTZ celkem	996	1 165	1 740	2 621	2,63
z toho:					
Rusové s českým občanstvím	61	163	142	287	4,70
Rusové celkem	32 708	33 281	33 415	34 473	1,05
podíl Rusů s českým občanstvím v ruské komunitě	1,8	4,9	4,2	8,3	-
Ukrajinci s českým občanstvím	500	512	947	1 294	2,59
Ukrajinci celkem	119 025	112 647	105 239	104 290	0,88
podíl Ukrajinců v ukrajinské komunitě	4,2	4,5	8,9	12,4	-
Vietnamci s českým občanstvím	86	79	166	206	2,40
Vietnamci celkem	58 265	57 360	57 406	57 289	0,98
podíl Vietnamců ve vietnamské komunitě	1,5	1,4	2,9	3,6	-

Zdroj: odd. státního občanství a matrik MV ČR

1.3.1 Zkoušky pro získání českého občanství a jejich úspěšnost

Od roku 2014 sleduje Ústav jazykové a odborné průpravy Univerzity Karlovy v Praze výsledky povinných zkoušek z ČJ a reálií pro udělení občanství cizincům v ČR. Získává tak údaje o počtech cizinců, kteří se zkoušek zúčastnili, i jejich úspěšnost (viz tabulka č. 5). V 1. pololetí 2014 se zkoušky z českých reálií zúčastnilo 768 občanů z třetích zemí, což je téměř 70 % všech zúčastněných cizinců. Nejvyšší podíl připadl na Ukrajince (50 %), což vzhledem k jejich zastoupení v ČR nepřekvapuje, a **Rusy (20 %)**. Dále následovali občané původem z Běloruska (6,1 %), Spojených států amerických (3,4 %), Moldavska (2,4 %), Srbska, Vietnamu, Bosny a Hercegoviny (cca 2 %) atd.

Úspěšnost zkoušky z reálií je vysoká; u všech zúčastněných (99-100 %). Jinak je tomu u zkoušky z ČJ, zde jsou mezi jednotlivými komunitami cizinců značné rozdíly. Průměrná úspěšnost u osmi jmenovaných států je 83 % a **občané původem z bývalých postsovětských republik patří mezi nejlepší - samotní Rusové jsou deseti procenty nad průměrem skupiny**. Díky odlišnosti jazyka mají velké obtíže s češtinou Vietnamci, kde u zkoušky z ČJ pro získání občanství uspěl pouze zhruba každý druhý.

Tabulka č. 5 **Výsledky zkoušek z ČJ a reálií pro udělení občanství ČR**

ukazatel	1. pololetí 2014 (termíny zkoušek = leden, březen, květen)							
	zúčastnili se		uspěl/a		neuspěl/a		úspěšnost v %	
	české reálie	český jazyk	české reálie	český jazyk	české reálie	český jazyk	české reálie	český jazyk
CELKEM	971	820	961	714	10	106	99,0	87,1
Z toho: počet cizinců ze zemí EU	203	176	201	161	2	15	99,0	91,5
počet CTZ celkem	768	644	760	553	8	91	99,0	83,2
z toho:								
Ukrajina	387	335	385	290	2	45	99,5	86,6
Rusko	147	113	146	106	1	7	99,3	93,8
Bělorusko	47	35	47	34	0	1	100,0	97,1
Spojené státy americké	26	24	26	24	0	0	100,0	100,0
Moldavsko	19	18	19	13	0	5	100,0	72,2
Srbsko	17	14	17	11	0	3	100,0	78,6
Vietnam	17	15	17	8	0	7	100,0	53,3
Bosna a Hercegovina	16	13	16	11	0	2	100,0	84,6

Pozn.: údaje jsou k dispozici od ledna 2014

Zdroj: ÚJOP

1.4 Účely pobytu v ČR

Cizinec z třetí země, který se chce v ČR dlouhodobě usadit, je povinen splnit řadu legislativních podmínek - získání povolení k pobytu je jedna z nejdůležitějších. Důvodem (účelem) pro pobývání na českém území může být zaměstnání nebo podnikání, sloučení rodiny cizince, studium a humanitární, příp. jiné důvody.

Ze statistik Ředitelství služeb cizinecké policie (ŘSCP) je zřejmý od roku 2009 strmý pokles pobytů CTZ za účelem zaměstnání/podnikání a tomu odpovídající nárůst pobytů z jiných důvodů. Tyto tendence se projevují prakticky u všech národnostních společenství, Rusy nevyjímaje.

V období mezi lety 2009 až 2014 (6/2014) se snížil počet zde žijících Rusů s povolením k pobytu z důvodů zaměstnání/podnikání o 5 398 osob, tj. z 64 % vydaných povolení na pouhých 36 %. Tento pokles o téměř 30 procentních bodů (28,6) je ze srovnávaných subpopulací nejintenzivnější; v ukrajinské komunitě kleslo v uvedených letech povolení k pobytu z důvodů zaměstnání/podnikání zhruba o pětinu, ve vietnamské o necelou čtvrtinu (viz tabulka č. 6).

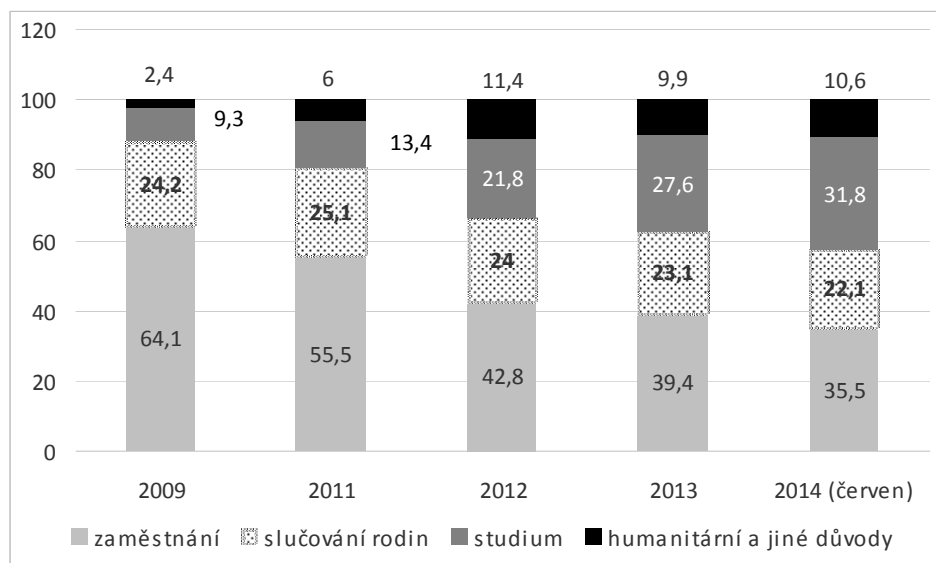
Souběžně s tím rapidně narůstá počet pobytových oprávnění z důvodů slučování rodin. V souhrnu CTZ je slučování rodin druhý nejčastější důvod pobytu v ČR (Zpráva o situaci... 2015; Vavrečková a kol., 2015).

Mezi Rusy s dlouhodobým/přechodným pobytem bylo sloučení rodiny druhým nejčastějším důvodem pobytu v ČR do roku 2012; kolísalo mezi podíly 24-25 %. Od roku 2013 počet povolení z důvodu sloučení rodiny pozvolna klesá na úkor nárůstu povolení z důvodů studia. V červnu 2014 pobývalo v ČR z důvodů sloučení rodiny 3 590 ruských občanů, tj. více než pětina (22,1) dlouhodobých povolení. V minulosti však byl, ve srovnání s Ukrajinci a Vietnamci,

1. Pobytové charakteristiky ruských imigrantů a motivace jejich příchodu do ČR

počet povolení z důvodů sloučení rodiny u Rusů nepoměrně vyšší (např. v roce 2009 Rusové 24,2 %, Ukrajinci 9,8 %, Vietnamci 13,9 %). Časová řada dokládá, že **imigranti z Ruské federace již v minulosti preferovali rodinné důvody, zatímco imigranti z Ukrajiny a Vietnamu přicházeli do ČR prioritně z výdělečných, nikoliv z rodinných důvodů.**

Graf č. 1 Účely pobytů ruské komunity

Tabulka č. 6 **Účely pobytů ruské komunity a celkové populace CTZ (dlouhodobé/přechodné pobyty)***

účely pobytů	2009	2011	2012	2013	6/2014
I. zaměstnání					
CTZ v %	79,9	69,3	60,6	53,3	50,3
Rusové abs.	11 160	10 240	7 459	6 379	5 762
v %	64,1	55,5	42,8	39,4	35,5
Ukrajinci v %	89,3	82,7	70,0	70,4	68,0
Vietnamci v %	84,3	74,2	66,8	63,0	60,1
II. slučování rodin					
CTZ v %	14,5	20,2	22,7	25,8	26,9
Rusové abs.	4 209	4 626	4 164	3 734	3 590
v %	24,2	25,1	24,0	23,1	22,1
Ukrajinci v %	9,8	14,4	18,1	20,0	21,3
Vietnamci v %	13,9	23,9	29,2	31,1	32,8
III. studium					
CTZ v %	4,4	6,7	8,9	13,3	14,9
Rusové abs.	1 624	2 483	3 799	4 470	5 165
v %	9,3	13,4	21,8	27,6	31,8
Ukrajinci v %	0,7	1,2	2,4	3,5	4,4
Vietnamci v %	1,5	1,4	1,6	1,8	1,8
IV. humanitární a jiné důvody					
CTZ v %	1,2	3,8	7,9	7,5	7,8
Rusové abs.	423	1 113	1 990	1 608	1 714
v %	2,4	6,0	11,4	9,9	10,6
Ukrajinci v %	0,2	1,6	9,5	6,1	6,3
Vietnamci v %	0,3	0,5	2,4	4,1	5,3

Zdroj: ŘCP ČR

* U trvalých pobytových oprávnění není účel pobytu sledován

Na rozdíl od ostatních srovnávaných cizineckých komunit u Rusů výrazně dominuje jako důvod pobytu v ČR studium. V současné době má jako účel pobytu - studium 5 165 Rusů, tj. téměř třetina (31,8 %) majitelů dlouhodobých víz; studium v ČR se pro Rusy stalo druhým nejfrekventovanějším účelem pobytu.

Tento podíl je vysoký z hlediska relací k CTZ jako celku (cca 15 %) i k početně významným cizineckým subpopulacím - Ukrajinci (méně než 5 %), Vietnamci (méně než 2 %).

Zájem o studium v ČR mezi ruskými imigranty stále roste, z toho usuzujeme, že **české školství je mezi Rusy ceněno a jeho hodnota v průběhu let stoupá.** Hypotézu potvrzují údaje o vývoji těchto pobytových oprávnění. Jejich počet stoupl od roku 2009 do poloviny roku 2014 z méně než desetiny pobytů (9,3 %) na necelou třetinu (31,8 %).

Celkově zaznamenal vývoj pobytových oprávnění i další změny. Pro posledních pět let je charakteristický jak v souhrnu CTZ, tak v ruské menšině dynamický nárůst pobytů z humanitárních a jiných důvodů. **U Rusů se počet povolení z humanitárních důvodů zvýšil od roku 2009 čtyřnásobně;** v červnu 2014 tvořil více než desetinu všech dlouhodobých pobytů, což je oproti skupině CTZ (7,8 %), Ukrajincům (6,3 %) a Vietnamcům (5,3 %) podíl nejvyšší.

1.5 Motivace k přesídlení do České republiky a setrvání v České republice

Sondážní šetření ukázalo, že zastřešujícím důvodem pro odchod do České republiky byla pro většinu dotázaných touha po „lepší životě“. Rada dotázaných přišla do ČR ještě v dětském věku, tudíž některé dále uváděné motivy se týkají rozhodnutí jejich rodičů.

Z hlediska „push-pull teorie“ (Bogue, 1963; Jansen, 1969; Lee, 1969), jako „push faktory“ (tj. ty, co vytlačovaly námi dotázané respondenty z Ruské federace) byly zmiňovány následující:

- ekonomické důvody: špatné finanční ohodnocení v zaměstnání v domovské zemi, finanční krize v Ruské federaci, nemožnost sehnat práci,
- genderová diskriminace,
- špatná ekologická situace v Ruské federaci (Moskvě), špatně fungující veřejné služby, korupce a celkově nižší kvalita života v Ruské federaci
- několikrát byl zejména mladými ruskými ženami zmíněn alkoholismus ruských mužů.

„Pracovala jsem jako vědecká pracovnice - výzkumnice a chtěla jsem se ve svém životě věnovat převážně vědě. Nicméně v Petrohradě, kde jsem v tu dobu žila, to nebylo možné z finančních důvodů především, protože v základním výzkumu mzdy vědeckých pracovníků byly extrémně nízké a vlastně nešlo vůbec na to existovat. Na druhou stranu kvůli tomu, že můj výzkum byl laboratorní, nedávalo to možnost pracovat ještě někde jinde jako přivýdělek. Člověk se mohl věnovat jenom téhle práci, která ho vůbec neuživila.“ (Anastazia)

„My jsme přišli do České republiky před 16 lety náhodou, protože v Rusku byla finanční krize a seděl jsem v kanceláři a nic jsem nedělal.“ (Boris)

„Tam [v Rusku - poznámka tazatele] existovala docela velká diskriminace z genderového hlediska. S kolegyní, která tam se mnou pracovala, nám řekly, že jsme vdaný a máme kde bydlet, tak nepotřebujeme lepší plat.“ (Anastazia)

„Já jsem těžký astmatik, takže mě rodiče přivezli, protože jsem v Rusku nemohla přežít. Tam říkali, že do dvaceti prostě zemřu.... Lékařská péče a podnebí. Všechno dohromady. Tam je pětipruhový provoz v Moskvě normálně. To není žádná dálnice. Prostě cesta v Moskvě má normálně pět pruhů, takže se tam nedá moc dýchat. Tam je zácpa i ve tři ráno. Těch aut tam opravdu jezdí hrozně moc. Ekologie je tam na hrozně nízké úrovni.“ (Káťa)

„Ta doprava tam nefunguje až tak dobře. I z toho člověk už je unavený.“ (Anastazia)

1. Pobytové charakteristiky ruských imigrantů a motivace jejich příchodu do ČR

„Táta měl v Rusku podnikání, ale rozhodli se, že bude lepší žít v jiném státě. Tam nebyly vůbec žádné dobré podmínky pro podnikání. Je tam korupce a tak si řekli, že se raději odstěhujeme.“ (Pavel)

„Kvalita života v Rusku je mnohem nižší a perspektiva je nejasná, takže ve všech faktorech je to horší tam. Všechno, co mě napadá, je ve prospěch České republiky.“ (Pavel)

„Strašně se bojím alkoholismu. To si myslím, že je taková pečeť na tom ruském národu a bohužel jsem se s tím setkala u svého dědy. Takže toho se strašně bojím, jako hlavně po tý chlapský linii, takže možná i proto, když o tom přemýšlím, tak si říkám, že je dobře, že jsem tady. Prostě alkoholismus a násilí, který to potom porodí a vlastně to, co z toho pak vzniká.“ (Nataša)

Ruští imigranti z první porevoluční⁶ vlny ruských imigrantů z 90. let, která je popisována i v zahraniční literatuře (Byford, 2012), zmiňují jako důvod odchodu z Ruské federace vedle chudoby a destabilizace země i politické důvody.

„No hlavně z toho politického v těch 90. letech. Já si myslím, že dneska už je to, nebo ne jenom já, ale prostě hodně lidí si myslí, že dneska už je to mnohem lepší, než to bylo v těch 90., že tenkrát to tam bylo prostě hlavně o penězích a o moci. Kdo má jakou moc a tak. A právě proto rodiče se snažili odtamtud utéct. No určitě, já si myslím, že to je hlavní taková příčina hodně lidí, co jsou tady, z té doby, z těch 90. let.“ (Nataša)

„Oni 90. léta byli taky v Rusku těžký, myslím si, že to bylo hodně nebezpečný, nevědělo se, jak se to bude vyvíjet a když jsem dodělala školu, naskytla se příležitost. No bylo to hodně náročný a ještě tím, že můj otec vlastně podnikal, tak měl i problémy, že ženě vyhrožovali ty kriminální skupiny, když nebude platit peníze tak. Oni se o mě báli, mě máma začala ve 12 letech zase do školy vodit, když jsem od 7 let chodila sama, tak od 12 zase začala se mnou chodit do školy, protože to bylo opravdu nebezpečné.“ (Nada)

„V 90. letech, kdy se rozpadl Sovětský svaz, respondentka to období nazývá „strašná doba“, byla Míla bez práce, všude byly fronty, problémy s jídlem.“ (Míla; z terénních zápisků tazatele)

Mezi „pull faktory“ (tj. ty, co naopak přitahují migranty do cílové země), byly nejčastěji zmiňovány ekonomické důvody jako lepší nabídky v zaměstnání, lepší investiční možnosti v ČR, větší možnosti uplatnění v oboru nebo kariérního růstu.

„Protože otec dostal pracovní nabídku.“ (Nataša)

„Jeden kamarád našel tady takovou zajímavou investiční příležitost, do které jsme se zapojili ...“ (Boris)

„Z vyprávění mámy ví, že „mamka“ chtěla lepší práci a život. Důvody odchodu nebyly spojené s politickou situací. Její máma je malířka a v Rusku se nedokázala prosadit, je tam hodně malířů, zatímco v ČR vyniká.“ (Anja - terénní zápisky tazatele)

Opakovaně byla zmíněna i možnost studovat v České republice na vysokých školách zdarma.

⁶ Po „sametové revoluci“ z roku 1989

⁷ V době, kdy byl prezidentem Boris Jelcin.

1. Pobytové charakteristiky ruských imigrantů a motivace jejich příchodu do ČR

„Já jsem chtěla jet studovat do zahraničí, do Evropy a před tím jsem strávila 2x letní prázdniny v Anglii a původně jsem chtěla jet do Anglie, jenže tam to bylo moc drahé a v té době se přestěhovali jedni známí sem. Oni my zjistili, že Karlova univerzita je dobrá, je uznávaná, a že když budu studovat v češtině, tak navíc je to i zadarmo, takže toho bylo víc.“ (Nada)

Několik respondentů zmínilo jako důvod, proč si zvolili pro migraci právě ČR, podobné kulturní prostředí, blízký jazyk, dobrá poloha v rámci Evropy, příjemné klimatické podmínky. Často byla zmiňována také skutečnost, že nově příchozí imigranti již měli v ČR známé, přátele či členy rodiny.

„Nechtělo se mi jet moc daleko od Ruska a preferovala jsem spíš nějakou podobnější z jazykového hlediska nebo mentálně zemi.“ (Anastazia)

„Rodiče se přijeli jenom podívat a řekli si, že by tady mohli zůstat. Podobný jazyk a lepší přizpůsobení než v západních zemích. Taky trochu zůstal ten sovětský způsob života.“ (Pavel)

„Přijela jsem za manželem. Rozhodla jsem se, že budu s manželem, tak bydlím tady v Praze. Je to změna, ale stojí to za to.“ (Světlana)

„V Česku je dobrý to, že jako mně se líbí samotná ta poloha České Republiky, mně se líbí, že se člověk odsud dostane rychle a relativně i levně kamkoliv do světa. Jako je to uprostřed Evropy a komkoliv je to blízko.“ (Nada)

„Měli jsme tady nějaký vazby, protože část mé rodiny se přestěhovala do České republiky po Říjnové revoluci.“ (Boris)

„...byla náhodou nějaká známá, která už tady [v ČR - poznámka tazatele] byla. Nás sem pozvala za sebou a my jeli.“ (Olga)

Motivem pro migraci do ČR byla také dostupnější lékařská péče a lépe fungující další veřejné služby.

„Lékařská péče. Tady [v ČR - poznámka tazatele] jsem dostala léky, že s nima můžu dýchat.“ (Káťa)

„Veřejná doprava v Praze je naprosto úžasná. V Rusku nic takového nemáme.“ (Světlana)

„Pak se mi líbí dostupnost některých služeb taky.“ (Nada)

Respondenti dále uváděli důvody jako větší bezpečnost (menší kriminalita) v ČR, menší napětí ve společnosti a větší svoboda.

„Klidnější atmosféra, což zahrnuje více nějakých faktorů, především větší bezpečnost z kriminálního hlediska a pak menší napětí ve společnosti celkem, menší důraz na materiální úspěch, menší pozornost vůči ostatním ve smyslu, co lidi o mě řeknou a jak člověk musí vypadat. Nejvíce se mi líbí, že cítím, že můžu svůj život a život společnosti ovlivňovat. Že jsou lidi, kteří stojí o můj názor a tím pádem cítím větší moc nad svým životem a nad svým okolím. Ta svoboda pro mě je velmi důležitá v různých smyslech a myslím, že docela svobodně se tady můžu projevovat.“ (Anastazia)

Řada motivů by v konečném důsledku nevedla k opuštění domovské země, pokud by se k nim nepřidaly i osobní důvody (Drbohlav, Uherek, 2007). Ty v některých

případech hrály nezanedbatelnou roli. Jednalo se především o rodinné problémy, touhu po poznání, dobrodružství.

„Byla to velice zajímavá příležitost poznat svět a najít nějakou jinou zkušenost.“ (Žeňa)

„No to je taková soukromá věc. My jako s manželem jsme utekli jako od minulosti. My prostě měli jako složitý vztahy, tam jedna kamarádka, která jako chtěla mého manžela. No prostě my museli někam utéct.“ (Olga)

„Když otčím zemřel, matka ji volala, protože potřebovala pomoc. (Teď je matce 86 let.) A pozvala Mílu i s celou rodinou do Čech, bydlet s ní.“ (Míla; z terénních zápisků tazatele)

Řada z výše zmíněných motivů působila nejen v době odchodu respondentů či jejich rodin z domovské země, ale některé z nich později měly vliv i na jejich další setrvávání v České republice. Významným a často jmenovaným motivem pro další setrvávání v České republice je současná politická situace v Rusku, zejména rusko-ukrajinský konflikt.

„Co se děje v Rusku v současné době, nemám z toho velkou radost. Nemám ani chuť tam jezdit.“ (Žeňa)

„Ale chtěli bychom tady zůstat kvůli situaci v Rusku.“ (Táňa)

Zatímco výše zmíněné pull faktory měly vliv na odchod respondentů a jejich rodin z Ruské federace, a to bez ohledu na cílovou zemi (někteří dotázaní zprvu uvažovali o jiné zemi než ČR), push faktory jasně stály za výběrem České republiky, jako té nejlepší volby mezi uvažovanými zeměmi.

1.6 Strategie přesídlení / odjezdu do České republiky

Z hlediska příjezdu do České republiky se u našich respondentů objevilo několik různých strategií. Především u rodin s dětmi je častým způsobem spíše postupný přesun členů rodiny do ČR. Jako první zpravidla přichází otec/manžel, který začne pracovat či podnikat, zajistil vše potřebné (zejména bydlení) a za ním později přichází manželka a děti. V některých případech přicházejí v první fázi oba rodiče, přičemž děti zůstávají v Ruské federaci v péči prarodičů a do ČR se přesouvají až ve chvíli, kdy rodiče získají v hostitelské zemi určitý socioekonomický status. Přesídlení celé rodiny najednou se ukazuje být nejméně využívanou strategií.

„Manžel jel dřív, protože jsem akorát byla na mateřský dovolený a synovi byl jeden rok. Rozhodli jsme, že bude hledat práci jako první a pak paralelně budu hledat i já. Manžel dostal dvě nabídky z Prahy a z Brna a zaplatili mu cestu na pohovor, takže přiletěl a absolvovat tady dva pohovory. Přijali ho a my se tedy rozhodli pro Prahu. Pak mi doporučil jednu instituci a já už jsem tam cíleně napsala. Trvalo to rok, než jsem za ním přijela já se synem. Trvalo to půl roku, než jsme se synem dostali vízum do Česka. Synovi byly dva roky, když jsme dostali vízum.“ (Anastazia)

„Přišel jsem do ČR v devíti letech. Rodiče se odstěhovali trochu dřív. Otec prodal v Rusku podnikání a odstěhovali se do ČR. Rok jsem žil u babičky a dědy v

1. Pobytové charakteristiky ruských imigrantů a motivace jejich příchodu do ČR

Rusku a pak si mě vzali sem. Trošku se mi stýskalo, ale našel jsem si rychle kamarády." (Pavel)

Ukázalo se, že nezřídka ruské ženy přicházejí do ČR za svým manželem s tím, že v České republice budou v domácnosti, ač některé z nich v Ruské federaci byly velmi zaměstnané. Dramatický přechod z plné pracovní aktivity do postavení ženy v domácnosti může mít negativní účinky a ještě umocnit stres a psychickou zátěž spojenou s adaptací na odlišné životní podmínky v hostitelské zemi.

„Ze začátku v České republice mě trápily jenom moje osobní problémy, protože jsem měla hodně práce v Rusku. Když jsem přijela do Prahy, tak jsem tady nic neměla. To bylo pro mě nové prostředí a lidi. To byly problémy psychologický. Myslím si, že hodně žen z Ruska má stejné problémy, když přijely za manželem. Nepřijely do Prahy pracovat, ale za manželem. Oni mají s tím problémy, protože je to pro ně taková velká změna." (Světlana)

Z výpovědí respondentů vyplynulo, že proces přesídlení je také velmi psychicky náročná situace pro děti, zejména ve věku dospívání.

„Já jsem sem přišla jako dítě, když mi bylo 14. Otec šel za prací a s ním jsme přišli celá rodina. No a moje vzpomínky na ten odjezd, tak jako dítě to bylo takový smutný, protože jsem se loučila s kamarády atd. Vlastně potom, co jsme se sem přistěhovali, tak ty začátky byli těžší a těžší. Ale oba rodiče mají to nejvyšší vzdělání. Takže oni prostě jsou fakt rozumní lidé, věděli vlastně do čeho jdou, to nebylo tak na blind. A postupně si tady udělali kamarády a i ta osobní stránka byla v pohodě pro ně." (Nataša)

Z výpovědí respondentů vyplývá, že se objevuje narůstající trend, kdy rodiče pošlou nebo přivezou samotné dospívající dítě z Ruské federace do ČR zejména z důvodu lepších možností vzdělání (zejména vysokoškolského), ale také i z důvodu lepších podmínek pro život v ČR. Aby mohli tito mladí lidé studovat vysokou školu v češtině zdarma, absolvují (Káťa, Naďa) v ČR před přijímacími zkouškami na vysokou školu roční pobyt s intenzivní výukou češtiny.

„No známí, co v ČR žili, mi zařídili ten roční kurz češtiny v Mariánských lázních, zařídili mi kolej a odvezli mě tam. V těch 17 letech to bylo zajímavý. Já jsem bydlela na koleji. Bylo tam 140 studentů z různých zemí. Byli tam i Češi ale většina byli cizinci, hodně z latinské Ameriky, hodně z Afriky, Řekové, Arabové. Kupodivu nebyl nikdo z Asie a 9 rusky mluvících. Celkem 140 lidí. Takže to bylo hodně zajímavé. Bylo to takové multikulturní prostředí. Pak jsem ze začátku jezdila za těmi známými na návštěvu do Prahy na víkend, ale jak jsem se seznámila s ostatními lidma v těch Mariánských lázních tak už to bylo takový i zbytečný." (Naďa)

V rozporu s českým právním řádem⁸ jsou situace, kdy rodiny posílají za lepším životem (nejčastěji studiem) do ČR samotné nezletilé děti.

„Přivezli mě sem rodiče a pak se to stalo, že mě tady prostě nechali. Ten příběh je takový zvláštní. Kvůli mému zdravotnímu stavu rodiče přemýšleli, kde jinde žít než v Rusku. Otec měl tady spolupracovníka. Takže nás přivezli s tím, že maminka tady měla být se mnou a s mým mladším bráchou. Jenomže otec si našel jinou ženskou v Moskvě. Máma se nenechala, otočila se a jela zpátky. Bylo mi 15 a bráchovi bylo 13 a od té doby tady přetrváváme sami a docela úspěšně." (Pavel)

⁸ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (část druhá - rodinné právo); zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

1. Pobytové charakteristiky ruských imigrantů a motivace jejich příchodu do ČR

Otec nás živil a posílal nám peníze na účet, máma neměla nic, takže nás neměla jak podporovat kromě telefonu. Nevydělávali jsme. Normálně jsme studovali dálkové ruskou školu při velvyslanectví. Já jsem nešla na úřad hlásit, že tady bydlím sama." (Káťa)

2. Charakteristiky Rusů žijících v ČR a jejich způsob života

2.1 Pohlaví

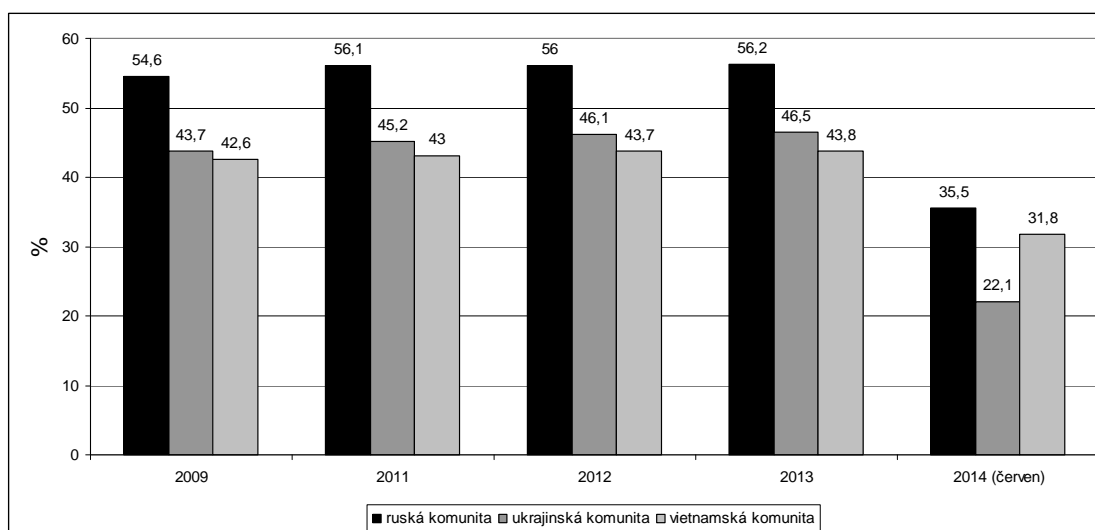
Rozbor ruských imigrantů z hlediska pohlaví odkrývá další specifický rys této minority - **dlouhodobě vysoký podíl žen**, který za posledních pět let neklesl pod 50 %. V roce 2009 tvořily ženy v ruské subpopulaci 54 %, v roce 2011 55 % a od roku 2012 se jejich podíl stabilně udržuje na hodnotě 56 %; tj. podíl o deset procent vyšší, než v souhrnu všech cizinců z třetích zemí (CTZ). Ve vztahu ke snazšímu uplatnění žen na trhu práce v období ekonomické krize (aktuálně jsou žádané ošetřovatelky, pomocnice v domácnosti, ženy na hlídání dětí atd.) zaznamenáváme sice i zde mírný nárůst žen, nicméně muži mezi CTZ stále převažují (54 %).

Důvody vyššího výskytu žen mezi ruskými imigranty lze hledat v migračních motivech i výběru cílové země. Empirické studie poukazují na to, že jedním z hlavních motivů ruské emigrace je zajištění vyšší bezpečnosti pro migrující ruské rodiny, která je v ČR podstatně vyšší než v podmínkách některých regionů jejich země původu.

Vyšší podíl ruských žen se promítá do dalších atributů. V **červnu 2014 mělo 55 % žen ruského původu statut trvalého pobytu** - ve skupině všech CTZ je to o poznání méně - 47 % žen. V letech 2011 až 2013 v ruské komunitě podíl žen s trvalým pobytem kolísá kolem 55 %, v souhrnu všech CTZ kolem 46 %.

Nejnižší odchylka u srovnávaných souborů je u získání českého občanství. V obou případech převažují ženy; **podíl žen mezi migranty s českým občanstvím v ruské komunitě je 57 %**, podíl žen v souhrnu všech CTZ s českým občanstvím 55 % - rozdíl činí pouhé dva procentní body.

Graf č. 2 Podíl žen migrantek v Ruské komunitě ve srovnání s ukrajinskou a vietnamskou komunitou

Tabulka č. 7 **Ženy - migrantky**

	2011	2012	2013	6/2014
CTZ - celkem	282 877	274 446	267 404	266 400
z toho ženy	125 455	125 608	122 850	123 065
v %	44,3	45,8	45,9	46,2
Rusové celkem	32 708	33 281	33 415	34 473
z toho ženy	17 869	18 723	18 691	19 363
podíl žen v ruské komunitě	54,6	56,1	56,0	56,2
Ukrajina - z toho ženy	43,7	45,2	46,1	46,5
Vietnam - z toho ženy	42,6	43,0	43,7	43,8
trvalý pobyt - CTZ celkem	198 051	152 218	170 636	176 673
z toho ženy	93 611	70 775	79 714	82 687
podíl žen s trvalým pobytem - celkem	47,3	46,5	46,7	46,8
počet Rusů s trvalým pobytem	14 192	15 351	17 224	18 223
z toho ženy	7 800	8 440	9 434	10 005
podíl Rusek s trvalým pobytem	55,0	55,0	54,8	54,9
podíl Ukrajinek s trvalým pobytem	50,0	49,5	49,2	49,2
podíl Vietnamek s trvalým pobytem	44,0	44,1	44,1	44,1
udělené občanství ČR - CTZ celkem	996	1 165	1 740	2 621
z toho ženy	555	672	967	1 431
podíl žen s českým občanstvím celkem	55,7	57,7	55,6	54,6
počet Rusů s českým občanstvím	61	163	142	287
z toho ženy	32	97	82	163
podíl Rusek s českým občanstvím	52,5	59,5	57,7	56,8
podíl Ukrajinek s českým občanstvím	67,2	69,3	62,5	59,7
podíl Vietnamek s českým občanstvím	52,3	43,0	49,4	50,0

2.2 Věk

Při šetření demografických charakteristik nelze opominout **věk**. V našem rozboru jsme se zaměřili na začátek a konec Gaussovy křivky, tj. na srovnání věkových parametrů ruské subpopulace v relaci k souhrnu všech CTZ ve skupině do 25 let a skupině 56 let a více.

2.2.1 Věková kategorie do 25 let

V ruské komunitě, která v polovině r. 2014 zahrnovala necelých 35 tis. osob (34 473), tvoří nejmladší podskupina imigrantů - děti do pěti let 1 335 osob (4 % souboru) a žáci od 6 do 14 let 2 516 osob (cca 7 %). S přibývajícím věkem počet ruských imigrantů přibývá. Mládež v adolescentním věku 15-19 let zahrnuje 3 465 osob, což je již desetina souboru, přičemž nejvyšší podíl připadá na věkovou kategorii 20-25 let, jedná se o 5 493 osob, tj. 16 % ruské komunity.

2. Charakteristiky Rusů žijících v ČR a jejich způsob života

Rusové do 25 let tvořili v polovině r. 2014 necelé dvě pětiny (37,2 %), tatáž věková kategorie v souboru všech cizinců (CTZ) 26,4 %. Počet i podíl ruských občanů do 25 let v posledních pěti letech narůstá. Nárůst způsobuje jednak **zvýšený příchod adolescentů** (15-19 let); oproti r. 2009 o téměř 40 %, jednak **imigranti 20-25 let**; za pět let zvýšení o 57 %. Tyto závěry korespondují s poznatky o účelech pobytu (databáze ŘSCP), kde dominuje u ruských občanů účel pobytu - **studium**; od r. 2009 se podíl studujících Rusů v ČR zvýšil z necelé desetiny na téměř třetinu.

Při komparaci všech CTZ zjišťujeme opačnou tendenci; věková skupina imigrantů 15-19 poklesla oproti roku 2009 o šest procentních bodů, skupina 20-25 let dokonce o více než dvě pětiny.

Podle statistik ŘSCP se nezvýšil počet ruských dětí školou povinných; zhruba o desetinu klesl počet dětí do pěti let.

Věková skupina do 25 let je v ruské komunitě oproti souhrnu CTZ početnější⁹ a tempo růstu těchto občanů je vyšší; tyto závěry přičítáme především k vysoké motivaci Rusů v ČR studovat (viz tabulka č. 6).

Tabulka č. 8 **Věkové rozpětí CTZ a ruské populace do 25 let**

	2009	2011	2012	2013	6/2014	index 6/2014 - 2009
CTZ celkem	294 805	282 877	274 553	267 404	266 400	0,90
děti do 5 let	12 197	13 806	13 626	12 623	14 190	1,16
6-14 let	16 456	16 683	17 135	17 667	17 796	1,08
15-19 let	14 270	14 721	13 799	12 506	13 498	0,94
20-25 let	42 746	33 565	26 565	25 720	24 721	0,58
podíl dětí do 5 let	4,1	4,9	5,0	4,7	5,3	
podíl 6-14 let	5,6	5,9	6,2	6,6	6,7	
podíl 15-19 let	4,8	5,2	5,0	4,7	5,1	
podíl 20-25 let	14,5	11,9	9,7	9,6	9,3	
věková skupina do 25 let - celkem	29,0	27,9	25,9	25,6	26,4	
Rusové celkem	30 393	32 708	33 281	33 415	34 473	1,13
děti do 5 let	1 503	1 498	1 298	1 186	1 335	0,89
6-14 let	2 540	2 583	2 581	2 467	2 516	0,99
15-19 let	2 486	2 866	3 280	2 765	3 465	1,39
20-25 let	3 508	4 208	4 758	5 385	5 493	1,57
podíl dětí do 5 let	5,0	4,6	3,9	3,5	3,9	
podíl 6-14 let	8,4	7,9	7,8	7,4	7,3	
podíl 15-19 let	8,2	8,8	9,9	8,3	10,1	
podíl 20-25 let	11,5	12,9	14,3	16,2	15,9	
věková skupina do 25 let - celkem	33,1	34,2	35,9	34,4	37,2	

Zdroj: ŘSCP ČR

⁹ V souboru všech cizinců původem z třetích zemí jsou migranti do 25 let zastoupeni 27 %, v ruské komunitě je jejich rozsah o deset procent vyšší (37,2).

2.2.2 Věková kategorie 56 let a více

Ruských imigrantů ve věku 56 let a více bylo v červnu 2014 na českém území 4 581, tj. 13,3 %, z toho seniorů 56-65 let 2 787 (8,1%), ve věku 66 a více let 1 794 (5,2 %). Údaje ukazují, že **v posledních cca pěti letech skupina starších věkových ročníků v ruské komunitě sice narůstá, ale dynamika růstu je podstatně pomalejší než v souhrnu všech CTZ**. Počet ruských seniorů (56-65let) se oproti r. 2009 zvýšil cca o pětinu, zatímco v cizinecké populaci z třetích zemí vzrostl počet této skupiny o více než polovinu (o 52 %), nejstarší skupina ruských imigrantů (66 let a více) zvýšila své počty o čtvrtinu, CTZ v tomto věku o více než dvě pětiny (o 42 %).

Celkově lze tedy konstatovat, že **ruská imigrace přispívá k omlazení cizinecké populace původem z třetích zemí na českém území**.

Tabulka č. 9 **Věkové rozpětí CTZ a ruské populace od 56 let výše**

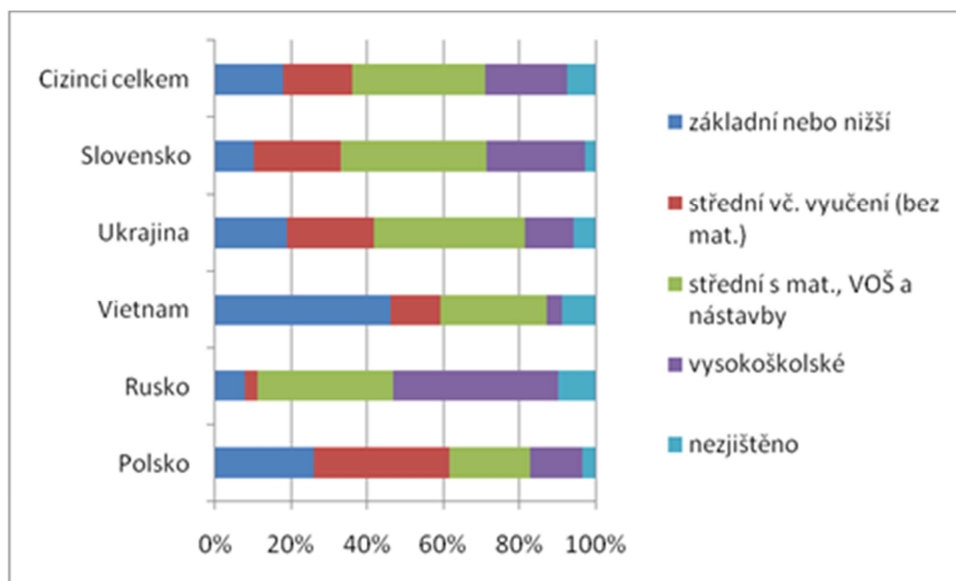
	2009	2011	2012	2013	6/2014	index 6/2014 - 2009
CTZ celkem	294 805	282 877	274 553	267 404	266 400	0,90
56-65 let	12 078	14 657	17 154	18 725	18 381	1,52
66 a více	4 976	5 764	6 754	7 262	7 129	1,42
podíl osob 56-65 let	4,1	5,2	6,3	7,0	6,9	
podíl osob 66 a více	1,7	2,0	2,5	2,7	2,7	
věková skupina od 56 let výše	5,8	7,2	8,8	9,7	9,6	
Rusové celkem	30 393	32 708	33 281	33 415	34 473	1,13
56-65 let	2 349	2 782	1 731	2 058	2 787	1,19
66 a více	1 441	1 608	1 390	1 597	1 794	1,25
podíl osob 56-65 let	7,7	8,5	5,2	6,2	8,1	
podíl osob 66 a více	4,7	4,9	4,2	4,8	5,2	
věková skupina od 56 let výše	12,4	13,4	9,4	11,0	13,3	

Zdroj: ŘSCP ČR

2.3 Vzdělání

V ČR jsou k dispozici jen omezené objektivní statistické údaje o vzdělanostní skladbě imigrantů z Ruské federace. V zásadě máme jen údaje ze sčítání lidu z roku 2011, kde se ukazuje, že občané Ruské federace žijící v ČR patří k nejvzdělanějším národnostním komunitám v ČR (viz graf č. 3), kdy jich 43,3 mělo vysokoškolské vzdělání.

Graf č. 3 **Cizinci podle vzdělání k 26. 3. 2011 (v %)**

Zdroj: ČSÚ 2011 (Cizinci v České republice podle dat sčítání lidu - 2014 b)

Také oficiální ruské statistiky publikované vládou agenturou Rosstat uvádějí, že třetina pracovních migrantů z Ruské federace má univerzitní vzdělání. Dle Censu OECD z roku 2000 má čtvrtina ruských emigrantů terciální vzdělání, ale zároveň byly zaznamenány v tomto ohledu velké rozdíly mezi cílovými zeměmi. (Freinkman a kol., 2013)

2.4 Společenský a komunitní život v České republice

Jedním ze znaků integrace do hostitelské společnosti je také angažovanost ve veřejném, občanském životě nové země (André, Dronkers, & Need, 2014). Jak ukázal náš průzkum, většina imigrantů projevovala o veřejné věci v ČR zájem, ale zatím spíše pasivní. Nicméně řada z nich připouštěla, že by se v budoucnu chtěli více angažovat. Toto zjištění do určité míry koresponduje s kvantitativním výzkumem Schebelle a kol. (2013), kdy Rusové v zájmu o účast v místních a národních volbách významně převyšují Ukrajince a Vietnamce a je patrný nárůst jejich zájmu. Někteří z respondentů se zapojují do občanského a veřejného života i aktivně (např. v rámci komunální politiky). Významnou roli v této oblasti sehrává neziskový sektor zaměřený na migranty, který nejen pomáhá, ale také umožňuje této cílové skupině zapojovat se do veřejného dění a do diskuse o veřejných problémech.

„Začala jsem mít zájem o činnost neziskových organizací. Začalo to tou dobrovolnickou prací. Když jsem začala pracovat jako dobrovolnice v nemocnici na dětském oddělení, kam jsem chodila asi půl roku pomáhat, tak to mě docela vytvořilo pozitivní image a angažovanost. Pak jsme založili neziskovou organizaci A. Naším cílem je informovat migranty o existenci dobrovolnických center nebo nevládních organizací, který pomáhají a poskytují nějaké služby pro migranty, především právní poradenství apod. A pak jsme chtěli využít i tu moji zkušenost z dobrovolnické práce a nabízet migrantům možnost zúčastnit se různých dobrovolnických aktivit a tím pádem pomoc jim naučit se mluvit a zrušit

jazykovou bariéru a aby našli nové kamarády a seznámili se s Čechama a naopak. Velkým překvapením pro nás bylo, že o to lidi měli velký zájem. Začali k nám chodit a pak jsme navázali spolupráci s různými českými organizacemi nebo městskými částmi, které nás podpořily. Nebo nám nabízely účast na svých vlastních projektech, který byly na podporu migrantů a tím pádem jsem začala víc potkávat těch lidí ruský mluvících. Vždycky to bylo přístupem naší práce. Chtěli jsme prostor, aby Češi a migranti byli spolu. Pak jsme nabídli, že naši dobrovolníci budou dělat kurzy komunikace v ruštině. Teď už probíhají asi čtvrtým rokem a docela jsou úspěšní. Pak ve spolupráci s městskou částí jsme začali dělat program pro seniory." (Anastazia)

Jeden z respondentů se angažuje v komunální politice a v otázkách ochrany přírody.

„Samozřejmě, že se hodně angažujeme. Angažuju se v komunální politice. Jsem v radě Národního parku XY." (Boris)

2.4.1 Ruská komunita v ČR

Někteří dotázaní uvedli, že se oni či jejich rodinní příslušníci stýkají ve větší míře s občany Ruské federace než s majoritou. Týkalo se to zejména těch, kteří si neosvojili dobře český jazyk. Určujícím faktorem se ukázal být nedostatek kontaktů s českými občany v rámci zaměstnání, vzdělávání či podnikání. Preference ruské komunity se proto týkala např. žen v domácnosti, důchodkyň, dětí, které navštěvují nebo navštěvovaly v ČR ruskou školu. Dále se to pak týkalo zaměstnanců, kteří v ČR pracují v kolektivu cizinců (ať již z Ruské federace nebo z jiných zemí).

„Manžel chodil na nějaké schůzky ruský mluvících, ale já jsem nechodila vůbec." (Anastazia)

„Míla se stýká skoro výlučně s ruskou komunitou (Ruské centrum na Zagorce na Hradčanech, Imbáze - komunitní centrum pro cizince na I.P.Pavlova), navštěvují kulturní programy pro Rusy. Zná tam lidi a našla si tam své místo." (Míla; z terénních zápisků tazatele)

„Takže i teďka udržujeme v podstatě ruskou komunitu. Samozřejmě si povídám s maminkama na hřišti, který jsou Češky. Proti tomu vůbec nic nemám, ale víceméně všechny moje kamarádky jsou ruské." (Káťa)

„Na začátku mi chyběl moc jazyk jako ruština. Ale teď mi nechybí, protože tady je spousta lidí, s kterými mluvím rusky a nemám s tím problém. Máme hodně známých Rusů." (Žeňa)

S ruskou komunitou udržují kontakty i ti, jejichž podnikání či zaměstnání souvisí s Ruskou federací či je zacíleno na občany Ruské federace. Jedná se např. o podnikání zaměřené na poradenství cizincům v ČR, o provozování ruské restaurace, ale i o práci v neziskovém sektoru zaměřeném na migranty. Všichni tito respondenti využívají např. inzerci v ruských novinách v ČR či na webových stránkách určených občanům Ruské federace v ČR.

„Stýkala jsem se s Ruskou komunitou přes ruské noviny, ale to bylo spíš z jiné strany. Když jsme založili tu naši organizaci, tak nás oslovily ruské noviny, které tady jsou. Přes ně máme trošičku nějaké spojení. Dělají se mnou často rozhovor do novin o migrační politice. Nebo informují o nějakých svých aktivitách, když

2. Charakteristiky Rusů žijících v ČR a jejich způsob života

maj nějakou iniciativu k nějakému svátku jako 9. května. Nebo zvou na nějaké koncerty, když přijede někdo z Ruska. Spíš jako takhle. Párkrát jsem byla na nějaké akci, ale to je asi všechno. Já jsem víc kosmopolitní." (Anastazia)

„Otec si dost dlouho kupoval ruská vydání i pro ruskojazyčné noviny pro místní pražské. Teď to dělá už o hodně méně, protože je internet." (Pavel)

Téměř všichni dotázaní občané Ruské federace v ČR i ti, kteří se nijak neangažují v ruské komunitě, využívají ruské obchody (zejména s potravinami a knihami), ruské restaurace, navštěvují ruské kulturní akce, ruskou diskotéku, využívají ruskou seznamovací agenturu či ruské půjčovny knih¹⁰ a filmů, čtou rusky vydávaný tisk¹¹ (Pipková, Salačová, 2009) a další.

„Musím teda uznat, že chodím do ruských obchodů, třeba na Bubenečské,¹² ale i u Jiřího z Poděbrad, tak ano. Tam chodím, ale to spíš proto, že se mi nechce některý věci objednávat po internetu, tak si je prostě tam koupím, nebo objednáám. Něco, co se mi zdá, třeba ruská kvalita je lepší, ale samozřejmě knihy v ruštině a muziku, takovéhle věci, které se mi nechce prostě přes ten internet objednávat. Ale potraviny jo, některý věci ano, hlavně pohanku." (Nataša)

„Ze začátku si pamatuju, že mi hodně chybělo jídlo, některý produkty pro nás základní, třeba červená řepa se nedaly sehnat, ale teď je to lepší, jak se otevírá trh. Je spousta ruských obchodů. Já naproti, jak bydlím, tak chodím do jednoho, já přesně vím, jaký značky a co si mám koupit, co je dobrý a co tak dobrý není. Ale zas tak dobrý některý ty výrobky tady nejsou. Není to to stejný, protože to se vyrábí v Německu. Většina z nich se vyrábí v Německu a já si kupuju vyloženě to, co je napsáno, že je vyrobeno na Ukrajině nebo v Rusku a takový ty klobásy, mastné výrobky, když to je z Německa, tak to má samozřejmě jako jinou chuť trošku. To člověk pozná hned, že jako je to podobný, ale není to ono." (Naďa)

„To jsme chodili vždycky na škole na ruskou diskotéku. Tenkrát to bylo, spolek Kartex se jmenoval, když jsme začínali. On se pak ten klub vyšplhal strašně vysoko. To bych se měla podívat. Že je takový hodně aktivní a i nějak s českou politikou se spojil. No a oni pořádali ruskou diskotéku ale vyloženě jakoby to bylo, lidi se scházeli, jako i ruský písničky spíše, že ta hudební kultura je jiná." (Naďa)

„Využívám ruské noviny, knížky, knihovny, obchody. Jedna knihovna byla určitě na Jiřího z Poděbrad a pak jí zavřeli. Je ale spousta obchodů s ruskými knihami. V jednom obchodě je takový systém, že přečtete a pak vrátíte za 50 korun a za 50 korun můžete vzít zase novou, takže i obchod funguje v podstatě na bázi knihovny. Restaurace ruské na Jiřího z Poděbrad jsou taky." (Káťa)

„Neangažují se v ruské komunitě. Ale existuje nějaké studium pro děti, ruská škola, divadelní kroužky v ruštině existujou." (Táňa)

Jednou respondentkou byla také zmíněna zajímavá zkušenost s proměnami ruské komunity, kdy v posledních letech příchod politických imigrantů vnáší do ruské komunity více intelektuálních aktivit.

¹⁰ Knihovnu ruské literatury provozuje např. Ruské středisko vědy a kultury při Velvyslanectví Ruské federace (Kalibánová a kol., 2011; Ruská kulturní identita... 2011).

¹¹ např. Ruské slovo (dostupné na: <http://www.ruslo.cz>), Artek (dostupný na: <http://www.artek.cz/journals>), Česko dnes (dostupné na: <http://www.czechtoday.cz>)

¹² Kalinka - internetový obchod nabízející ruské zboží (potraviny), výdejní místo má v Praze 7 - Bubenci (www.kalinka.cz)

„Myslím si, že teď ruská komunita se poslední dobou velice změnila, protože teď se dostali do České republiky emigranti politické. Je to více intelektuální emigrace. Dříve to byla spíš ekonomická emigrace, obyčejní lidé.“ (Žeňa)

V našem výzkumu byli respondenti explicitně dotázáni, zda se nějakým způsobem angažují či setkávají s krajany v rámci církve, zejména ruské pravoslavné. Nikdo z respondentů však takovouto aktivitu neuvedl. S ohledem na výsledky sčítání lidu z roku 2011, které ukázaly, že více než 30 % občanů Ruska v ČR je bez náboženského vyznání a 25 % jich je věřících, ale nehlásí se k žádné církvi a vzhledem k tomu, že náboženské vyznání nebylo kritériem výběru respondentů, je absence aktivních věřících v našem vzorku pochopitelná. Nicméně 36 % z občanů Ruska se hlásí k některé z pravoslavných církví¹³ (ČSÚ, 2014b), a proto by bylo velmi zajímavé se otázkou náboženství v ruské komunitě, jakožto nedílné součásti kulturní identity, zabývat v navazujícím samostatném šetření.

2.4.2 Kontakty s Čechy

Téměř všichni dotázaní udržují více či méně kontakty s Čechy. Řada respondentů zmínila, že bližší vztahy s majoritou pro ně byly velmi důležité zejména v počáteční fázi pobytu v ČR, kdy jim čeští občané pomáhali jednak zorientovat se a adaptovat v novém prostředí a pak též zdokonalovat český jazyk.

„Byla tam, nebo je furt, díky bohu, kamarádka mámy, ale byla to opravdu známá přes známou, to nebylo jako nějak jako z nějaký první ruky a nakonec je to příjemná žena, se kterou se taky občas sejdeme na kafe a tak no. Ta mým rodičům vlastně pomáhala. Hlavně v tom jazyce. Ta vlastně nám zprostředkovala učitelku češtiny.“ (Nataša)

„V těch Mariánkách, já jsem bydlela s 2 Češkami a byly jako v pohodě, sympatické. Já jsem byla i na návštěvě doma u obou. Mě zvaly, protože mě litovaly, že já budu o Vánocích sama, což nikdo nechápal, že já ty Vánoce neslavím, že mi je to celkem jedno. No tak ale to bylo příjemný, já jsem jela na návštěvu.“ (Nada)

Většina respondentů se s Čechy pravidelněji stýká zejména v zaměstnání či podnikání, v rámci vzdělávacího systému či přes aktivity svých dětí. Přínosné je v této souvislosti i působení neziskového sektoru, zejména aktivit zaměřených na sblížení imigrantů s majoritní populací.

„Vztahy s rodiči dětí ve školce, bylo to založeno spíš na přátelství těch dětí, takže když ty děti se skamarádily, tak s těma rodinama jsme se setkávali víc.“ (Anastazia)

„Pracujeme s Klubem seniorů a tam jsou český babičky, který hodně mluví a umí rusky, protože na základní škole studovali ruštinu. Ty babičky říkají ruský básničky. Některé ani já neznám a ony ano. (smích) S nimi je to moc zajímavé sledání. Děláme s nimi něco s rukama jako dílničku [dobrovolnickou práci - poznámka tazatele]. Děláme třeba nějaké věci z recyklovaného materiálu. Pro ně je to taková zajímavá práce, jsou kreativní. Pak ty věci prodáváme na nějakých trzích jako nezisková organizace.“ (Světlana)

¹³ Dle sčítání lidu z roku 2011 byla občany Ruska nejčastěji uváděna Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice (ČSÚ, 2014b).

2.4.3 Vztahy s ostatními cizinci

Řada migrantů z Ruské federace se stýká nejen se svými krajany, ale i s ostatními cizinci v ČR. Děje se tak v rámci zaměstnání a podnikání, studia, akcí neziskových organizací. Několik respondentů zmínilo, že i přes rusko-ukrajinský konflikt, mají velmi dobré vztahy s občany Ukrajiny žijícími v ČR.

„Spíše jsem se stýkala s cizincema, s tou mezinárodní skupinou. Já jsem mluvila velice dobře anglicky, tak to nebyl problém. Já jsem se neuzavřela v té ruské komunitě, samozřejmě jsme se kamarádili spolu možná víc o něco ale měla jsem i jiný jako, ta česká skupina spíše držela spolu.“ (Nada)

„Na Ukrajině má otec spoustu známých. Má spoustu známých z rusky mluvících regionů. Já v podstatě také. Nejblíží kamarádi jsou z Ukrajiny. S těma se nejvíc bavím. A pak Rusové, které znám ze střední školy. V podstatě všechny ty známosti jsou ze školy.“ (Pavel)

2.5 Rodinný život v České republice

Zatímco v společenském životě se většina imigrantů z Ruské federace snaží přizpůsobit majoritní společnosti, v rodinném životě si respondenti i po dlouhé době života v ČR udržují silné kulturní vazby na domovskou zemi. Týká se to zejména rodného jazyka. Jednoznačně všichni dotázaní respondenti hovoří doma se svými partnery, ale i s dětmi a dokonce i vnoučaty rusky. Nicméně ukazuje se, že děti migrantů, které od raného věku navštěvují česká předškolní zařízení či české školy, již nezdědily preferují v komunikaci s rodiči jazyk český.

„S manželem jenom rusky mluvíme i teď. On mluví trošku hůř, protože on prvních pět let skoro vůbec nemluvil česky. Se všema kolegama komunikoval v angličtině. Se synem mluvím rusky. Občas se přepíná na český, ale preferuje, abych na něj mluvila rusky, protože se mu moje čeština nelíbí a trošku ho irituje.“ (Anastazia)

Také děti - sourozenci, pokud navštěvují česká vzdělávací zařízení, mezi sebou hovoří česky. V případě sňatku s občanem ČR pak děti ruských imigrantů preferují v rámci nové rodiny češtinu.

„S rodiči mluvím rusky, se sourozenci česky, protože hlavně brácha ten přijel, když byl hodně malej, myslím, že 8 mu bylo nebo 7. A jeho spíš ta ruština štve, nebo vždycky ho štvála, protože on prostě víc času trávil s tím českým kolektivem.“ (Nataša)

„Doma mluví rusky s manželem, s dětmi. Její děti ale mluví česky se svými partnery.“ (Míla; z terénních zápisků tazatele).

Řada respondentů má snahu udržet v rámci rodiny znalost ruského jazyka a to, jak vyplynulo z výpovědí, až do třetí generace. Důvodem je zejména přesvědčení o výhodách bilingvní výchovy.

„Syn po ní chce, aby mluvila i na tříletou vnučku česky. Ona s ní mluví rusky, považuje to za lepší pro dítě.“ (Míla; z terénních zápisků tazatele)

2. Charakteristiky Rusů žijících v ČR a jejich způsob života

„S dětmi mluvím jenom rusky. Dokonce dcerka, který bude šest, umí už perfektně azbuku, čte a píše. Latinku umí taky. To jsem jí taky naučila. My to střídáme. Ruská knížka, česká knížka. Čte už sama. Syn četl perfektně taky už od šesti, jak v ruštině, tak v češtině.“ (Káťa)

„I s dětma mluvíme rusky. Myslím, že pro ty děti je to neuvěřitelná příležitost, že mohou mluvit několika jazykama.“ (Boris)

„Jsme rádi, že jsme zachránili ten jazyk, protože to dává těm dětem více možností, když mluví více jazyky.“ (Žeňa)

Ve srovnání s rodným jazykem, v dodržování národních tradic již nejsou rodiny imigrantů z Ruské federace tak jednoznačně uniformní. Respondenti upozorňovali na to, že české i ruské tradice nejsou příliš odlišné. Dalším aspektem je fakt, že řada dotázaných není věřících, a tudíž nemají kulturní tradice spojeny s náboženskou vírou. Proto celkem bez problémů časem přebírají české tradice a svátky. Velmi frekventovaným řešením je udržování jak českých, tak i ruských tradic, zejména slavení Vánoc jak v římskokatolické tradici, tak i pravoslavných.¹⁴

„Dřív ano. Více jsme se snažili oslavovat tamější svátky, ale potom se to zamíchalo a teď je to tak, že neslavíme ani svoje, ani místní. Jenom podle nálady, takže třeba Vánoce se snažíme slavit obojí. Velikonoce jsme ani nějak neslavili. Dárky dáváme podle ruského zvyku. Dřív se dávali dárky na Vánoce, ale za sovětské doby se dárky začali dávat na Nový rok, tak to u nás zůstalo a dáváme si dárky na Nový rok.“ (Pavel)

„Já slavím svoje vlastní narozeniny a slavím Silvestra. Vánoce neslavím, neslavím žádný Vánoce, protože já jako nepocházím z věřící rodiny a když byl Sovětský Svaz tak u nás vlastně toho 7. ledna, což jsou Vánoce, tak byl pracovní den, takže u nás v rodině se to nikdy neslavilo. Já nejsem zvyklá a český Vánoce mi přijdou takový smutný. Takový jako mě se chce brečet. No ale jako český Vánoce jsou pěkný, když si na to člověk zvykne od malička, ale pro nás svátky znamenají prostě hudba, tance, no ten alkohol samozřejmě, bez toho to nejde. Já chodím do práce. Já radši budu v práci, tam je to super, protože všichni přinesou jídlo, cukroví, bramborový salát a tak jako Vánoce, nějaký nealkoholický šampaňský si tam nalejeme a je to super, Vánoce v práci se mi líbí. Ono spíš, že já jsem taková společenská, já potřebuju jako někoho, pak už je to veselejší ...“ (Naďa)

„Udržuju obojí. Moje dětičky dostanou od Ježíška spoustu dárečků a pak přijde Nový rok a dárečky nosí Děda Mráz. Všechno dvakrát.“ (Káťa)

V některých rodinách je udržování národních tradic a zvyků předmětem mezigeneračních sporů.

„Ona je chce slavit dle ruských tradic, ale děti podle českých. Ale mezi ruskými a českými tradicemi zase není až tak velký rozdíl.“ (Míla; z terénních zápisků tazatele)

U rodin s dětmi významně ovlivňují kulturu jednotlivých rodin česká předškolní zařízení a školy, které působí přes jejich děti.

¹⁴ Vánoce v Rusku. Rusko - info [online]. 2009 [cit. 2011-05-12]. Dostupné na: <http://www.rusko-info.cz/clanek/vanoce-v-rusku>.

2. Charakteristiky Rusů žijících v ČR a jejich způsob života

„Neměli jsme specifické tradice, které by byly odlišné. Co se týče českých tradic, tak jednak to šlo přes školku. Syn třeba má rád Vánoce, ale nemá rád Velikonoce.“ (Anastazia)

Některé zvyky z domovské země respondenti v České republice postrádali. Nejčastěji byl zmiňován zvyk sousedských a spřátelených rodin se vzájemně navštěvovat. Tohoto ruského zvyku by bylo možno využít při realizaci integračních projektů v místech s větší koncentrací Rusů.

„No jako různě, tak třeba chození na návštěvy, to tady úplně chybí, tady se lidi spíš nenavštěvují, ale setkávají se třeba právě v těch hospodách atd. Kdežto tam je opravdu to zažitý, že každý víkend prostě jdeš někoho navštívit a tím se právě jako ty vztahy standardně na dobré úrovni. A je to prostě už v tom člověku jako zakotvené. Já si nepamatuju prostě víkend, kdy jsme ani my, ani nikoho nepřijmuli jako doma, ani bychom nikam nešli.“ (Natatša)

„Ruský zvyky jsou jiný a kamarádíme se trošičku jinak. My je hned pozveme třeba domů. Ale u českých kamarádů bych dokázala spočítat na prstech jedné ruky, u koho jsem byla doma. To je zvyk. Je to tradice.“ (Žeňa)

3. Zastoupení Rusů v české vzdělávací soustavě

3.1 Základní školy

Ve školním roce 2013/2014 navštěvovalo české základní školy 1 263 ruských dětí, což je zhruba 12 % (12,3) všech žáků ZŠ původem z třetích zemí. Základní školy v ČR navštěvuje více než deset tisíc žáků (10 233) původem z třetích zemí; podle očekávání mají v tomto souboru nejvyšší zastoupení ukrajinské (35,1 %) a vietnamské (28,4 %) děti - celkem s ruskými spolužáky tvoří více než tři čtvrtiny celého souboru. Z toho je patrné, že podíl ostatních dětí z třetích zemí (např. z Číny, Mongolska, Moldavska, Běloruska, Kazachstánu atd.) je nepoměrně nižší; pohybuje se v rozmezí 2-3 % a níže.

Vývoj od roku 2009 ukazuje nejvyšší lineární nárůst u žáků z Ukrajiny; oproti školnímu roku 2009/2010 stoupl jejich počet ve školním roce 2013/2014 o 13 %. **Počet žáků z Ruské federace v tomto období rok od roku stoupá, ale velmi pozvolna** (index růstu 1,09); žáci původem z Vietnamu naproti tomu na základních školách početně klesají (0,92).

Tabulka č. 10 **Vzdělávání CTZ - základní školy**

ukazatel	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	index 2013/14 - 2009/10
ZŠ cizinci celkem	13 839	14 109	14 315	14 529	15 085	1,09
ZŠ cizinci z třetích zemí	10 053	10 189	10 060	10 048	10 233	1,02
z toho:						
Rusko	1 161	1 211	1 244	1 266	1 263	1,09
Ukrajina	3 170	3 261	3 392	3 422	3 589	1,13
Vietnam	3 171	3 066	2 852	2 763	2 906	0,92
Čína	264	268	281	281	276	
Mongolsko	445	477	457	411	250	
Moldavsko	270	308	304	301	305	
Bělorusko	186	185	181	184	185	
Kazachstán	185	186	175	186	194	
ostatní	1 201	1 227	1 174	1 234	1 265	
ZŠ podíl Rusů k CTZ	11,5	11,9	12,4	12,6	12,3	
ZŠ podíl Ukrajinců k CTZ	31,5	32,0	33,7	34,1	35,1	
ZŠ podíl Vietnamců k CTZ	31,5	30,1	28,3	27,5	28,4	

Zdroj: MŠMT

3.2 Střední školy

Na středních školách studovalo ve školním roce 2013/14 celkem zhruba 14 tis. cizinců (14 042), přičemž cizinci původem z třetích zemí tvořili 75 %. Absolutně se jedná o 6 935 osob, z toho ruských středoškoláků je **1 038; v relaci ke studentům**

3. Zastoupení Rusů v české vzdělávací soustavě

z třetích zemí tvoří Rusové 15 %. Jinými slovy zhruba každý sedmý student původem z třetích zemí na české střední škole je původem z Ruska. Studenti z Ukrajiny tvoří v souboru studentů z TZ necelou třetinu (32 %) a stejný podíl připadá na studenty z Vietnamu, a to i přesto, že jich na českém území oproti Ukrajincům žije o téměř polovinu méně (celkový počet Ukrajinců je aktuálně 104 290, Vietnamců 57 289).

Tabulka č. 11 **Vzdělávání CTZ - střední školy**

ukazatel	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	index 2013/14 - 2009/10
SŠ cizinci celkem	8 018	8 594	8 850	9 024	9 147	1,14
SŠ cizinci z třetích zemí	6 024	6 453	6 837	6 974	6 935	1,15
z toho:						
Rusko	776	763	900	1 014	1 038	1,34
Ukrajina	1 802	2 021	2 139	2 170	2 201	1,22
Vietnam	2 168	2 298	2 344	2 309	2 234	1,03
Čína	68	70	77	76	79	
Mongolsko	139	167	196	202	202	
Moldavsko	117	143	160	164	167	
Bělorusko	128	129	139	129	127	
Kazachstán	18	173	167	189	181	
ostatní	808	689	715	721	706	
SŠ podíl Rusů k CTZ	12,9	11,8	13,2	14,5	15,0	
SŠ podíl Ukrajinců k CTZ	29,9	31,3	31,3	31,3	31,7	
SŠ podíl Vietnamců k CTZ	36,0	35,6	34,3	33,1	32,2	

Zdroj: MŠMT

Z hlediska vývoje je zřejmé, že počet studentů/cizinců na středních školách v ČR rok od roku přibývá; studenti z třetích zemí zvýšili své počty ve školním roce 2013/14 oproti 2009/10 o 15 %. **Pro ruské středoškoláky platí, že přestože v souboru studentů CTZ mají oproti jejich protějškům z Ukrajiny a Vietnamu nepoměrně nižší zastoupení (viz tabulka č. 11), zvýšení jejich počtu od roku 2009 bylo oproti souhrnu CTZ více než dvojnásobné (o 34 %).** Tempo růstu ruských studentů na středních školách je lineární, bez výkyvů v jednotlivých letech.

3.3 Vysoké školy

Na českých vysokých školách studuje celkem 40 836 cizinců, v relaci k nim zaujímají studenti z třetích zemí třetinový podíl - absolutně 13 617 osob. Z tohoto počtu **studuje v bakalářském, magisterském nebo doktorandském studiu 4 337 studentů z Ruska, což představuje necelou třetinu (32 %).** Při rozboru jednotlivých typů vysokoškolského studia získáváme následující poznatky.

Ve srovnání s ukrajinskou a vietnamskou populací je v bakalářském, magisterském i doktorandském studiu výrazně vyšší počet i podíl studentů původem z Ruska (viz tabulka č. 12).

Ve školním roce 2013/2014 zaujímalí Rusové v bakalářském studiu v souboru studentů CTZ téměř třetinu (37,5 %), zatímco studenti z Ukrajiny méně než pětinu (16,2 %) a studenti z Vietnamu pouhou desetinu (9,9 %).

Rusové mají převažující zastoupení i ve studiu magisterském (Rusové 23,4 %, Ukrajinci 11,7 %, Vietnamci 4,7 %) a studiu doktorandském (Rusové 20,0 %, Ukrajinci 15,7 %, Vietnamci 3,4 %). Z níže uvedených údajů je nepochybné, že počet studentů z třetích zemí se na VŠ v ČR v posledních letech soustavně zvyšuje a rostoucí tempo výrazně ovlivňují studenti původem z Ruska.

Od střední školy je postavení studentů z Ruské federace oproti jejich protějškům z Ukrajiny a Vietnamu dominantní, přičemž jejich odstup se zvyšuje v souladu s vyšší úrovní studia. Např. ve školním roce 2013/2014 se na vědeckou kariéru připravovala ze souboru studentů CTZ celá pětina Rusů, ale pouze necelých pět procent Vietnamců (viz tab. č. 12 a 13). Z toho je zřejmé, jaký význam Rusové studiu v ČR přiřkládají.

3. Zastoupení Rusů v české vzdělávací soustavě

Tabulka č. 12 **Vzdělávání - Vysoké školy**

ukazatel	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	index 2013/14 - 2009/10
VŠ cizinci z třetích zemí	8 919	9 789	10 668	11 897	13 617	
z toho studium:						
bakalářské	5 388	5 840	6 314	7 136	8 333	1,54
z toho:						
Rusko	1 692	1 849	2 004	2 379	3 129	1,85
Ukrajina	930	990	1 088	1 148	1 348	1,45
Vietnam	545	558	600	702	822	1,50
Čína	44	43	63	60	56	
Mongolsko	71	69	68	79	73	
Moldavsko	87	82	95	92	98	
Bělorusko	292	347	348	387	418	
Kazachstán	535	651	792	984	1 151	
ostatní	4 196	4 589	5 058	5 831	7 095	
magisterské	2 577	2 925	3 288	3 684	4 062	1,57
z toho:						
Rusko	387	521	651	796	949	2,45
Ukrajina	319	349	399	458	477	1,50
Vietnam	121	119	128	168	189	1,56
Čína	20	27	34	51	77	
Mongolsko	25	33	36	32	26	
Moldavsko	43	65	63	57	53	
Bělorusko	130	131	127	148	172	
Kazachstán	90	116	135	146	198	
ostatní	1 135	1 361	1 573	1 856	2 141	
doktorandské	1 013	1 083	1 123	1 143	1 293	1,88
z toho:						
Rusko	183	192	217	229	259	1,42
Ukrajina	123	136	151	166	203	1,65
Vietnam	51	47	38	35	44	0,86
Čína	15	22	23	24	36	
Mongolsko	20	11	8	4	5	
Moldavsko	7	12	12	15	9	
Bělorusko	41	42	44	35	31	
Kazachstán	41	45	39	30	9	
ostatní	481	507	532	538	596	

Zdroj: MŠMT

Tabulka č. 13 **VŠ podíl Rusů, Ukrajinců a Vietnamců k CTZ**

	2013/14
VŠ podíl Rusů k CTZ	
z toho studium:	
bakalářské	37,5
magisterské	23,4
doktorandské	20,0
VŠ podíl Ukrajinců k CTZ	
z toho studium:	
bakalářské	16,2
magisterské	11,7
doktorandské	15,7
VŠ podíl Vietnamců k CTZ	
z toho studium:	
bakalářské	9,9
magisterské	4,7
doktorandské	3,4

Zdroj: MŠMT

3.4 Zkušenosti, názory a postoje respondentů ke vzdělání

Z hlediska integrace se ukázalo jako klíčové, když děti imigrantů navštěvují předškolní a základní vzdělávání. Děti, které přijíždějí v pozdějším věku a většinou navštěvují ruskou základní a střední školu, mají později problém integrovat se do českého vzdělávacího systému a i do společnosti svých českých vrstevníků.

3.4.1 Předškolní vzdělání

Ve srovnání s Ruskou federací oceňovali respondenti vysokou kvalitu a cenovou dostupnost českého předškolního vzdělávání. Také zmiňovali pozitivní integrační vliv účasti svých dětí v předškolním vzdělávání, zejména ve výuce jazyka, v učení se tradicím a způsobu života české společnosti.

„Pak se nám povedlo dát syna do jeslí a od září začal chodit. [...] Syn to zvládal dobře, protože v tu dobu byl velmi klidný a ještě nemluvil rusky nebo velmi málo. Byl to takový klidšas. Snažila jsem se chodit hodně na hřiště, aby potkával víc dětí a hrál si s nima. Moc rychle se do toho dostal. S jeslema i se školkou jsme byli spokojení. Určitě jsme měli štěstí, že jsme ho dostali do jesliček i do školky. Líbilo se nám v porovnání s Ruskem to, že to fungování bylo mnohem víc bezproblémové. A druhá věc - byla mnohem levnější. Ruské školky jsou přeplněné a kvalita je nízká. Je tam nějaká částka, která se platí oficiálně, ale pořád se na něco musí doplácet a něco nosit, pořád nějaký dárky ředitelce, personálu a tak. Jsou to velké částky, které si těžko umím představit v rozsahu mé měsíční mzdy. Nevím, jakým způsobem se to tam vůbec dá ufinancovat. Tady to bylo průhledný. Syn se přirozeně integroval a začal vlastně prvně mluvit česky. Bylo to tím, že ve školce mluvil víc s dětma než doma s rodičema“ (Anastazia)

3.4.2 Základní a středoškolské vzdělání

Z hlediska základního vzdělání se jednoznačně ukazuje, že je pro integraci dětí lepší, pokud nastoupí v průběhu prvního stupně ZŠ. Z výpovědí respondentů také vyplynula potřeba multikulturní výchovy a dalších integračních projektů zaměřených na děti migrantů na základních školách. Ty mohou přispět k zabránění diskriminace a k lepšímu začleňování žáků z jiného jazykového a kulturního prostředí.

„Mám sestru i bratra. Já jsem nejstarší. Já jsem šla do 7. třídy základní školy a vlastně sourozenci jsou mladší, takže byli ještě níž o ty stupně, takže mají i lepší češtinu.“ (Nataša)

„Ten sociální aspekt byl hlavně na základní škole asi tak nejhorší, z celého mého života. [...] jako fakt to nejhorší od začátku, tak to byla ta základní škola, a to opravdu jen v té komunikaci s těma vrstevníky a učitelé byli úžasní. Já si pamatuju učitelku českého jazyka a ta prostě byla bombastická, ta mi hrozně pomáhala a fakt, když si na ní vzpomínám, tak se mi dělá husí kůže, to bylo úplně příjemné. Hodně mi to usnadnila. Pochopení velké měla, toleranci. No tak si myslím, že by možná to mohlo jít už úplně od kořenů na tý základní škole, kdyby učitelé vysvětlovali těm dětem nějakým způsobem prostě, ať je to cizinec nebo někdo, tak je to prostě člověk a tím, že je to cizinec, tak se jeho lidská hodnota prostě nesnižuje.“ (Nataša)

Z hlediska kvality vzdělání, někteří respondenti hodnotili ruské školství jako náročnější.

„Domnívá se, že v Rusku je vzdělávací systém trochu napřed – když přijela do ČR a nastoupila do 3. třídy byli zdejší žáci trochu pozadu s učivem.“ (Anja; z terénních zápisků tazatele)

„Syn říkal, že vzdělávání na střední škole v Česku je jiné. Když jsem viděla, jak to funguje, tak jsem se zamyslela nad tím, že v Rusku syn se učil a hodně a tady ne. Učil se jenom tu češtinu a angličtinu. Všechny ostatní věci... byl to pro něho jakoby krok zpátky, protože studoval desátou třídu v Rusku. Přijel sem a opakoval desátou, ale úplně jiné, protože my máme jedenáct a tady je dvanáct. Takže když se vrátil zpátky do Ruska, pracoval hodně, aby udělal zkoušku. Tam je to těžší. Máme tam hodně věcí, na kterých oni musí pracovat. Chodil do školy v sobotu a jedenáct let. Je to tam všechno intenzivní.“ (Světlana)

To je jedna z příčin, proč někteří rodiče dávali své děti místo do českých škol do ruské školy při Ruském velvyslanectví. Hlavní příčinou však v některých případech byla i špatná znalost češtiny u dětí, které za svými rodiči přišly již ve věku na úrovni 2. stupně základní školy. U občanů Ruské federace se jasně projevila přísnější a více direktivní výchova ve vztahu ke vzdělávání, než je tomu u českých dětí. Zvýšené požadavky rodičů se odrážely například v tom, že dítě studovalo dvě základní školy najednou - českou a dálkově i ruskou. Někteří dotázaní hodnotí zpětně návštěvu pouze ruské základní a posléze i střední školy jako určitou bariéru jejich další integrace. Hlavním důvodem je fakt, že se zde nevyučuje český jazyk, české reálie a historie.

„Když jsem se sem přistěhoval, tak mě rodiče dali hned do ruské školy, která je přímo při Ruském velvyslanectví a dokončil jsem tady jedenáct tříd. Nenaučil jsem se bohužel ale dobře česky, chybí mi gramatika. To je úplně ruská škola, dokonce jsem musel maturovat v ruštině. Čeština tam vůbec není. Je to škola jenom pro pracovníky velvyslanectví, kteří tady pracují a pak odjíždějí zpátky. Pak do té školy začali chodit obyčejní migranti, kteří s tím velvyslanectvím“

nemají nic společného. To vzdělání je tak nastavené jako v Rusku, že je to do jedenácté třídy a to už se považuje za kompletní vzdělání. Do čtvrté třídy je to jako základní škola, pak pátá až devátá je to střední škola a pak od desátý a jedenáctý jsou jako vyšší stupeň. Je to zakončené maturitou. Bohužel jsem se nenačil ani češtinu ani český dějepis. Teďka to už zpětně chytám ty informace, ale to už musím sám. Česká škola má integrační charakter. Soudím to i podle známých. Protože chodili do ruské školy, nedokázali se líc zapojit do českého prostředí a jsou uzavřeni mezi sebou. Když rodiče dají děti do české školy, tak je to asi jinak. Ti, kteří tady chodili do ruské školy, tak pro ně to je asi těžší. Mně to trvalo deset let." (Pavel)

„Dojžděli jsme do Prahy do ruské školy při velvyslanectví a studovali jsme jí dálkově. Brácha chodil i do české školy do devítky. Já jsem se tam neadaptovala, takže jsem prostě nemohla. Na střední mě nevzali bez přijímaček a na devítce jsem byla o rok a půl starší než všechny ostatní děti a ta úroveň byla prostě hrozně nízká. U nás to vzdělání jde rychleji. My maturujeme už v 16. Když jsem se v 15 ocitla v 9. třídě, tak opravdu, opravdu jsem tam neměla co dělat a ani s kým mluvit. V těch 15, 16 letech my už nastupujeme na vysokou a co se tady probírá v 9. třídě? Nic." (Káťa)

V některých případech rodiče volili pro své děti jako alternativní řešení českou střední školu s rozšířenou výukou jazyků.

„Bydlel se mnou můj syn, kterému v tu dobu bylo 15 let. Studoval půl roku střední školu, bylo to slovanské gymnázium na Praze 5 vedle Motolu. Učil se v češtině, ale je tam hodně Rusů a Ukrajinců." (Světlana)

3.4.3 Vysokoškolské vzdělání

Vzdělání je u občanů Ruské federace žijících na území ČR důležitou hodnotou. Proto většina zde usazených Rusů chce pro své děti nejvyšší možné vzdělání. Je zde patrný i trend, kdy jsou děti (nezletilí) posílány samy z Ruska do Čech, aby zde studovaly na vysokých školách a dokonce i na středních školách. Výhodu spatřují jejich rodiny ve vysoké kvalitě českého školství (zejména vysokého) a možnosti studovat zdarma na veřejných vysokých školách. V případě doktorského studia byla zmiňována výhoda pobírání stipendia a paralelní možnost pracovního uplatnění. Nejčastější překážkou ve studiu byla nedostačující znalost českého jazyka, která byla zjevná zejména u absolventů ruských středních škol (ať již v Ruské federaci či České republice). Zejména z důvodu jazykové bariéry, ale v určitých případech i z důvodu nižší obtížnosti či možnosti dálkového studia, volili někteří respondenti studium v placených cizojazyčných programech veřejných vysokých škol nebo na českých soukromých vysokých školách.

„Šel jsem na Vysokou školu ekonomickou. Pak jsem zjistil, že mě ekonomika neláká a protože jsem měl takové sociálnější zájmy, tak jsem se rozhodl jít na sociologii. Měl jsem problémy s českou gramatikou. Učitelé si toho nevšimli, protože tam studuje dost cizinců. To nebyl vůbec problém. Ale pro mě to byl spíš psychologický problém." (Pavel)

„Mám maturitu z té jedenácté třídy z té ruské školy, což tady úřady v pořádku uznali a dostala jsem se na Karlovu univerzitu na Přírodovědeckou fakultu. Mám jí dostudovanou a jsem magistra. Studovala jsem česky. Po střední škole jsem byla na ročním jazykovém pobytu v Mariánských lázních, tam nás bezvadně a velmi rychle naučili česky." (Káťa)

3. Zastoupení Rusů v české vzdělávací soustavě

„Brácha dodělal jenom střední, ale šel pracovat a úspěšně. Teďka studuje bakaláře management a ekonomika.“ (Káťa)

„A dcerka může přijet sem, protože chce studovat filmovou školu. To může tady v Praze. Musí se ale naučit češtinu. Nechce studovat v angličtině, protože to je drahý.“ (Světлана)

„My jsme studovali doktorský studium. S tím jsme byli spokojeni. Uznali mi z Ruska veškeré zkoušky. Studium jsem měla v českém jazyce, takže to bylo zdarma. Měla jsem ještě stipendium a nějaké další výhody, což se nám docela líbilo.“ (Anastazia)

„Ty jsou v češtině, ty přijímačky nejsou těžký, protože na tu 1. lékařskou je systém modelových otázek, tam si stačilo zapamatovat ty otázky. To udělali hlavně velice dobře pro nás [občany Ruské federace - poznámka tazatele], protože my jsme byli zvyklí učit se nazpaměť. Pak sice všichni vypadli z prváku hned v 1. půl roce, protože nerozuměli, neuměli, nevěděli. Na 2. lékařskou, kam jsem šla já, tak my jsme ty otázky neměli, tak tam bylo opravdu potřeba rozumět a ještě k tomu něco vědět.“ (Nada)

„Jazykové problémy jo, v tom prváku, to jsem propadla hned z anatomie, protože v těch Mariánských lázních nás učili spisovně češtině, tak to jsem nastoupila a nerozuměla jsem. Rozuměla jsem víc latinsky. To bylo těžký ...“ (Nada)

Ukazuje se, že ruští absolventi českých vysokých škol po ukončení studia v ČR zůstávají a pracují (i v nedostatkových profesích - např. jako lékaři anesteziologové, vědci). Nejedná se tedy o únik lidského kapitálu.

3.4.4 Nostrifikace

Z hlediska dostupnosti jednotlivých úrovní vzdělávacího systému jsme se respondentů také dotazovali na jejich zkušenosti s uznáváním kvalifikace ze země původu. Nikdo z dotázaných s tím neměl problém.

„Samotný proces nostrifikace žádný problém nepředstavoval. Už dříve jsem měla připravené doklady k nostrifikaci, což je jenom ten jednostránkový formulář a měla jsem už i přeložený svůj diplom. A to je všechno, co jsem k tomu potřebovala. Jenom jsem zavolala na Fakultu XY a tam mi řekli, že když jim ty podklady pošlu, tak do čtyř dnů to je. Budou mít jednání rady a vše mi udělají. Během těch čtyř dnů jsem to měla teoreticky uznané, nicméně měsíc to trvalo, protože to měli opatřit různými podpisy apod.“ (Anastazia)

4. Výdělečná činnost ruských imigrantů a podnikatelská činnost

Třebaže poznatky o výdělečné činnosti cizinců v ČR jsou jedny z nejdůležitějších, věrohodné údaje o zaměstnanosti z MPSV několik let chyběly. Jejich absence se datovala od konce r. 2011, kdy MPSV přešlo na jiný informační systém, který do zpracování této monografie neumožňoval monitorovat zaměstnanost cizinců (CTZ) v monitorovaných oblastech.¹⁵

Výdělečná činnost CTZ zahrnuje vždy základní skupiny - osoby zahraničního původu evidované na úřadu práce (tj. cizince legálně zaměstnané) a osoby zahraničního původu samostatně výdělečně činné (OSVČ), pracující na živnostenský list. Údaje o zaměstnanosti pocházejí z databáze MPSV (s absencí monitoringu zaměstnanosti), údaje o podnikatelské činnosti (OSVČ) vycházejí ze zdroje MPO. Nепrovázanost databází jednotlivých rezortů a dalších dodavatelů dat (např. ŘSCP),¹⁶ rozdílné metodické postupy atd. bohužel vylučují vzájemnou srovnatelnost a hodnoty je třeba chápat spíše orientačně.

Je všeobecně známou skutečností, že výdělečná činnost cizinců původem z třetích zemí měla do roku 2009 jednoznačně růstovou tendenci a zásadní obrat v jejím propadu způsobila hospodářská krize. Propad výdělečně činných CTZ v roce 2011 oproti r. 2009 byl v rozmezí 15-20 procentních bodů; v souboru všech CTZ je index na hodnotě 0,84, u Ukrajinců a Vietnamců na hodnotě 0,82. Co je však zajímavé - **Rusové pokles výdělečné činnosti v krizovém období nevykazují;** naopak zaznamenáváme nárůst o 13 procentních bodů.

Přes dané zjištění **je podíl výdělečně činných osob v ruské komunitě ve srovnání s jejich protějšky extrémně nízký; jeho hodnota v daných letech nepřekročila pětinu všech Rusů žijících na českém území.** V roce 2011 bylo podle údajů MPSV v ČR výdělečně činných pouze 17 % (17,3) imigrantů původem z Ruska, ale 58 % cizinců původem z Ukrajiny a 55 % z Vietnamu. Tato překvapivě nízká hodnota souvisí zřejmě s ruským kapitálem, s fenoménem podnikání, s provozováním tzv. imigrantské ekonomiky, tj. prostorem ekonomických a sociálních vztahů založených na jazykové a kulturní příbuznosti (Fiedlerová, 2011), příp. s jinými faktory, jejichž rozbor zásadně přesahuje rámec i cíle této monografie. Z rozboru kvantitativních dat lze doložit pouze vyšší výskyt žen v ruské komunitě (zřejmě bez nutnosti pracovat) a relativně vysoký počet ruských studentů na českých vzdělávacích zařízeních.¹⁷

¹⁵ První údaje o zaměstnanosti cizinců v ČR byly MPSV dodány koncem roku 2014, tedy o půl roku později.

¹⁶ Například na rozdíl od statistik o účelech pobytu, které jsou monitorovány pouze za cizince s dlouhodobým/přechodným pobytem (dodavatel ŘSCP), data o výdělečné činnosti zahrnují celkové počty CTZ, vč. trvalých pobytů.

¹⁷ O působnosti dalších faktorů můžeme jen spekulovat; nelze je doložit z administrativních dat ani z realizovaného kvalitativního šetření. Jistou úlohu zde může sehrát např. nelegální zaměstnávání krajanů a jiné formy nezdaněné (nevidované) práce.

4. Výdělečná činnost ruských imigrantů a podnikatelská činnost

Tabulka č. 14 **Výdělečná činnost***

	2004	2009	2011	index 2009/2004	index 2011/2009
výdělečně činní CTZ					
CTZ celkem	83 653	162 077	136 380	1,94	0,84
výdělečná činnost Rusů	2 689	4 980	5 644	1,85	1,13
výdělečná činnost Ukrajinců	41 885	83 701	68 950	1,99	0,82
výdělečná činnost Vietnamců	22 229	39 260	32 145	1,77	0,82
podíl výdělečně činných Rusů v ruské komunitě	18,5	16,4	17,3	-	-
podíl zaměstnaných Ukrajinců v ukrajinské komunitě	53,5	62,3	57,9	-	-
podíl zaměstnaných Vietnamců ve vietnamské komunitě	65,0	64,3	55,2	-	-

* zahrnuje souhrn zaměstnaných CTZ evidovaných na úřadu práce a souhrn cizinců s platným živnostenským oprávněním

Pozn.: Údaje z MPSV jsou k dispozici pouze do r. 2011

4.1 Podnikatelská činnost

Databáze MPO o rozsahu osob samostatně výdělečně činných (OSVČ) je k dispozici až k monitorovanému datu 6/2014. Jak dokládají i jiné monografie (Horáková, 2012), **mezi rokem 2009-2011 podnikatelská činnost v souboru cizinců (CTZ) roste.**¹⁸ Příčinu růstové tendence OSVČ lze hledat v přesunu původně zaměstnaných cizinců do sféry podnikatelské činnosti - tj. v reakci na razantní propad pracovních míst a následnou restrikcí na trhu práce. **Vývoj ruských OSVČ vykazuje v tomto období růst o téměř 30 %.** V dalších letech se počet samostatně výdělečných osob z třetích zemí postupně snižuje; v polovině roku 2014 dosáhl hodnoty o 20 % nižší než v prosinci 2011. **Redukce OSVČ postihla celý cizinecký soubor, kromě ruské minority.** Nejintenzivněji se v tomto období projevila u Ukrajinců (pokles o 23 %).

Počty OSVČ ruského původu se navyšují i po roce 2011; v červnu 2014 stouply o více než pětinu. **Přestože počet podnikajících Rusů, na rozdíl od ostatních cizineckých komunit, stále pozvolna lineárně stoupá, v polovině roku 2014 nedosahoval ani desetiny (6,1 %) zde žijících ruských občanů, což je ve srovnání opět velmi málo** (Ukrajinci 24 %, Vietnamci 43 %; soubor všech CTZ 22 %).

¹⁸ Výjimkou je pouze Vietnam, u něhož je pokles OSVČ patrný již v letech 2009-2011.

Tabulka č. 15 **Podnikatelská činnost**

osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ)	2009	2011	2012	2013	6/2014	index 2011 - 2009	index 6/2014 2011
CTZ - OSVČ celkem	70 683	73 078	69 657	61 781	59 131	1,03	0,80
OSVČ - Rusové	1 336	1 713	1 860	1 967	2092	1,28	1,22
OSVČ - Ukrajinci	23 221	33 700	32 267	27 014	24 737	1,45	0,73
OSVČ - Vietnamci	35 590	29 369	27 119	25 085	24 515	0,82	0,83
podíl OSVČ Rusů v populaci podnikajících CTZ	1,9	2,3	2,7	3,2	3,5	-	-
podíl Ukrajinců	32,9	46,1	46,3	43,7	41,8		-
podíl Vietnamců	50,3	40,2	38,9	40,6	41,5		-
Rusové celkem abs.	30 395	32 708	33 281	33 415	34 473	1,07	1,05
podíl OSVČ Rusů v ruské komunitě	4,4	5,2	5,6	5,9	6,1		
Ukrajinci celkem abs.	131 977	119 025	112 674	105 239	104 290	0,90	0,88
podíl OSVČ - Ukrajinců v ukrajinské komunitě	17,6	28,3	28,6	25,7	23,7		
Vietnamci celkem abs.	61 126	58 065	57 360	57 406	57 289	0,95	0,99
podíl OSVČ - Vietnamců ve vietnamské komunitě	58,2	50,6	47,3	43,7	42,8		-

Zdroj: MPO

O firemních aktivitách Rusů informuje v přehledné tabulce příloha č.1.

4.2 Ekonomické zajištění rodiny

Výzkum potvrdil výsledky dřívějších šetření, že imigranti z Ruské federace jsou z hlediska socioekonomického statusu i nadále určitou „elitní“ skupinou (Drbohlav a kol., 2005; Janičko, 2012). S ekonomickým zajištěním rodiny nemají problémy. Naopak většina dotázaných vykazuje vyšší životní standard (vlastní byt či dům, automobil, dovolené v zahraničí, aktivní volný čas dotázaných a jejich rodin - divadla, návštěvy restaurací, sport apod.).

4.2.1 Zaměstnání

Všichni respondenti, kteří byli zaměstnáni, pracovali na kvalifikovaných pracovních pozicích. Vzhledem k tomu, že většina dotázaných byli vysokoškoláci (viz výše), jednalo se o vyšší pracovní pozice či prestižní povolání. Toto zjištění je v souladu s dřívějšími výzkumy ruských imigrantů v ČR, které rovněž upozorňují na vyšší vzdělání imigrantů z Ruské federace (Drbohlav a kol., 2005, Janičko, 2012). To může být příčinou zjištění monografie Vavreckové a kol. (2014), že Rusové v krizovém období nevykazují pokles výdělečné činnosti (naopak, je zaznamenán nárůst o 13 procentních bodů). Rovněž je toto zjištění v souladu s faktem, že průměrný (i mediánový) hrubý měsíční plat cizinců pocházejících z Ruska v roce 2013 převýšil průměrný (i mediánový) hrubý měsíční plat domácích obyvatel (ČSÚ, 2014).

Zajímavé je, že řada z dotázaných pracovala v zahraničních firmách (kromě ruských i např. francouzské, japonské), popřípadě v prosperujících českých firmách,

4. Vydělečná činnost ruských imigrantů a podnikatelská činnost

které se orientují na ruský trh. Dále respondenti pracovali ve veřejném sektoru: věda a výzkum, zdravotnictví, školství.

Výjimkou byla respondentka, u které v průběhu rozhovoru vyplynulo, že je ukrajinské národnosti (Olga). Ta, ač měla vysokoškolské vzdělání, pracovala celých 16 let pobytu v ČR na sekundárním trhu práce (úklid, hlídání dětí).

„Můj brácha je úspěšný programátor. Programuje on-line obchod XZ. Já už léta dělám u zahraniční letecké společnosti v oddělení reklamací zavazadel. Francouzsky mluvím stejně jako česky.“ (Káťa)

„Pracuji na plný úvazek ve firmě. Je to česká společnost, která má pobočky po celé Evropě. Řekla bych, že je to taková mezinárodní společnost. Kromě toho já vyučuju jógu a to dělám ve studiu jako vedlejší činnost.“ (Žeňa)

„Manžel má prestižní technické vzdělání (elektro) velmi rychle si našel dobré zaměstnání u japonské firmy.“ (Míla; z terénních zápisků tazatele)

Dále respondenti pracovali ve veřejném sektoru: věda a výzkum, zdravotnictví, školství.

„Začala jsem pracovat jako vědecká pracovnice hned, protože moje vízum bylo za účelem práce a nemohli jsme si dovolit, abych nepracovala. To vízum záleží na té smlouvě. Přiletěla jsem 25. července a od 1. srpna už mi začala běžet pracovní smlouva. Oba dva jsme byli zaměstnaní na plný úvazek.“ (Anastazia)

„Pracovala jako učitelka ruštiny v jazykové škole (byla tam spokojená) a průvodcovské služby pro ruské turisty. Říká, že dříve tady byla doba, kdy lidé chtěli studovat ruštinu, a to i velké firmy. Teď se to změnilo - kvůli nedostatku práce šla před rokem a půl do důchodu. Jenom občas něco překládá, když ji zavolají.“ (Míla; z terénních zápisků tazatele)

Ve výzkumu se objevila i tzv. etnická ekonomika¹⁹ (Nekorjak, 2009), kdy občané Ruské federace zaměstnávají ve větší míře své krajany, ale dávají před Čechy přednost i např. Ukrajincům.

„Já jsem hledal nějakou práci nebo brigádu a ten šéf kanceláře potřeboval nějakého zaměstnance, protože tam měli hodně práce a nestíhali. On a jeho manželka se znají s mým tátou a prostě táta náhodou řekl, že syn hledá práci a on nabídl, že bych mohl k němu. Takže teď si tam přivydělávám. Ten šéf, který tady žije dvacet let, je Rus a nashromáždil tam ty rusky mluvící. Polovina firmy byla zakládána především s českými pracovníky, ale pak se tam trochu nashromáždili ti Rusové. Je to častý jev přes známosti si najít práci. V práci jsem v jedné kanceláři a tam je kolektiv napůl český a napůl ruský. Když se mluví o nějaké informaci pro všechny, tak je to samozřejmě česky. Ale mezi sebou když mluví dva rusky mluvící, tak je to rusky.“ (Pavel)

„Já mám taky podobnou zkušenost, když jsem měla obchod. Hezky pracovali Ukrajinci. Češi pracovat nechtěli, protože to bylo za málo peněz.“ (Táňa)

Pokud respondenti měli nějaké problémy v práci, většinou to souviselo s jazykovou bariérou.

„Já jsem měla problém se slovenštinou a Slováci nechápou, že já nerozumím tak

¹⁹ „podnikání a zaměstnávání etnických menšin v rámci vlastních sítí“

dobře slovensky. Máme kolegu, ten je z východního Slovenska, tomu teda nerozumím. Já jsem mu říkala: Nemluv na mě, to nemá význam, já ti nerozumím. Jak můžeš nerozumět, když mluvíš česky? Když tam leží nějací Slováci [v nemocnici - poznámka tazatele] a volají příbuzným ze Slovenska, tak oni si myslí, že já si dělám srandu, jako že jsem nějaký nacionalista český, který vyloženě nechci, aby mluvili slovensky a já těm příbuzným pak musím vysvětlit, že se omlouvám, jako že nejsem rodilej mluvčí české, že já jako fakt nerozumím." (Nada)

„Míla vnímá jako svůj velký problém neznalost českého jazyka, což ji velmi handicapuje na pracovním trhu i v životě." (Míla; z terénních zápisků tazatele)

4.2.2 Podnikání

Většina dotázaných či rodinných příslušníků podnikala v oblasti nákupu a prodeje, provozování služeb, poradenství, pronájmu nemovitostí.

„Když jsme ještě žili v Rusku, tak táta dělal dovoz ovoce a potom tady si s kamarádem založil firmu pro migranty, kteří sem přijíždějí. Takové konzultační a právníkové služby." (Pavel)

„Začali jsme tady podnikat v ženském oblečení. Nefungovalo to moc dobře. Ted' nepracuju, ale plánuji začít nové podnikání" (Táňa)

„Podnikám v advokacii. V podstatě jsem to dělal od začátku." (Boris)

4.2.3 Nezaměstnanost

V šetření se vyskytl pouze jeden případ.

„Mladší syn je momentálně nezaměstnaný (vystudoval střední školu cestovní ruch, měl velmi dobrou práci v řízení letového provozu, protože mluví 3 jazyky, nemá žádný cizí přízvuk v ruštině, ale pracoval ve směnném provozu a cítil se být unavený). Důvodem odchodu z práce byly dle Míly i zhoršené vztahy na pracovišti - kvůli válce s Ukrajinou se pocity Čechů k Rusům změnilo. Syn chodí na pracovní pohovory a zaměstnavatel se ho ptal: jak budete pracovat s kolegy z Ukrajiny?" (Míla; z terénních zápisků tazatele)

4.2.4 Ekonomická neaktivita

Ukázala se poměrně častá strategie rodin, kdy ženy, ač vzdělané a s pracovními zkušenostmi z Ruské federace, zůstávají v domácnosti. Souvisí to zřejmě s příklonem k tradiční dělbě rolí, kdy muži přebírají ekonomickou odpovědnost za rodinu a ženy se věnují dětem a domácnosti.

„Máma je spíš v domácnosti. V Rusku ještě pracovala, ale tady nešla pracovat, protože měla vzdělání lékařky a tehdy platili strašně málo a prostě když si táta vydělával podnikáním, tak proč by šla pracovat do nemocnice za málo peněz? Takže se rozhodli, že ona bude doma." (Pavel)

4.2.5 Čerpání sociálních dávek

Respondenti čerpali v zásadě jen dávky určené rodinám s dětmi - rodičovská a mateřská. Většina respondentů však přivezla své děti až v pozdějším věku a nečerpali žádné dávky. Z důvodu nesplnění povinné doby 25 odpracovaných let nečerpali respondenti v důchodovém věku ani český důchod. Důchod čerpali z Ruské federace. Důvodem může být respondenty zmiňovaná skutečnost, že v Ruské federaci nejsou občané příliš zvyklí od státu dostávat dávky či jinou podporu.

„Žádné sociální dávky jsem nikdy nečerpala. Měli jsme stipendia v rámci doktorského studia, ale to není.“ (Anastazia)

„V Rusku vůbec nejsou dávky, takže lidi nejsou zvyklí na to, aby žili z dávek. To není tradice žít na dávkách. V Rusku jsou ty dávky úplně směšné. Jestli tam je v podpoře nezaměstnanosti 100 korun měsíčně, tak to je hodně.“ (Boris)

Ani kvantitativní údaje z MPSV neukazují na zvýšené čerpání sociálních dávek ruskou populací. Obecně sice tyto prostředky pro CTZ oproti českému obyvatelstvu rostou (zhruba o 10 % ročně), nicméně z hlediska relací Rusů ke srovnávaným komunitám nebylo zvýšené čerpání prokázáno.²⁰

²⁰ K dispozici jsou pouze údaje za státní sociální podporu (SSP) a přídavky na bydlení.

5. Koncentrace Rusů v rámci ČR a jejich způsob bydlení

Kvantitativní poznatky o rozmístění Rusů v rámci České republiky vycházejí ze dvou zdrojů - z databáze ŘSCP (Ředitelství služeb cizinecké policie) za léta 2013-2014 a ČSÚ za předcházející léta (2009 a 2011). Vzhledem k neprovázanosti těchto administrativních databází, rozdílným metodickým postupům atd. může dojít v časové řadě k určitým nepřesnostem, ale případné rozdíly se pohybují v řádu 1-2 %, což není rozhodující. Údaje jsou evidovány za okresy; vybrali jsme šest lokalit s nejvyšším výskytem Rusů (více než 800 osob v okrese) sestupně podle posledního sledovaného období; k určení vývojových trendů uvádíme počty Rusů v uvedených lokalitách v uplynulých čtyřech letech.

Jak již bylo uvedeno, ruská komunita na českém území zahrnuje více než 34 tis. osob (34 473), přičemž **většina (60 %, 21 017 osob) Rusů žije v Praze**. Vývoj posledních let ukázal, že hlavní město je pro ruské imigranty rok od roku přitažlivější, neboť jejich počet i podíl lineárně narůstá; z podílu 57,8 % v roce 2009 se podíl Rusů v Praze zvýšil v r. 2014 na 61,0 %. **Koncentrace ruské populace v Praze je nejintenzivnější ze všech početně významných cizineckých subpopulací.**

V pořadí druhou nejoblíbenější destinací pro Rusy jsou, jak známo, Karlovy Vary (Čepelák, 2010). Třebaže jsou Karlovy Vary u Rusů velmi oblíbenou destinací, údaje dokládají, že jejich **počet v Karlových Varech v posledních letech viditelně klesá**. Viditelný úbytek ruských imigrantů v Karlových Varech potvrdily i expertní rozhovory s místními zastupiteli a představiteli zde působících nevládních a neziskových organizací. Ti se domnívají, že Karlovy Vary jsou pro Rusy a jejich současné aktivity již „malé“ a Praha, jako hlavní město, jim skýtá vyšší možnosti - v oblasti podnikání, vzdělávání i v kulturním vyžití. V polovině roku 2014 žilo v Karlových Varech 1 931 Rusů, což je o pětinu méně než v roce 2009.

Významně se Rusové koncentrují i do lokalit v okolí Prahy, zejména do oblasti Praha - západ; zde žilo v roce 2014 1 514 občanů, tj. 4,4 % ruské komunity, což není nikterak dramatický rozdíl oproti Rusům žijícím v Karlových Varech (5,6 %). **Na Praze-východ** žilo v témže roce sice méně Rusů (2,7 %, 939 oso), nicméně přírůstek oproti r. 2009 činí cca 20 %.

Z lokálních preferencí je nutné ještě zmínit **Brno, kde počty Rusů v posledních pěti letech lineárně stoupají**. V červnu 2014 žilo v Brně 1 369 ruských občanů, což je více než dvojnásobný počet oproti r. 2009.

Oblíbenou destinací byly pro migranty původem z Ruské federace i lázně Teplice, ale od roku 2009 zde jejich počet plynule klesá.

S ohledem na skutečnost, že v **uvedených lokalitách žila dominantní část (80 %) ruské populace, lze za její další specifický rys považovat tendenci k prostorové koncentraci. Ta je u Rusů podstatně vyšší než u jiných početně významných cizineckých komunit.**

Vyplývá to z porovnání lokální koncentrace Ukrajinců a Vietnamců v rámci ČR (viz tabulka č. 16). Nacházíme zde jak jiné lokální preference, tak odlišný rozsah migrantů, např. v hl. m. Praze žije 61 % Rusů, ale jen 43 % Ukrajinců a necelých 20 % Vietnamců. Zatímco 80 % Rusů žije v šesti uvedených lokalitách, u Ukrajinců se jedná o podíl 60 %, u Vietnamců, u nichž je zastoupení na českém území nejrovnoměrnější, to není ani polovina (44,3 %); viz tabulka č. 16.

5. Koncentrace Rusů v rámci ČR a jejich způsob bydlení

Tabulka č. 16 **Teritoriální rozmístění CTZ v ČR (lokality nad 550 imigrantů)**

		2009	2011	2012	2013	6/2014
I. Rusové celkem		30 297	32 376	33 281	33 415	34 473
hl. m. Praha	abs.	17 509	19 587	20 541	20 223	21 017
	v %	57,8	60,5	61,5	60,5	61,0
Karlovy Vary	abs.	2 433	2 430	1 833	1 936	1 931
	v %	8,0	7,5	5,5	5,8	5,6
Praha-západ	abs.	1 179	1 356	1 456	1 466	1 514
	v %	3,9	4,2	4,4	4,4	4,4
Brno-město	abs.	559	761	1 056	1 297	1 369
	v %	1,9	2,4	3,2	3,9	4,0
Praha-východ	abs.	784	822	890	930	939
	v %	2,6	2,5	2,7	2,8	2,7
Teplice	abs.	1 017	946	880	860	820
	v %	3,4	2,9	2,6	2,6	2,4
II. Ukrajinci celkem		131 932	118 932	112 647	105 239	104 290
hl. m. Praha	v %	38,1	41,8	44,2	42,8	43,4
Brno-město		6,5	6,4	6,0	6,1	5,9
Praha-východ		3,5	3,2	3,2	3,2	3,4
Plzeň-město		4,3	3,0	3,0	3,3	3,3
Liberec		2,7	2,7	2,6	2,6	2,6
Praha-západ		1,6	1,8	2,1	2,1	2,2
III. Vietnamci celkem		61 126	58 205	57 360	57 406	57 289
hl. m. Praha	v %	17,5	18,9	19,3	19,0	19,6
Cheb		7,6	7,3	6,7	6,6	6,4
Ostrava		5,7	5,6	5,5	5,5	5,3
Brno-město		4,7	4,9	5,0	4,9	4,8
Karlovy Vary		5,1	4,6	4,6	4,5	4,5
Plzeň-město		4,2	3,8	3,8	3,8	3,7

Zdroj: za rok 2009 a 2011 ČSÚ; za roky 2013-2014 MV ČR (údaje se mohou lišit v rozpětí do 1 %)

Pozn.: Řazeno sestupně podle posledního sledovaného období

5.1 Bydlení

Určité informace o způsobu bydlení cizinců původem z Ruska přináší naše terénní sonda. Z ní je patrné, že většina respondentů v průběhu života v ČR vystřídal(a) v různých fázích pobytu rozličné formy bydlení. Od bydlení u příbuzných či v nájmu v počátcích svého pobytu až po bydlení ve vlastním bytě či domě. Dle kvantitativních dat ze Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011 se ukazuje, že 88,5 % občanů Ruska žilo v bytě, 9,2 % v ubytovacím zařízení a 2 % v nouzovém obydlí. Obyvatelé bytů měli nejčastěji byt v osobním vlastnictví 29 % či se jednalo o byt nájemní 31 %. Byt ve vlastním domě uvedlo 15 % občanů Ruska (ČSÚ, 2014b).

„Ano, nejdřív jsme bydleli v penzionku právě u té známé asi několik měsíců, než rodiče si našli pravé bydlení, a tak jsme pak bydleli v nájemním bytě na Praze 4. Až potom mnohem později, rodiče si koupili hned barák za Prahou. Protože oni právě chtěli jakoby ty peníze nejdřív ušetřit, takže si ušetřili peníze a pak koupili hned barák.“ (Nataša)

„Mladší syn byl dost nemocný (astma) a bytové podmínky v domě u matky nebyly dobré (měli jeden pokoj). Koupili si byt, aby bydleli zvlášť.“ (Míla; z terénních zápisků tazatele)

Vzhledem k tomu, že dle kvantitativních indikátorů (Vavrečková a kol., 2014) se ukazuje určitá prostorová koncentrace občanů Ruské federace žijících v ČR, ptali jsme se respondentů, zda cíleně vyhledávají bydlení v místech, kde se koncentrují další krajané. Ukázalo se, že někteří respondenti se opravdu nastěhovali do lokality, kde žili jejich přátelé či známí. Tato strategie však byla ve výpovědích spíše ojedinělá. Většina respondentů uváděla, že při koupi nemovitosti dávali přednost novostavbě, což je u občanů Ruské federace v ČR preferovaná volba. Tato skutečnost může být příčinou, proč v některých lokalitách s novou výstavbou žije větší podíl ruských imigrantů. Naše zjištění je v souladu s poznatky jiných výzkumů zaměřených na prostorovou koncentraci migrantů v ČR (Drbohlav, 2011), které ukazují na skutečnost, že „vytváření rozsáhlejších vnitroměstských „etnických struktur“, známých z velkoměst imigračních zemí, vlastně doposud neexistuje“ (Drbohlav, 2011).

„Sice v tom baráku, kde bydlím, je Rusů hodně, protože je to novostavba, tak Rusové si většinou kupují novostavbu, ale nebylo to jako prioritní, že bych musela bydlet tam, kde jsou Rusové.“ (Nad'a)

„Od té doby, co tady žijeme, jsme se stěhovali několikrát, asi čtyřikrát. Ten poslední byt, to už je náš, ale předtím jsme si vždy nějaký byt pronajímali. To nezáleželo, kdo jsou sousedé. Když jsme si ale kupovali byt, tak tátu dost ovlivnilo, že jeho dobrý kamarád žil naproti. Za nějakou dobu se tam docela hodně přestěhovalo rodin rusky mluvících.“ (Pavel)

6. Názory a postoje respondentů k ostatním aspektům života v ČR

6.1 Postoje ke zdravotní péči

Zahraniční literatura (Biswas a kol., 2011) uvádí jako důsledek nižší míry integrace imigrantů skutečnost, že tito preferují lékaře stejné národnosti. Důvodem je snazší dorozumívání v rodném jazyce, přístup k pacientovi a způsoby léčby praktikované v zemi původu, ale i fakt, že tito lékaři (rovněž s migračním původem) lépe chápou jejich problémy v „nové“ zemi. Někteří migranti dokonce za zdravotní péči z výše zmíněných důvodů jezdí do země původu. Toto zjištění se potvrdilo i v našem šetření.

„Hodně žijících tady migrantů se snaží vybírat lékaře z krajanů. To je dost častý jev, protože se s ním možná líp domluví nebo mu více důvěřují. Táta jenom občas navštěvuje lékaře a vybírá si z ruskojazyčných. Máma, když potřebovala nějakou lékařskou pomoc, tak dřív si vybrala z ruskojazyčných a měla vždy špatné zkušenosti. Potom chodila k místní... já jí doprovázím, pokud je možnost, protože ona mluví špatně, tak jí tlumočím. Má velmi dobré zkušenosti. Dokonce, jak jsem již říkal, že když vidí, že špatně komunikuje, tak se s ní sami snaží domluvit rusky. Ty zkušenosti byly vždycky na jedničku. Paradoxně s těmi krajany měla špatnou zkušenost.“ (Pavel)

„Když jsem přijela, tak jsem dávala přednost doktorům, který mluví rusky. A teď už ne.“ (Světлана)

„Míla zdravotní péči čerpá spíše v Rusku, chodí tam k zubaři, protože tady nebyla spokojená. V Rusku jí zub zahojili, tady by jí ho vytrhli. Rovněž si myslí, že v Rusku lékaři léčí celostně na rozdíl od ČR. A tam může říct svůj názor. Myslí si, že Češi jsou vůči lékařům velmi úslužní.“ (Míla; z terénních zápisů tazatele)

Naopak ti, kteří jsou více integrovaní, dobře se dorozumí v českém jazyce a vyznají se v českém systému zdravotnictví, preferují, přes některé výhrady k českému zdravotnictví, zdravotnická zařízení a lékaře české.

„Co mi nevyhovovalo a překvapilo mě, že ti praktičtí lékaři nechodí na návštěvu domů. U těch dětí, když jsou s nějakou teplotou nebo s nějakou infekcí... To v Rusku je a i pro dospělé. Ale líbí se mi v českém systému ta svobodná volba lékaře a že nejsou čekací doby na nějaké vyšetření, že je tu docela flexibilní systém. V Rusku bych čekala tři měsíce a ještě bych měla pořádně zaplatit několik tisíc. S českým systémem jsem spokojená. Mám zkušenosti jenom s českými lékaři. Ale člověk se musí umět v tom systému orientovat. Čím líp se člověk v tom systému orientuje, tím lepší kvalitu zdravotní péče asi dostane.“ (Anastazia)

6.2 Vztah Rusů k České republice, Čechům a jejich kontakty s Ruskou federací

Míru integrace imigrantů určuje i vztah k cílové zemi a jejím obyvatelům a frekvence a způsob kontaktů se zemí původu.

6.2.1 Kde se cítí doma

Na otázku, kde se naši respondenti cítí doma, převážná většina z nich určila Českou republiku. Někteří tuto skutečnost spojovali s tím, že se již necítí doma v Ruské federaci, jiní měli pocit domova spojený s tím, že v ČR žije jejich rodina.

„Já bych jednoznačně řekla, že tady se cítím doma. Je to spojené i s tím, že z Ruska jsem neodjížděla s dobrými pocity. Odjížděla jsem nuceně, že jsem se tam nemohla uplatnit. Měla jsem občas i strach z kriminální situace apod. Když jsem odjela, tak jsem se čtyři roky neukazovala v Rusku, nejezdila jsem tam na návštěvu, bála jsem se a měla jsem takové nepříjemné pocity. Teď už do Ruska jezdím na návštěvy, ale cítím se doma tady.“ (Anastazia)

„Určitě doma se cítím už tady, protože já jsem se v Rusku za celou tu dobu nebyla podívat ani jednou, protože už tam nikoho nemám. Ty babičky opravdu jezdily sem, za náma. A ze strany táty máme část rodiny v Argentině a část ve Španělsku, takže spíš je to vždycky na ten západ a z máminy strany není nikdo.“ (Natatša)

„Tady se cítím doma, určitě. V Rusku se absolutně necítím doma.“ (Káťa)

„Doma je tam, kde je rodina, rodiče, děti. Takže je to tady v Česku.“ (Táňa)

Někteří respondenti uváděli, že pocit domova v České republice získávali postupně s narůstající délkou pobytu v ČR a velmi pomalu.

„Trvalo mi tak deset let, než jsem si uvědomil, že se tady cítím jako doma. Předtím jsem se cítil jakoby na návštěvě. Dokonce jsem dřív uvažoval i o tom, že se někdy vrátím zpátky, ale když mi bylo nějakých osmnáct nebo devatenáct let, tak u mě nastal ten zlom, kdy jsem si uvědomil, že tady jsem doma!“ (Pavel)

U některých imigrantů z Ruské federace, i přes vnější atributy integrace do majoritní společnosti (získání občanství apod.), přetrvávají silné emotivní vazby k zemi původu.

„Máma se tady cítí jako doma a táta ten je pro mě záhadou. Možná se ještě nevžil. Víc preferuje vztahy s ruským obyvatelstvem. Žije tady a dokonce požádal i o občanství, ale psychologicky považuje Rusko za svoje, i když by tam už nechtěl žít. Je to takový podivný stav, když člověk žije fyzicky na jednom místě, ale doma se cítí být v jiném.“ (Pavel)

„Anja je rozpolcená. Když mluví s někým z Ruska, cítí se s ním dobře. Ale žije tady. Sama říká, že neví, kde se cítí doma. Srdce má v Rusku. (Anja; z terénních zápisků tazatele)

Mezi dotázanými se objevili i jedinci, kteří jsou spíše kosmopolitní a nevytvářejí si vazby na místo svého pobytu, jsou do určité míry nezakotvení. Tento jev je příznačným rysem pro řadu ekonomických imigrantů obecně.

„Já se cítím doma tam, kde mám postel a kde bydlím. Já se cítím doma klidně i v hotelu, když někam jedu.“ (Nada)

6.2.2 Vztah k Čechům a k české společnosti

Většina respondentů vyjadřovala vůči Čechům a české společnosti pozitivní vztah. Oceňovali u Čechů spolehlivost, poctivost, humánnost.

„Jako ne, Češi jsou dobří. Mně si líbí na Čechách, že jsou jako hodně takový spolehlivý, že dá se domluvit. Když řeknou, že něco udělají, tak to udělají. To tady v tom jsou třeba ty Rusové méně spolehlivý. A jsou více i jako takový poctivější. Přide mi, že ve spoustě věcí jsou Češi humánnější.“ (Nada)

„Jak já vnímám českou společnost? Jsou velice tolerantní. Za druhé mě naprosto překvapuje, jaký Češi mají vztah ke zvířatům. To je fantastický. Nejsou tady zvířata bez domova. Jsou tu útulky.“ (Žeňa)

Negativní postoj vůči české populaci byl zmíněn sporadicky. Kritizována byla např. jistá odtažitost a uzavřenost Čechů, pesimistický postoj k životu a xenofobní postoj vůči cizincům, který dlouhodobě vyplývá i z výzkumů Centra pro výzkum veřejného mínění (CVVM 2013, 2014, 2015).

„Lidé v ČR se jí moc nelíbí, nechtějí se moc kamarádit, jsou odtažití a uzavřenější. V Rusku se např. všichni sousedé velmi dobře znali a navštěvovali. Tady své sousedy ani nezná.“ (Anja; z terénních zápisků tazatele)

„Já si myslím, že Češi mají ten život mnohem jednodušší a bohužel nejsou vděční. Že si toho nevážej vůbec, furt si stěžují. To mi vadí hodně na Čechách, ten negativní přístup k životu. Neumějí se radovat, to je takový to všechno je pořád špatně a bude hůř.“ (Nada)

V jednom případě bylo zmíněno jako negativum české společnosti lpění na pravidlech a zákonech. Vzhledem k tomu, že se jedná o kvalitativní výzkum, není možno odhadnout, nakolik je toto povědomí rozšířené. Nicméně tento postoj - tolerance vůči korupci by mohl být bariérou pro plnou integraci.

„Asi to nebude znít moc hezky, ale tady všechno je občas až moc složité. V Rusku je všechno jednodušší. Zaplatíte, máte to. Tady zaplatíme majlant a nemáte nic. Anebo od vás nikdo nevezme ty prachy. Na všech úřadech. Všude. To se nedá nikam pohnout. Nedá se s nikým domluvit. Pravidlo a konec.“ (Káťa)

6.2.3 Vztahy a návštěvy Ruské federace

Všichni dotázaní udržují více či méně kontakty se zemí původu. Toto zjištění je v souladu se zahraničními výzkumy např. ruských imigrantů v Izraeli, kde se rovněž ukazuje, že tito udržují úzké vztahy se zemí původu (Remennick, 2013). Někteří respondenti navštěvují pravidelně svoji domovinu či naopak přijímají návštěvy širší rodiny a známých z Ruské federace v ČR.

Nejčastěji se jedná o oboustranné rodinné návštěvy zejména prarodičů a dalších příbuzných. V případě kamarádů a známých se jedná více o jejich návštěvy v České republice. Někteří respondenti také mají nebo měli v Ruské federaci nemovitý majetek - byty (Světлана, Míla).

„Byla tady jenom máma a jenom na krátkou dobu. Spíš jezdím já na návštěvu k nim. Moc často to není, jednou za rok nebo jednou za dva roky. Navštěvuju

rodinu a příbuzné a taky kamarády, ale s těmi je to trošičku flexibilnější, že oni mohou přijet za mnou. Mí kamarádi za mnou jezdí a docela často. To rozhodně preferuju. Není to pro mě odpočinek, když jedu tam. Cítím se napjatější a necítím se tam úplně dobře." (Anastazia)

„Já jsem v kontaktu jako z toho Ruska ze střední školy asi s jedním kamarádem, to se s ním vidím pokaždý, když tam jedu, ale spíše jsem pak v kontaktu z té bývalé práce v Rusku, z té nemocnice. Když jsem v Rusku, tak tam třeba jdu i se podívat, tam dostali nový stroj a jak to teď funguje anebo třeba před nedávnem tady byl doktor, co dělá šéfa na neurochirurgii v Rusku v nemocnici, tak mi zavolal, jestli si můžeme sednout. Já jsem byla strašně ráda, že zavolal. Ptal se, jak se žije, vyprávěj, jak se žije jim, tak jsem je pozdravovala. Občas si napíšeme s někým přes "vajbr".“ (Nada)

„Míla jezdí do Ruska (Moskvy) 2krát ročně za vzdálenými příbuznými. Navíc tam má byt, který pronajímala, ale teď to už nedělá, protože jí ho pokaždé velmi zničili. Míla ten byt nechce prodat, i když jí rodina přesvědčuje, ať to udělá. Byt pro ni představuje pouto s minulostí i s Ruskem - a je to pro ni určité „doma“. A také jako určitou naději pro případ, pokud by se rozhodla odjet z ČR.“ (Míla; z terénních zápisků tazatele)

„Za těch 17 let jsem byl v Rusku jenom pět dní. A to bylo minulý rok. Po návštěvě jsem si uvědomil, že to tam je pro mě úplně cizí a asi bych tam ani nedokázal teďka žít. Byl jsem tam u babičky s dědou.“ (Pavel)

„Já do Moskvy lítám každý rok. Mám tam nějaké příbuzné a kamarádky z dětství a hlavně děti chtějí jet, protože tam je všechno jinak. Pro ně je to zážitek a adrenalin. A taky dětská kultura je tam vyvinutější. Je tam víc divadel, lepších představení.“ (Káťa)

„Já jezdím do Petrohradu dvakrát ročně. Děti, když mají prázdniny, tak jedou sem. Slečna sem jezdí hodně, protože ona je sportovkyně a má často nějaký závody.“ (Světlana)

„My jsme tady měli obě dvě babičky, už jsou obě po smrti. Ano, ale jenom jako na návštěvu, ne jako na bydlení nebo na pobyt. To byli jen na návštěvu několikrát.“ (Nataša)

„Já se snažím jezdit do Ruska, jednou za 8 měsíců to vychází, protože jako já nemám sourozence, tak rodiče nemají nikoho jiného a občas se stane, že máma přijede sem anebo poslední 2 roky jsme to dělali tak, že já jsem s mámou jela na dovolenou do ciziny, protože táta sem nejezdí vůbec, ten tady byl jednou a řekl, že ne a máma tady byla víckrát a řekla, že už se tady trošku nudí, protože tady nikoho nezná, ty památky viděla tak většinou. Poslední ty roky to děláme tak, že spolu spíše někam jedeme do ciziny.“ (Nada)

Někteří respondenti se v průběhu pobytu v ČR na přechodnou dobu vrátili žít zpět do Ruské federace. Jedna respondentka v zemi původu zjistila, že si již zvykla v na život České republiky a nedokázala se plně začlenit zpět do života v Ruské federaci, a proto se po nějaké době do ČR vrátila a vidí zde svoji další perspektivu. Druhá respondentka se vrátila kvůli ostatním členům rodiny, kteří v ČR zůstali.

„Já jsem se zkoušela i vrátit do Ruska potom, co jsem dodělala školu, protože to jsem se rozešla s přítelem tady tenkrát a jsem si říkala jako co tady budu dělat, přítele tady nemám, rodinu tady nemám, práci jsem si taky nehledala ještě, protože jsem ani nevěděla pořádně co chci dělat. [...] Tak jsem jela domů a tam jsem byla s rodinou, tam to bylo v pohodě a pak jsem se seznámila s dalším

6. Názory a postoje respondentů k ostatním aspektům života v ČR

klukem a rozhodla jsem se, že jako to zkusím, zůstanu, začnu pracovat, ale pak, jak jsem tam byla dýl, tak už jsem si všimla, že já jsem přijmula i tu mentalitu jako českou částečně a že to taky není ono, že ten stát se změnil, ten jazyk se změnil, že některým výrazům nerozumím, některý věci mi nepřijdou vtipný. Hodně mi vadilo takový to ruský, že jako i když mají strašně moc zábavy kolem sebe, tak pro ty lidi je největší zábava jít se někam opít. Tak tohle mi vadilo. No pak jsem se vrátila sem." (Nad'a)

„Míla nezvládala pobyt v ČR v počátcích moc dobře psychicky - neuměla jazyk, cítila se osaměle. Po prvním roce se vrátila s mladším synem do Ruska. Starší syn zůstal tady i s manželem - kvůli vojenské službě. Do Prahy jezdili na návštěvu, zejména v létě. Nakonec se vrátili do Čech - mladší syn se chtěl vrátit kvůli tátovi i bráchovi." (Míla; z terénních zápisků tazatele)

Velmi rozšířené je udržování kontaktů s domovskou zemí prostřednictvím internetu, Skypu či mediálních sítí (Facebooku). Většina dotázaných také sleduje ruská média (televizi a rádio). Řada občanů Ruské federace chodí k ruským volbám na velvyslanectví Ruské federace.

„Kontakty s Ruskem udržuje prostřednictvím Skype, za posledních 16 let byli v Rusku jenom jednou. Táta tam jezdí častěji, byl tam asi 3krát. Mají tam babičku, tetu." (z terénních zápisků tazatele; Anja)

„Ale v dnešní době už není problém. Existuje Facebook a Skype, takže jsme s příbuznými v Rusku ve stálém kontaktu. I můj strejda s tetou, od táty starší brácha, tak se snaží s náma udržovat vztah. Můj děda jako otec těch bratrů, kterému je už 85 let, ovládá perfektně Skypa a Facebook. Pořád posílám fotky, videa a píšeme si." (Kát'a)

„Pustím si zprávy každé večer v 7, české. Potom si pustím v práci nebo v autě si pustím ruské rádio a poslechnu si, co je tam nového. Pak si poslechnu tátu, ten mi to všechno přežvýká ještě jednou, že on je tím úplně teda posedlej, ale je takovej, že opravdu dopodrobna se tím zabývá, já ne teda." (Nataša)

„Poslouchám, já hodně poslouchám zprávy, abych si udělala nějaký přehled o světě. Já vlastně poslouchám jakoby ruskou, pak poslouchám CNN, ale ČT 24 je můj nejoblíbenější. Tam znám všechny pořady. Jako na tohle koukám ale jinak jo, na ruskou televizi koukám, spíše na filmy." (Nad'a)

„Hlavní je, že hodně lidí, kteří tady žijí z Ruska, tak mají svojí televizi. Tu jsme taky dost dlouho měli. Když tady žijí Rusové, tak se především budou dívat na svojí televizi. Už rok jsme se nedívali na ruskou televizi, protože to už se nedá. Kupovali jsme za pár stovek na měsíc, kde byla spousta programů a teď už rok si to nekupujeme. Díváme se na českou televizi. Ta informační úroveň a kvalita se nedá porovnat. Ty informace jsou svobodnější a kvalitnější. Mně osobně se líbí česká televize." (Pavel)

„Chodili jsme k ruským volbám. A to je asi všechno. Ty volby byly spíš jako pro pobavení. Pro mě je to spíš jako společenská událost, že tam někoho potkám." (Pavel)

6.2.4 Pociťovaná diskriminace

Jednou z možných překážek integrace ruské menšiny v České republice může být diskriminace imigrantů z Ruské federace a jejich potomků. Etnickou diskriminací je obecně chápáno rozdílné zacházení, které znevýhodňuje jednotlivce nebo určitou skupinu lidí z důvodu jejich etnického původu rasy nebo národnosti. Může mít různé podoby v rovině chování jednotlivců, ale může být i zakomponováno v různých institucionálních strukturách a postupech hostitelské společnosti (OECD, 2009).

Námi dotázaní respondenti se setkávali a setkávají s diskriminací na úrovni individuálního popř. skupinového jednání. Za hlavní příčinu negativního postoje české společnosti vůči občanům Ruské federace pokládají období normalizace.²¹ Respondenti uváděli hlavně případy, kdy lidé reagovali nepřátelsky až agresivně na ruský jazyk na ulici. Tato negativní zkušenost vedla u respondentů ke strachu mluvit na veřejnosti s krajany rodným jazykem. Institucionální diskriminace nebyla zmíněna vůbec.

„Jestli jsem se setkala s diskriminací, xenofobií? No, můžu srovnávat, protože já jsem byla ve Španělsku, v Americe, pak jsem byla v Anglii, v Německu taky a myslím si, že ano. Tady je ta nenávisť, nebo já nevím, prostě vůči Rusům je opravdu na vysoké úrovni. To si opravdu myslím, protože ve Španělsku jdete, mluvíte rusky po telefonu s mámou, prostě úplně v klidu a nikdo se ani neotočí jo, natož aby vám něco naznačoval. Ale tady se prostě bojím jo, už jenom z toho, že přijdu třeba do metra a už s tou mámou prostě zásadně nemluvíme rusky. Mluvíme na ní česky, a když ona začne něco rusky, tak na ní prostě se podívám, jako, že ne.“ (Nataša)

„Já jsem se hodně uzavřela, protože párkrát mi bylo řečeno něco jako, když mě slyšeli, že mluvíme rusky na ulici: Táhněte k sobě do Moskvy! A nebo dala jsem pytlík s odpadkami ven, zavázanej normálně, sousedé děti to rozkopali a domácí na mě přišel normálně řvát, že jestli je v Rusku normální vyhazovat odpadky ven, tak tady to normální není. Tak to už jsem se naštvála a řekla jsem si, že mi to za to nestojí s takovejma lidma se bavit.“ (Nada)

S nepřátelským postojem z důvodu ruské národnosti ze strany Čechů se někteří dotázaní setkali také v rámci vzdělávacího systému, a to jak ze strany spolužáků (na základní škole), tak i ze strany vyučujících (na vysoké škole). Nutno opět zdůraznit, že se ve všech případech nejednalo o diskriminaci systémovou. Ale i individuální a skupinové diskriminaci je potřeba předcházet osvětou a výchovou, a to zejména tam, kde je větší koncentrace cizinců.

No jako už to začalo na té základní škole, kde vlastně ty kluci, hlavně teda kluci, tak jako hodně odmítavý postoj měli a hodně jako zařadit se vlastně do toho normálního dětského života vlastně nebylo vůbec možný.“ (Nataša)

„Počátky života v ČR byly pro Anju velmi těžké. Děti na ZŠ byly kruté, vysmívaly se jí a zesměšňovaly kvůli tomu, že je z Ruska.“ (Anja; z terénních zápisů tazatele)

„No spíše dělali takový ty narážky nepřijemný třeba: No ta Ruska určitě má bohatýho tatínka, protože je tady. To mi řekla profesorka z anatomie.“ (Nada)

²¹ Kdy po období tzv. Pražského jara v srpnu 1968 bylo Československo obsazeno armádami pěti zemí Varšavské smlouvy v čele se Sovětským svazem.

Z rozhovorů dále vyplynulo, že diskriminace a negativní jednání s ní spojené vůči občanům Ruské federace se týká spíše starší generace.

„Míla vnímá negativní pocity Čechů vůči ruštině a Rusům. Pořád mlčí, na nikoho se neobrací. V dopravě s kamarádkou mlčí, nechce, aby ji lidé slyšeli mluvit rusky. Češi vyššího věku na ruštinu reagují zle, těm mladým je to jedno.“ (Míla; z terénních zápisků tazatele)

Mezi respondenty se objevil i názor, že v současné době se postoj Čechů vůči Rusům zhoršil díky situaci na Ukrajině, což potvrzují i výsledky výzkumů Centra pro výzkum veřejného mínění z posledních doby (CVVM 2014, 2015).

„Občas se něco stane. Takový ty reakce na to, že jsem z Ruska. Lidi přestávali například mluvit, když pochopili, že pocházím z Ruska a přestali najednou komunikovat. Teď je toho zase trošku víc kvůli situaci na Ukrajině. Já se s tím potkávám. Umím se s tím vyrovnat, protože o tom můžu otevřeně mluvit.“ (Žeňa)

Někteří respondenti se setkali s projevy diskriminace nikoliv vůči občanům Ruské federace, ale vůči cizincům vůbec.

„Jak jsem třeba já osobně sháněla bydlení pro ty babičky, protože jsme nechtěli, aby bydleli třeba v hotelu. Tak to byl opravdu porod no, protože to je hned, jak seš cizinec, tak prostě kauce není 1x měsíčně, ale 3 měsíční a spousta prostě omezení, co všechno můžeš, nemůžeš, prostě úplně hrozný. A ihned v tom telefonu, jakmile ten přízvuk cítí, že není jako český, už hned na začátku, že ten postoj. Já si myslím, že Češi mají všeobecně velký problém s cizinci. Já mám kamaráda Angličana a ten úplně stejně problematicky jako já kdysi sháněl bydlení.“ (Nataša)

Řada respondentů však uváděla, že se v průběhu svého pobytu v ČR s žádnou diskriminací nesešla.

„Za celých sedmnáct let jsem se s diskriminací nesešel ani jednou. Zapomněl jsem říct, že jsem jezdil na české dětské tábory několik let za sebou a ani tam jsem nikdy neměl pocit, že by byla nějaká diskriminace.“ (Pavel)

„S něčím takovým jsem se nikdy nesešla.“ (Anastazia)

6.3 Integrace Rusů v ČR a výhled do budoucnosti

Tato část našich rozhovorů se věnovala postojům imigrantů z Ruské federace k jejich dalšímu setrvání v České republice a jejich integraci do české společnosti.

6.3.1 Typy pobytu v ČR a občanství

Statistické údaje o typech pobytu všech Rusů žijících v České republice obsahuje kapitola 1. Zde byly sondovány postoje, motivace a zkušenosti se získáním konkrétního pobytového statutu; právě tato okolnost je považována za jeden z hlavních indikátorů integrace v hostitelské zemi.

Jak již bylo předesláno, všichni dotázaní žijí v České republice pět let a déle. V průběhu svého pobytu postupně získali trvalý pobyt a někteří již čerstvě i české občanství (viz dále).

„Trvalý pobyt jsme získali až někdy v roce 2007. To jsme tady žili docela dlouho. Nějakých devět let jsme žili s dlouhodobým pobytem. To si pamatuju, že jsme pravidelně chodili každý dva roky na cizineckou policii dostávat další povolení k pobytu.“ (Pavel)

Z hlediska imigrantů z Ruské federace je v souvislosti s otázkou občanství klíčová platnost nového zákona o státním občanství ČR (zákon má číslo 186/2013 Sb.) od 1. ledna 2014. Tento zákon umožňuje mít dvojí či vícečetné občanství, tj. není jako dříve vyžadováno pozbytí dosavadního občanství. Se schválením tohoto zákona zájem občanů Ruské federace o české občanství významně vzrostl. Ruské občanství si respondenti chtějí ponechat většinou z důvodu určitého patriotismu, ale i proto, že jim to dává větší možnost volby. Z výpovědí respondentů vyplynulo, že nabytí politických práv (především práva volebního), které jim získání českého občanství umožní, není pro ně příliš důležité.

„...já tady nemám možnost, právo, no ani právo volit, totiž jako nemůžu se angažovat v nějakých politických vlastně změnách. Ne, že bych po tom toužila.“ (Nataša)

Podstatnějším důvodem pro žádost o české občanství byla větší jistota pobytu a jakási manifestace toho, že dotázaní chtějí v ČR již zůstat.

„Momentálně bych preferovala zůstat v České republice. V létě plánuju podávat návrh na české občanství. Zatím se mi v Česku líbí a vím, že tady můžu něco dělat.“ (Anastazia)

„Jo, už jsem podala žádost na občanství a bylo mi řečeno, že mám čekat, už je to půl roku, stále čekám. Zvláště teď je možnost mít dvojí občanství, tak rozhodně nechci se vzdát toho ruského, protože přeci jenom je to velký stát a nikdo neví kdy, co bude. Třeba se to všechno změní k lepšímu. Jo, myslím si, že bych měla větší klid, prostě klid v duši, protože jsem nervák a mám ráda takovéto zabezpečení. A upřímně řeknu, že nemám ráda ty fronty na těch městských policiích. Je to prostě hrozný zážitek. Je to úplně to nejhorší prostě co tady cizinec zažije.“ (Nataša)

„Já mám už české občanství, ale mám i ruské. Děti teďka čekají na české.“ (Boris)

„Ještě musím na občanství dlouho čekat a pak asi budu žádat. Jsme tu jenom pět let, takže to je ještě dlouhá cesta. Ale chtěli bychom tady zůstat kvůli situaci v Rusku.“ (Táňa)

Důvodem, proč někteří respondenti o občanství neuvažují, je administrativní náročnost celého procesu a skutečnost, že trvalý pobyt jim zaručuje velkou jistotu pobytu v ČR a téměř všechna práva. V této souvislosti je přelomovou Novela devizového zákona č. 206/2011 Sb., účinná od 19. července 2011, dle které se liberalizovaly možnosti nabývání veškerého nemovitého majetku pro všechny cizince, a to ty z tzv. třetích zemí.

„Zatím ne, zatím nechci žádat o občanství. Spíše z toho důvodu, že jsem líná a nějak mi nevádí, že nemám český občanství. A ono je to strašně otravný si to

dělat, lidi na to dlouho čekají. Já mám kamarády, co o to požádali a už čekají třeba 3 roky. A ještě je tam otravný, že oni furt chtějí poslat ty stejné dokumenty třeba výpis z finančního úřadu o zaplacených daních a za 2 měsíce přijde zase: Žádáme o výpis z finančáku, protože samozřejmě jste si mohli udělat dluhy." (Nada)

Trvalý pobyt má respondentka už asi 10 let. Nechce občanství ČR, dle svého mínění ho nepotřebuje. Ani její synové ho nechtějí, ale spíše pro to, že se tím nechtějí zabývat (byrokracie, papírování)." (Míla; z terénních zápisků tazatele)

„Ano, mám trvalý pobyt. Syn má dokonce české občanství. Já ho nechci. To je spousta papírování a co je nevýhoda - Češkou se nestanu. Co se týče koupí nemovitosti, práce, vízového režimu, tak v podstatě při trvalém pobytu je to všechno jako pro Čechy. Jediné je, že nemůžu do Londýna. Musím mít vízum." (Káťa)

6.3.2 Znalost českého jazyka

Znalost českého jazyka je pro cizince z Ruské federace pro jejich další uplatnění klíčová. Nejčastěji jsou využíváni soukromí učitelé, jazykové kurzy nebo cílená komunikace s českou majoritou. Zajímavým způsobem učení se českému jazyku jsou projekty zaměřené na dobrovolnickou práci v českém prostředí.

„Česky jsme se neučili. V práci jsme mluvili anglicky a všechny podklady byly v angličtině. Čeština víceméně stačila na ten první rok na velmi základní úrovni. Když jsem ještě nepracovala a chodila jsem se synem na hřiště apod., tak jsem se s lidma snažila komunikovat. Pak v práci se svými kolegy. Po roce jsem asi pochopila, že česky prakticky nemluví. Od začátku jsem byla zaměřená na to, že když žiješ v cizí zemi, tak musíš mluvit tím jazykem. Snažila jsem se tedy jít na nějaké kurzy, protože jsme je měli zdarma od zaměstnavatele, ale to bylo náročné, když jsem měla malé dítě a do toho jsem měla jezdit na kurzy docela daleko. Takže jsem to vždycky vydržela tak dvě přednášky. Byla jsem líná na to jít a pochopila jsem, že to není varianta pro mě. Kdyby to bylo přímo na pracovišti, tak ano, ale jezdit někam, to mi prostě nevyhovovalo. Za rok jsem si řekla, že se budu snažit víc komunikovat. Dívali jsme se taky hodně na české pořady. Pak jsem objevila dobrovolnický centrum v Nemocnici Krč, kde jsme žili, a tak jsem se rozhodla, že se tam přihlásím jako dobrovolník." (Anastazia)

„Učitelka, která k nám docházela a učila nás vlastně po večerech. Celou rodinu. To jsme si vždycky sedli a pamatuju si, že dodnes mám učebnici: Chceš mluvit česky? Dodnes jí tam mám." (Nataša)

„Já jsem neuměla česky vůbec nic. Já jsem byla na kurzech v Mariánských lázních. Teď tam jezdí každý cizinec, kdo chce jít na medicínu. Tam jsem byla rok a tam jsem se učila česky. Tam je takový speciální program, že oni mají 2 týdny jenom češtinu 6 hodin denně a pak jsou i ty přípravné předměty v češtině, no a já jsem ještě schválně chtěla bydlet s Češkou a bydlela jsem s 2 Češkami na pokoji, aby byla nějaká praxe. Já přijela v září a mluvit jsem začala někdy v lednu." (Nada)

„Přestěhovali jsme se na sídliště, kde už bylo pár ruských rodin a žily tady už několik let. Šel jsem ven a slyšel jsem známou řeč, tak jsem se hned seznámil s těmi kluky, kterým taky bylo osm, devět, deset let. A oni mě už seznámili s místním obyvatelstvem. Mluvili dobře česky, takže mi překládali a za rok jsem se naučil velmi rychle. Bylo to dokonalé a bez problémů. Ve škole jsem měl češtinu jenom půl roku. Bylo to strašně nekvalitní. V podstatě když jsem tam přišel, tak

už v podstatě všechno věděl. Tam byly jenom základy mluvení. Když jsem tam začal chodit, tak už jsem mluvil v pořádku. Tu gramatiku tu nám nedávali, takže jsem se rozhodl, že tam nebudu chodit." (Pavel)

„Chodili jsme na češtinu do jazykové školy dva roky." (Boris a Žeňa)

„Byly to slečny z Ruska, ale ty slečny se už něco učily a chodily na nějaký kurzy češtiny a věděly o nějakých organizacích, třeba InBáze nebo Amiga. Něco mi nabídly a já tam šla. Studovala jsem češtinu přes měsíc. To byla taková komunikace pro mě důležitá." (Světлана)

„Chodíme do divadla v češtině. To je pro nás takové cvičení. Obecná čeština je složitější." (Světлана)

6.3.3 Sňatek s Čechem/Češkou

Za další indikátor integrace lze i podle teorie sociální integrace (Bosswick, Heckmann, 2006) považovat postoj cizince ke sňatku s Čechem či Češkou; v rámci tzv. interaktivní dimenze sociální integrace imigranti navazují a udržují vztahy s majoritou a postupně se začleňují do sítí v rámci hostitelské společnosti. Z tohoto pohledu je pozitivní zjištění, že většina dotázaných se nebrání sňatku s občanem České republiky pro ně osobně či pro jejich děti. Ti, kteří by byli proti sňatku s občanem České republiky, uvádí jako důvod kulturní rozdíly.

„Kdyby si syn vzal Češku nebo Rusku nebo jinou cizinku, mně na tom až tak moc nezáleží. Myslím, že můj syn je zvyklý na zdejší poměry. Kdyby si našel hodnou ruskou holku, asi by to taky nebyl problém. Mně na tom nebude až tak záležet, hlavně aby byla hodná." (Anastazia)

„Tak moje sestra má třeba zajímavý pohled na tuhle otázku. Ona si myslí, že v tomhle to by měl být jenom Rus, vlastně když si Ruska, tak musíš mít jenom Rusa, protože prostě Rusové jsou nejlepší. Ale já prostě tohle mínění vůbec nesdílím a já se tady přiznám, měla jsem vždycky jenom české partnery." (Nataša)

„Čecha bych si vzala, ale nesmí být typický, musí být takový jako jak já. Já jsem si říkala, že pro mě je ideální, kdyby to byl nějaký cizinec, který tady žije nějakých 15 let a který se stýká se všema. Jako ne, Češi jsou dobrý. Mně se líbí na Čechách, že jsou jako hodně takový spolehlivý, že dá se domluvit. Když řeknou, že něco udělají, tak to udělají. To tady v tom jsou třeba ty Rusové méně spolehlivý. Ale co mi vadí hodně na Čechách, což si myslím, že v osobních vztazích by byl problém, že právě ten negativní přístup k životu. Neumějí se radovat, to je takový to všechno je pořád špatně a bude hůř. To mě úplně vytáčí tahle věta. Jak se máš? Bude hůř. Ale taky to může být třeba Čech, který je trochu pozitivnější." (Nada)

„... vyhledávám si dívku, ale vůbec nezáleží na tom, jestli to bude Češka nebo Ruska." (Pavel)

„Můj muž je Rus, má ruské občanství. Seznámila jsem se s ním tady na ruské seznamce. I kamarádství je těžké, natož vztah muž-žena s Čechem. V podstatě je to výjimečné a moc se to nedá. Kulturní rozdíly." (Káťa)

6.3.4 Další setrvání v České republice či návrat do Ruské federace

Pro řízení integrace je podstatné znát plánované perspektivy imigrantů v dalších letech. Závěry našeho šetření vyznívají tak, že všichni dotázaní chtějí v ČR zůstat a přejí si to i pro své děti, kterým se snaží zajistit co nejlepší podmínky pro budoucí život (z hlediska vzdělání, ale i ekonomického zajištění).

„První roky jsem nechtěla jet ani na návštěvu a nemohla jsem si představit, že by se mi mohlo stát něco horší než se vrátit do Ruska. V poslední době mě to ale posunulo zase zpátky z hlediska politických věcí, které tam jsou.“ (Anastazia)

„Na nic si nestěžuju, líbí se mi tady a cítím se tu doma a ani se nechci nikam v nejbližších letech stěhovat. Chci dokončit školu a najít si práci. Možná bych chtěl pomáhat tátovi v podnikání. On má několik malých podnikání a on nestíhá, tak bych mu mohl pomáhat. Za druhé bych možná chtěl založit nějaké svoje malé podnikání. Ale zatím plánuju, že budu pracovat v té firmě, kde jsem se usadil a nasbírat pracovní zkušenosti.“ (Pavel)

„Dělám tady už zázemí i pro děti. Teď se mi povedla zázračná věc - dostala jsem hypotéku. Já bydlím ve svém. Koupili mi to rodiče. Ale za tu hypotéku jsem vzala nový byt, který pronajímám. Z toho se platí ta hypotéka a až děti vyrostou, tak budou mít svoje bydlení.“ (Káťa)

„Hlavně mě mrzí, co se děje v Rusku v současné době a nemám z toho velkou radost. Nemám ani chuť tam jezdit.“ (Žeňa)

„Manžel chce zůstat v ČR a já jako on. Děti, jak se rozhodnou. Mluvili jsme o tom, ale nevím, co s tím bude. Syn bude už mít bakalářskou zkoušku, když bude dál studovat v Petrohradu, tak ještě pár let.“ (Světлана)

„Mám takovou myšlenku studovat češtinu. Je to bakalářský kurz na tři roky dálkově. Ale nevím, co bude. Myslím si, že když je to pro cizince, tak to musí být placené. Mluvili jsme o tom s manželem a myslím si, že by to pro mě bylo dobrý. Měla bych potom víc možností. Mám vysokoškolské vzdělání v Rusku, ale bylo to moc dávno a ekologie a geologie... Myslím si, že už nemůžu pracovat jako geolog, protože jsem už všechno zapomněla. Můžu pracovat pro ty neziskovky nebo nějaká čeština pro lidi, který přijeli do Prahy poprvé. To může být součástí té neziskové organizace.“ (Světлана)

Ze vzorku dotázaných jen dvě respondentky připustily, že by v případě změn okolností opustily ČR. V obou případech však neuvažovaly o návratu do Ruské federace, ale spíše o přesídlení do nějaké další cizí země.

„No jako plány asi dlouhodobý nedělám, já nevím, jako já jsem nikdy nebyla taková, že by se řeklo, já tady zůstanu a tečka. Stát se může cokoliv, třeba jednou někam odjedu, třeba dobrovolně, nebo že se stane, že mě donutí nějaká situace k tomu, že bych odjela. Zatím neplánuju teda, že bych se odstěhovala.“ (Nad'a)

Někteří respondenti vyjádřili názor, že druhá generace ruských imigrantů, zejména pokud studují v českých školách, se do majoritní společnosti snáze integruje. Snáze se integrují i ti, kteří přišli do ČR v mladém věku bez rodičů studovat na českých středních a vysokých školách.

„Jsou dva druhy migrantů z Ruska. Jedni jsou podnikatelského druhu a takový již dospělí lidé jako mí rodiče, kteří mají tam nějaké podnikání a pak tady pokračují nebo kupují tady majetek. Druhý jsou studenti. A to jsou podle mě dvě odlišné kategorie. Studenti se víc a lépe přizpůsobují na místní život. Jsou to děti ruských přistěhovalců anebo sem přijíždějí i bez rodičů. Rodiče mají tam. Sem se přistěhovaly, aby studovaly a žily tady. Mnohem jednodušeji se přizpůsobují. A ti dospělí se mnohem hůře a pomaleji přizpůsobují, protože jsou dospělí a mají víc životních zkušeností. Když se sem přestěhují, tak se více uzavírají do sebe a do svého prostředí.“ (Pavel)

Diskuze a závěry

Z rozboru kvantitativních údajů (převážně databáze státní správy) vyplývá, že **počet a podíl občanů původem z Ruské federace v posledních pěti letech lineárně narůstá - Rusové představují třetí početně nejvyšší komunitu v ČR.** Zvyšování jejich počtu je v protikladu k poklesu početního stavu celého souboru cizinců z třetích zemí (CTZ) v ČR, vč. početně nejvýznamnějších cizineckých subpopulací (Ukrajiny, Vietnamu, kde je pokles stavů nejintenzivnější). Ruská komunita naproti tomu navýšila své zastoupení v ČR oproti r. 2009 o 13 %, oproti situaci před deseti lety o více než polovinu (60 %). V polovině roku 2014 žilo na českém území 34 473 ruských imigrantů.

Jako hlavní push faktory, které stály za odchodem z Ruské federace, uváděli respondenti nejčastěji ekonomické důvody: nedostatečné finanční ohodnocení v zaměstnání v domovské zemi, nevhodné podmínky pro podnikání, finanční krize v Ruské federaci v 90. letech, vysoká míra nezaměstnanosti. Často zmiňovaným důvodem odchodu byly i špatně fungující veřejné služby, vysoká míra korupce a celkově nižší kvalita života v Ruské federaci. Zejména pro ženy byla důležitým push faktorem genderová diskriminace v ruské společnosti (zmiňována v kontextu pracovního uplatnění) a také obavy z rozšířeného alkoholismu ruských mužů. Politické důvody byly důvodem pro migraci spíše v 90. letech minulého století, ale též v kontextu aktuální politické situace v Ruské federaci související s rusko-ukrajinským konfliktem. Současná politická situace byla zmiňována řadou respondentů také jako důvod, proč neuvažují o návratu do domovské země.

Do České republiky občany Ruské federace přitahuje **široké spektrum pull faktorů**. Nejčastěji zmiňováno bylo podobné kulturní prostředí jako v Ruské federaci, blízký jazyk, výhodná poloha v rámci Evropy i příjemné klimatické podmínky. Jako klíčová se ukázala skutečnost, že dotázaní již měli v ČR známé, přátele či členy rodiny. Významným motivem byly i dobře fungující veřejné služby (např. vzdělání, doprava, zdravotnictví), které jsou levné nebo bezplatné, a větší bezpečnost v zemi. Ve srovnání s Ruskou federací respondenti dále oceňovali větší svobodu v rozhodování a menší napětí ve společnosti. Řada těchto zmíněných motivů byla umocněna osobními důvody (např. manželské problémy) a osobností dotázaných (touha po poznání, dobrodružství).

Z hlediska strategie příjezdu do České republiky jako nejčastější způsob byl zjištěn postupný přesun členů rodiny do ČR. Jako první zpravidla přicházel otec/manžel, který zajistil vše potřebné (zejména finanční zajištění a bydlení) a za ním později přichází manželka a děti. V některých případech přicházejí v první fázi oba rodiče, přičemž děti zůstávají v Ruské federaci v péči prarodičů a do ČR se přesouvají až ve chvíli, kdy rodiče získají v hostitelské zemi určitý socioekonomický status. Přesídlení celé rodiny najednou se ukázalo být nejméně využívanou strategií. V některých případech rodiče poslali nebo přivezli samotné dospívající dítě či mladého dospělého z Ruské federace do ČR za účelem získání vzdělání (nejčastěji vysokoškolského), nebo i z důvodu lepších podmínek pro život. Zde se může vyskytnout problém nezletilých bez dozoru, což je v rozporu s českou legislativou.

Kvantitativní údaje ukázaly, že významným důvodem pro pobyt v ČR bylo sloučení rodiny; v polovině r. 2014 tvořilo více než pětinu všech vydaných pobytových oprávnění. V této souvislosti se často hovoří o motivu vyššího zajištění bezpečnosti pro ruské rodiny (Janíčko, 2012; Schebelle, 2012). Zatímco většina

ostatních cizineckých komunit přicházela do ČR především z výdělečných důvodů, Rusové preferují mimoekonomické důvody.

Enormní zájem o studium v ČR je jeden z charakteristických rysů ruské komunity. Potvrzují to údaje z Ředitelství služeb cizinecké policie (RSCP) o účelech dlouhodobých/přechodných pobytů i statistiky MŠMT, svědčící o tom, jak vysokou hodnotu studiu v České republice Rusové přikládají. Výrazně převyšují své protějšky zejména u vysokoškolského studia. Jejich motivací je zřejmě jazyková příbuznost, bezplatné studium na dobré úrovni i vidina získání diplomu ze země EU. V této souvislosti by bylo výzkumně zajímavé zjistit, kolik ruských absolventů z českých škol uvažuje o návratu do země původu, plánuje pracovat a žít v ČR, nebo aspiruje na pobyt a práci v jiné evropské zemi.

Studium jako důvod pobytu v ČR měla v roce 2014 téměř třetina (31,8 %) držitelů dlouhodobých oprávnění původem z Ruska, což představuje hodnotu dvakrát vyšší než v celém souboru CTZ. Ještě markantnější rozdíly jsou v relaci ke dvěma početně nejvýznamnějším cizineckým komunitám - k Ukrajincům a Vietnamcům; studium jako účel dlouhodobého pobytu²² má pouze 4,4 % Ukrajinců a 1,8 % Vietnamců. Naopak pro Rusy se studium v ČR od roku 2012 stalo druhým nejčastějším důvodem pobytu v ČR.

Zvyšující se zájem Rusů o studium na českých školách byl opakovaně zmiňován i v rozhovorech s experty. Za posledních pět let (přesněji od školního roku 2009/2010) se počty ruských studentů na středních školách zvýšily o více než třetinu, což je oproti počtům ostatních cizinců původem z třetích zemí růst více než dvojnásobný, třebaže početně zde převažují zástupci nesrovnatelně vyšší subpopulace Ukrajinců a Vietnamců.

Jiná situace je u studia vysokoškolského, kde **Rusové tvoří výraznou většinu na všech typech vysokoškolského studia.** Podle statistik MŠMT bylo ve školním roce 2013/2014 v bakalářském a magisterském studiu registrováno 4 078 ruských studentů, 1 825 studentů z Ukrajiny a 1 011 z Vietnamu.

S rostoucím stupněm studia se počet i podíl ruských studentů v studentské cizinecké populaci zvyšuje (viz tabulka č. 13). Bakalářské studium absolvuje téměř dvě pětiny (38 %) Rusů, ale pouze méně než pětina (16%) Ukrajinců a desetina Vietnamců. Magisterské studium studuje zhruba čtvrtina (23,4 %) Rusů, cca desetina (12 %) Ukrajinců a méně než 5 % Vietnamců a výrazné postavení mají Rusové i u studia doktorandského (zde sice početně převládají nad Ukrajinci, ale markantní rozdíl je patrný oproti kolegům z Vietnamu (20 % Rusů x 5 % Vietnamců).

Pro úspěšné zvládnutí studia i další uplatnění imigrantů z Ruské federace v ČR je klíčová znalost českého jazyka. Ke zdokonalení češtiny využívají dotázaní respondenti soukromé učitele, jazykové kurzy nebo cíleně vyhledávají komunikaci s českou majoritou, což bylo identifikováno jako nejúčinnější způsob výuky. Zároveň bylo zjištěno, že někteří dotázaní či jejich rodinní příslušníci se stýkají v daleko větší míře s občany Ruské federace než s Čechy. To je jednou z příčin, proč jejich komunikační dovednosti v češtině zůstaly i po dlouhou dobu pobytu v ČR na velmi nízké úrovni. Určujícím faktorem pro určité „uzavření se“ v ruské komunitě byl nedostatek kontaktů a vztahů s majoritou ať už v rámci zaměstnání, podnikání či vzdělávacího systému. Preference ruské komunity se týkala ve větší míře žen v domácnosti, důchodců, dětí, které navštěvují nebo navštěvovaly v ČR ruskou školu a zaměstnanců, kteří v ČR pracují v kolektivu cizinců (ať již z Ruské federace nebo z jiných zemí).

²² U trvalých pobytů ŘSCP účel pobytu nezjišťuje.

Kvantitativní údaje ŘSCP dokládají, že v porovnání jiných cizineckých komunit je u Rusů extrémně nízký, téměř poloviční, podíl pobytových oprávnění z důvodů zaměstnání/podnikání; u občanů z Ruska 35 %, občanů z Ukrajiny 68 %, občanů z Vietnamu 60 %, v souhrnu CTZ 50,3 %. Účel pobytu z důvodu zaměstnání/podnikání sice od r. 2009 obecně klesá, ale v ruské komunitě byl pokles nejintenzivnější - o téměř 30 %.

Indikátory o účelech pobytu potvrzují statistiky MPSV o zaměstnanosti cizinců. Z údajů z roku 2011²³ vyplývá, že osoby výdělečně činné tvořily v ruské komunitě pouze 17 %, zatímco v ukrajinské komunitě to bylo 58 %, ve vietnamské 55%.²⁴

Počet podnikajících jednotlivců (OSVČ) mezi Rusy sice stoupá, ale v komparaci k ostatním CTZ stále dosahuje nízkých hodnot; v polovině roku 2014 bylo v ruské komunitě pouze 6 % OSVČ, v ukrajinské komunitě 24 %, ve vietnamské 43 %. Ekonomickou soběstačnost občanů u Ruské federace podporuje **rozsáhlá podnikatelská činnost v oblasti firemních aktivit.** Po českých majitelích jsou Rusové druhým nejčastějším majitelem firem založených a operujících v rámci ČR a mezi cizinci se tak dostávají na první místo v počtu jimi vlastněných společností v Česku - více než 17 tisíc. Nejčastější podnikatelskou aktivitou firem pod kontrolou ruské komunity v ČR je „pronájem a správa vlastních nebo pronajatých nemovitostí“ (podíl 35,2 % z celkového počtu aktivních firem). Druhou nejčastější oblastí podnikání je „provozování velkoobchodní a maloobchodní činnosti“ s podílem 24,6 %. Zcela převládající právní formou pro podnikání Rusů je společnost s ručením omezeným (98 %).

Všichni respondenti námi provedeného šetření, pokud byli zaměstnání, pracovali na kvalifikovaných pracovních pozicích. Vzhledem k tomu, že většina dotázaných byli vysokoškoláci, jednalo se o vyšší pracovní pozice či prestižní povolání. Zajímavé je, že řada z dotázaných pracovala v zahraničních firmách (nejen ruských), popřípadě v prosperujících českých firmách, které se orientují na ruský trh. Dále respondenti pracovali ve veřejném sektoru: věda a výzkum, zdravotnictví, školství. Ve výzkumu byla potvrzena i tzv. etnická ekonomika (Janíčko, 2012), kdy občané Ruské federace zaměstnávají ve větší míře nejen své krajany, ale dávají před českými zaměstnanci přednost i dalším cizincům (nejčastěji Ukrajincům). Podnikání dotázaných ruských imigrantů a jejich rodinných příslušníků se týkalo především oblasti nákupu a prodeje, provozování služeb, poradenství a pronájmu nemovitostí. Mezi těmi, kteří jsou v ČR ekonomicky neaktivní, se v rozhovorech vyskytl jen jeden případ přechodné nezaměstnanosti. Velkou skupinu ekonomicky neaktivních ruských imigrantů tvořily ženy v domácnosti. Často se jedná o ženy vzdělané, s pracovními zkušenostmi z Ruské federace. Tato skutečnost souvisí zřejmě s kulturními odlišnostmi v podobě příklonu k tradiční dělbě rolí, kdy muži přebírají ekonomickou odpovědnost za rodinu a ženy se věnují dětem a domácnosti.

V této souvislosti je relevantním poznatkem kvantitativními údaji potvrzený **vysoký podíl žen v ruské subpopulaci.** Zatímco v celkovém souboru cizinců/CTZ převažují muži (53,8 %) a tytéž tendence nacházíme u Ukrajinců a Vietnamců - v ruské komunitě dlouhodobě dominují ženy (56,2 %). Převaha ruských žen je patrná rovněž u trvalých pobytů a českého občanství.

²³ Novější údaje o zaměstnanosti cizinců nebyly ze strany MPSV v době zpracování této monografie k dispozici.

²⁴ Výdělečná činnost zahrnuje cizince v zaměstnaneckém poměru s evidencí na ÚP i osoby samostatně výdělečně činné. Údaje o zaměstnanecké činnosti ruské menšiny nejsou k dispozici a data o výdělečné činnosti existují pouze do roku 2011.

Výsledky kvalitativní sondy odhalily i další výlučnost ruských imigrantů - relativně vysoký socioekonomický status. Většina dotázaných, ale i jejich rodin a známých v širším okruhu, měli vysokoškolské nebo středoškolské vzdělání²⁵ a vykazovali vyšší až vysoký životní standard. Toto zjištění je v souladu s dříve realizovanými výzkumy (Drbohlav a kol., 1999; Janičko, 2012; Schebelle, 2013).

Statistické údaje dokládají proces stárnutí cizinecké populace - obdobně jako u českého obyvatelstva. Z hlediska vývoje věkové struktury cizinců původem z třetích zemí je zajímavé, že **v souboru ruské subpopulace přibývá počet starších osob oproti souboru všech CTZ výrazně pomaleji**; od roku 2009 se počty ruských seniorů (56-65 let) zvýšily o necelou pětinu (v souboru CTZ o 52 %), ruští senioři starší 66 let přibyli o čtvrtinu (v souboru všech CTZ o 42 %). Z tohoto pohledu možno konstatovat, že **ruská imigrace přispívá k omlazení cizinců v ČR**.

Dále byly potvrzeny v literatuře i médiích často citované závěry **o silné tendenci ruské komunity k prostorové koncentraci**. Ta je podstatně vyšší, než u jiných v ČR žijících cizineckých komunit. Rusové se koncentrují především do Prahy, do lokalit v okolí Prahy (Praha-západ, Praha-východ), do Karlových Varů a v posledních letech i do Brna. Na základě údajů z ŘSCP bylo zjištěno, že v těchto lokalitách žije dominantní část ruské populace (80 %), ale jen 43 % Ukrajinců a necelá pětina Vietnamců. Vývoj vnitřní mobility jednoznačně ukázal, že nejpreferovanějším místem pro život ruských občanů zůstává Praha a její obliba v průběhu let dále stoupá; od roku 2009 se počty ruských občanů zvýšily 20 %. Nárůst Rusů byl zaznamenán i v lokalitách v okolí Prahy a dále v Brně. **Z původně „téměř ruských“ Karlových Varů v posledních letech Rusové odcházejí a pro vyšší možnosti preferují hlavní město**; v roce 2014 se pokles pohyboval v dimenzích jedné pětiny původního stavu 2009.

Většina respondentů ruského původu je s životem v České republice spokojena a cítí se „být zde doma“. K české společnosti převažuje pozitivní vztah a řada dotázaných udržuje vztahy s českými občany (v zaměstnání/podnikání, v rámci vzdělávacího systému či přes aktivity svých dětí). Bližší vztahy s majoritou byly pro dotazované důležité zejména v počáteční fázi pobytu v ČR, kdy jim Češi pomohli zorientovat a adaptovat se v novém prostředí. V této souvislosti se ukázaly přínosné aktivity neziskového sektoru zaměřené na sblížení imigrantů s majoritní populací (dobrovolnická práce, kurzy atd.).

Od roku 2009 se zvýšil počet Rusů s trvalým pobytem o více než 40 %; v ruské populaci tak tvoří trvalí migranti více než polovinu (52%). Rusové tedy nepatří k cizineckým komunitám, přijíždějícím do ČR na časově omezenou dobu, ale většina z nich zamýšlí v ČR nalézt trvalý domov. Nutno však zmínit, že motivace k získání trvalého pobytu je vysoká u všech cizineckých populací žijících v ČR, neboť cizincům přináší řadu nesporných výhod (zrovnoprávnění na trhu práce, v oblasti sociálního systému atd.).

Převažující podíl dotázaných by neměl nic proti sňatku s Čechem, Češkou. Negativní postoj vůči české populaci byl zmíněn sporadicky. Na druhé straně byly ruskými respondenty vnímány negativní postoje Čechů vůči cizincům (CVVM 2013-2015; Leontiyeva, 2009) a narůstající nesympatie vůči občanům Ruské federace (potvrzeno i šetřením Centra pro výzkum veřejného mínění - CVVM 2013, 2014, 2015), což by se mohlo stát určitou bariérou integrační politiky. Pouhé minimum dotázaných uvedlo, že se v průběhu svého pobytu v ČR setkali s diskriminací. Pokud ano, vždy se jednalo o diskriminaci na úrovni individuálního, popř. skupinového (spolužáci ve škole) jednání; institucionální diskriminace zmíněna v šetření nebyla.

²⁵ Validní statistiky o vzdělanostní struktuře imigrantů nejsou v ČR k dispozici.

V relaci k souhrnu všech CTZ i srovnávaných komunit byl u Rusů zjištěn nadprůměrný zájem o získání českého občanství. Svědčí o tom vysoký podíl osob s českým občanstvím v ruské komunitě - 8,3 % (mezi Ukrajinci 1,2 %, mezi Vietnamci 3,6 %) i výrazně vyšší dynamika růstu tohoto procesu. Index růstu získaných občanství za posledních necelých pět let (6/2014 - 2011) je u Rusů téměř pětinasobný (4,70), u Ukrajinců ve stejném časovém období činní 2,59, u Vietnamců 2,40. V této souvislosti byla u občanů z Ruské federace zjištěna i nadprůměrná úspěšnost zkoušky z ČJ, která je pro získání občanství nezbytná (v souhrnu CTZ činí úspěšnost této zkoušky 83 %, u Rusů je zhruba o deset procent vyšší).

Zájem Rusů o české občanství výrazně narostl v roce 2014 se schválením zákona, umožňujícího držitelům více občanství. Svou roli zde sehrává patriotismus k domovské zemi, který je pro ruskou skupinu imigrantů charakteristický. Respondenti uváděli, že důvodem pro získání občanství byla především větší jistota pobytu v ČR; získání politických práv byl motiv marginální. Občané ruské federace mají sice o politické dění v ČR zájem, ale spíše v rovině pasivní.

Rozhovory poukázaly na důležitost existence ruské komunity v ČR. Někteří respondenti s ní udržují úzké kontakty v rámci svého podnikání (např. v poradenské oblasti, v práci v neziskovém sektoru atd.), jiní v rámci zachování sociálních vazeb (návštěvy ruských obchodů, ruských restaurací, různých kulturních akcí, ruských knihoven, webové stránky pro ruské občany atd.). Téměř všichni dotázaní udržují kontakty se zemí původu. Někteří pravidelně svoji domovinu navštěvují či naopak návštěvy širší rodiny a známých z Ruské federace v ČR přijímají. Velmi rozšířené je udržování kontaktů s domovskou zemí prostřednictvím internetu, Skypu či mediálních sítí (Facebooku); většina dotázaných sleduje ruská média (televizi a rádio). Vztah k zemi původu se odráží i v tom, že někteří dotázaní chodí k ruským volbám na velvyslanectví Ruské federace. Nicméně z hlediska dlouhodobé perspektivy chtějí téměř všichni dotázaní v ČR zůstat. To si přejí i pro své děti, kterým se snaží zajistit co nejlepší podmínky pro budoucí život (vzdělání, ekonomické zajištění rodiny).

Závěrem byl zjišťován skutečný zájem imigrantů z Ruské federace o integraci v hostitelské zemi a možné integrační bariéry. Z šetření vyplývá, že z hlediska sociální integrace (Bosswick, Heckmann, 2006) je u převažující části respondentů zjevný zájem o integraci v rovině strukturální (např. na trhu práce, v rámci vzdělávacího systému, v oblasti bydlení, zdravotní péče, postoj k získávání občanství), v rovině interaktivní (např. navazování vztahů s Čechy, připouštění sňatku s občanem České republiky) a částečně i identifikační (např. kde se cítí být doma). Je však třeba zohlednit skutečnost, že v těchto rovinách integrace existují ohrožené skupiny. Jedná se zejména o děti imigrantů, které navštěvují ruské školy (fungující mimo rámec českého vzdělávacího systému, s žádnou nebo minimální výukou českého jazyka a českých reálií). Další ohroženou skupinou jsou ženy v domácnosti bez sociálních vazeb na českou společnost a důchodci, kteří se často pohybují jen v „ruském prostředí“. Ohroženou skupinou mohou být i zaměstnanci pracující v rámci tzv. etnické ekonomiky a k segregaci může určitou mírou přispět i prostorová koncentrace Rusů v rámci ČR. U všech dotázaných byla zjištěna výrazně menší míra sociální integrace, zejména v rovině kulturní. Jednoznačně se zde potvrdila snaha o zachování kulturních hodnot domovské země (udržení si znalosti ruského jazyka, kulturních hodnot, historie atd.), a to nezřídka ve vztahu i k dalším generacím imigrantů.

Literatura

André, S., Dronkers, J., & Need, A. (2014). To vote or not to vote? A macro perspective. Electoral participation by immigrants from different countries of origin in 24 European countries of destination. *Research on Finnish Society*, 7, 7-20.

Biswas, D., Kristiansen, M., Krasnik, A. et al. (2011) Access to healthcare and alternative health-seeking strategies among undocumented migrants in Denmark. *BMC Public Health* 11:560

Bosswick, W., Heckmann, F. (2006) *Social integration of immigrants: Contribution of local and regional authorities*. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.

Braun, V., Clarke, V. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 2006, vol. 3, No 2, p. 77-101.

Byford, A. The Russian Diaspora in International Relations: 'Compatriots' in Britain. *Europe-Asia Studies*, 2012, 64.4: 715-735.

Čepelák, V. (2010). Rusové v Karlových Varech očima místních obyvatel. *Lidé města*, (03), 589-607.

ČSÚ (2014a). *Cizinci v ČR 2014*. Praha: ČSÚ, ISBN 978-80-250-2582-6

Český statistický úřad. Cizinci v České republice podle dat sčítání lidu. [online]. 2014b [cit. 2015-05-12]. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/cizinci-v-ceske-republice-podle-dat-scitani-lidu-2011-dxfq9l7fpy>

CVVM. Vztah Čechů k národnostním skupinám žijícím v ČR. [online] duben 2013 [cit. 2015-06-02]. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/vztahy-a-zivotni-postoje/vztah-cechu-k-narodnostnim-skupinam-zijicim-v-cr-brezen-2013>

CVVM. Vztah Čechů k národnostním skupinám žijícím v ČR. [online] březen 2014 [cit. 2015-06-02]. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/vztahy-a-zivotni-postoje/vztah-cechu-k-narodnostnim-skupinam-zijicim-v-cr-brezen-2014>

CVVM. Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v ČR. únor 2015

Drbohlav, D., Lupták, M., Janská, E., & Bohuslavová, J. (2005). Ruská komunita v České republice (Výsledky dotazníkového šetření). *Poslední revize*, 16(6),

Drbohlav, D. (2011). Imigrace a integrace cizinců v Česku. Několik zastavení na cestě země v její migrační proměně z Davida na téměř Goliáše. *Geografie*, 116(4).

Drbohlav, D., Lupták, M., Janská, E., Bohuslavová, J. *Ruská komunita v ČR*. [online]. 2009 [cit. 2011-04-05].

Dostupné z: <http://www.cizinci.cz/files/clanky/129/ruska_komunita.pdf>.

Drbohlav, D., Uherek, Z. Reflexe migračních teorií. 2007. *Geografie - Sborník České geografické společnosti*, Vol. 112, No. 2, pp. 125-141

Fiedlerová, K., *Imigrantská ekonomika a podnikání Rusů v Praze, diplomová práce, PŘF 2011*

Flick, U. (2009) *An introduction to qualitative research*. London: SAGE Publications, 2009. ISBN 978-0-7619-4982.

Freinkman, L., Gonchar, K. & Kuznetsov, Y. (2013) Linking talent abroad with a drive for innovation at home: a study of the Russian technological diaspora (Chapter 8). In: Kuznetsov, Y. *How Can Talent Abroad Induce Development at Home? Towards a Pragmatic Diaspora Agenda*, pp. 207-266

Horáková, M. *Mezinárodní pracovní migrace v ČR. Bulletin č. 28*. Praha: VÚPSV, v.v.i., 2012.

Informace pro cizince. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. 2010 [cit. 2011-05-12]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/informace_pro_cizince/obecne_vizove_informace/index.html>

Janičko, M. (2012). Pražští Rusové. *Naše společnost (Our Society)*, 10(2), 3-9.

Jansen, C. (1969). Some sociological aspects of migration. *Migration*, 61.

Kalibánová; Konopásková, Kovářová, Příbylová, Urbanová. (2011) *Rusové v ČR*. Hospodářská a kulturní studia na Provozně ekonomické fakultě České zemědělské univerzity v Praze, http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=kalibanova_konopaskova_kovarova_pribylova_urbanova_-_rusove_v_cr

Lee, E. S. (1969) A Theory of Migration. *Demography* 3: 47-57

Leontiyeva, Y. 2009. „Imigranti v ČR - jsou přínosem nebo zátěží?“ *Socioweb* 2009 (12): 7-11. ISSN 1214-1720.

Dostupné z: http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/173_soc.web.12_09.pdf

Maxwell, J. A. (1992) Understanding and Validity in Qualitative Research. *Harvard Educational Review; Fall; 62, 3*.

Nekorjak, M. (2009): *Meziszvěty: organizované zaměstnávání migrantů z Ukrajiny v České republice*. Disertační práce. Fakulta sociálních studií, Brno, 180 s.

OECD (2012), Settling In: *OECD Indicators of Immigrant Integration 2012*, OECD Publishing. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264171534-en>

Pipková, Salačová. *Ruská národnostní menšina v Čechách [online]* Hospodářská a kulturní studia PEF ČZU v Praze, 2009.
Dostupný z: http://www.hks.re/wiki/rusove_v_cechach

Remennick, L. (2013) Transnational lifestyles among Russian Israelis: a follow-up study. *Global Networks*, 13.4: 478-497.

Ruská kulturní identita. Mezikulturní dialog [online]. 2011 [cit. 2011-05-12]. Dostupné z WWW: <http://www.mezikulturnidialog.cz/ruska.html>.

Schebelle, D., Horáková, M. (2012) *Bariéry integračního procesu reflexí cizinců z třetích zemí*. Praha: VÚPSV, v.v.i.

Schebelle, D., Horáková, M., Bareš, P., Kubát, J. (2013) *Kontinuální sledování bariér integrace cizinců z třetích zemí se zřetelem na činnost asistenčních služeb*. Praha: VÚPSV, v.v.i.

Vánoce v Rusku. Rusko - info [online]. 2009 [cit. 2011-05-12]. Dostupné z WWW: <http://www.rusko-info.cz/clanek/vanoce-v-rusku>.

Vavrečková, J., Pojer. (2014) *Soustava kvantitativních ukazatelů monitorujících integraci cizinců z třetích zemí*, interní studie VÚPSV, v.v.i.

Vavrečková J., Pojer P., Szabo J., Kotrusová M. (2015 a) *Charakteristika ruské komunity žijící na českém území*, interní studie VÚPSV, v.v.i.

Vavrečková, J., Dobiášová K., Gazdagová M. (2015 b) *Začlenění ruské komunity do většinové společnosti*, interní studie VÚPSV, v.v.i.

Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území ČR v roce 2014. Ministerstvo vnitra ČR, Praha 2015, <http://www.mvcr.cz/clanek/zprava-o-situaci-v-oblasti-migrace-a-integrace-cizincu-na-uzemi-ceske-republiky-v-roce-2014.aspx>

Scénář rozhovoru

Motivace a podmínky příchodu do ČR, pobyt v ČR

- Jak dlouho žije v ČR
- Jaká byla motivace k příchodu do ČR
- Na čí doporučení přišel do ČR či proč si vybral zrovna ČR
- Jaká byla situace v Rusku v době odchodu
- Jak probíhal příchod do ČR (typ víza, průběh vyřizování žádosti,...)
- Co bylo/je důvodem pobytu v ČR (typ/y pobytu)
- Zda přišel s rodinou či bez rodiny, případně zda rodina přijela později
- Zda měl v ČR před příchodem nějaké kontakty, případně jaké
- Vybaví se mu/jí v souvislosti s příchodem do ČR nějaké další problémy, bariéry či dobré zkušenosti

Obecné otázky a výhled do budoucna v ČR

- Kde se cítí doma a proč
- Jak je spokojený s životem v ČR a do jaké míry by se chtěl integrovat
- Jak často navštěvuje zemi původu a proč
- Jak byste srovnal svůj současný život v ČR s počátky v ČR
- Co mu v České republice ve srovnání s Ruskou federací chybí
- Co se mu v ČR ve srovnání s Ruskou federací líbí
- Zkušenosti s diskriminací či xenofobií v ČR, případně jaké
- Jak byste řešil různé problémové a kritické situace v ČR
- Jak plánuje svůj další život a případně život své rodiny v ČR (chce se usadit natrvalo, vrátit se zpět do Ruské federace, usadit se v jiné zemi apod.)
- Jak by si ideálně představoval v blízké budoucnosti svůj (své rodiny) další život v (případně mimo) ČR (chce zde zůstat, usiluje o trvalý pobyt, **usiluje o české občanství**, o studium na českých školách, o kariéru v ČR)

Ekonomické zajištění rodiny

Jak je ekonomicky zajištěna jeho rodina

V případě podnikání:

- Jakým způsobem podniká (s.r.o, a.s., OSVČ,....)
- V jaké oblasti podniká
- Podnikal již před příchodem do ČR, případně v jaké oblasti
- Je ve spojení s domovskou zemí
- Jak je spokojen s podnikáním v ČR, v čem případně spatřuje problémy
- Podniká společně s krajany, rodinou, s Čechy či jinými cizinci

V případě zaměstnání:

- Kde pracuje dotázaný či rodinní příslušníci
- Zda český zaměstnavatel či cizinec
- Jak práci získal
- Jaké podmínky zaměstnání (typ smlouvy, na živnostenský list,....)
- Jak je spokojen s prací, jaké vidí problémy, co by případně změnil
- Jaké zkušenosti se vztahy na pracovišti
- Využívání kvalifikace

Nezaměstnanost v průběhu pobytu v ČR (příčiny, zkušenosti, problémy)

Ekonomická neaktivita v průběhu pobytu v ČR (důchod, mateřská dovolená, rodičovská dovolená etc.) - zkušenosti

Čerpání dávek v rámci sociálního zabezpečení (potřebnost, čerpání, dostupnost), problémy, zkušenosti

Jaká je jeho informovanost o zaměstnání, podnikání, dávkách sociálního zabezpečení, pracovním právu (např. ve vztahu plnění mateřských a rodičovských rolí v ČR, výpovědi, pracovních podmínkách, ...)

Jazyková bariéra v této oblasti

Vybaví se mu/jí v souvislosti s ekonomickou aktivitou/neaktivitou nějaké další problémy, bariéry či dobré zkušenosti

Rodinný život

- Události v rodině (narození dětí, sňatky, rozvody, úmrtí atd.), problémy, zkušenosti
- Jakým jazykem hovoří doma
- Jak by se díval na možný sňatek s českým občanem (jeho/její, případně člena rodiny)
- Vztahy v rodině v ČR
- Vztahy s rodinou v Ruské federaci
- Rodinný život - svátky, zvyky, tradice, trávení společného času
- Problémy, bariéry, dobré zkušenosti

Společenský život a komunitní život

- S kým se v ČR stýká v pracovním životě a ve volném čase (s cizinci, Čechy)
- Jak tráví volný čas (kultura, sport, ...)
- Angažuje se v české komunitě, jak
- Angažuje se v ruské komunitě, jak
- Angažuje se v komunitě ostatních migrantů, jak
- Angažuje se ve veřejném životě, jak
- Jaké má vztahy se sousedy
- Udržuje kontakty v zemi původu, jak
- Udržuje kontakty s nějakými dalšími cizinci v ČR, jaké

- Udržuje nějaké kontakty s krajany v zahraničí (v jiných zemích než Ruská federace a ČR), jaké
- Jak by charakterizoval ruskou komunitu v ČR
- Jak si myslí, že Češi vnímají ruskou komunitu v ČR
- Jak vnímá českou společnost
- Vybaví se mu/jí v souvislosti se společenským a komunitním životem v ČR nějaké další problémy, bariéry či dobré zkušenosti

Vzdělání

- Navštěvoval/navštěvuje nějaké vzdělávání (od mateřské školy, přes základní, střední až k vysokým školám, případně nějaké kurzy, postgraduální vzdělávání, celoživotní vzdělávání, nostrifikační kurzy apod.) v ČR on nebo jeho rodina, jaké
- Jaká byla motivace ke vzdělávání
- Využívají/využívali české, ruské, zahraniční, soukromé či veřejné vzdělávací instituce, proč
- Jak vybírají/vybírali vzdělávací instituce (kritéria)
- Jak jsou spokojeni se vzděláváním v ČR
- Jak by srovnali vzdělávání v ČR a v zemi původu
- Jazyková bariéra v oblasti vzdělávání
- Jakým způsobem se učí český jazyk, problémy a zkušenosti
- Mají zkoušku s českého jazyka, problémy, zkušenosti
- Vybaví se mu/jí v souvislosti se vzděláváním v ČR nějaké další problémy, bariéry či dobré zkušenosti

Zdraví

- Zajištění zdravotní péče (porod, nemoci, zdravotní pojištění, vztah pacient-zdravotník, jak hledá lékaře apod.)
- Čerpání zdravotní péče (léčí se doma či v ČR- kombinace), problémy, zkušenosti
- Využívání péče (jazyková bariéra, kulturní odlišnosti, dostupnost dokumentace...), problémy, zkušenosti

Bydlení

- Jak a kde bydlel v průběhu pobytu v ČR, s jakými typy ubytování v ČR má zkušenosti, podle jakých kritérií si bydlení vybíral (byt, dům, ubytovna, vlastní či nájemné bydlení apod.) - problémy, zkušenosti
- Stěhoval se v průběhu pobytu v ČR, případně jak a proč
- Místo/místa bydliště - lokalita obývána spíše Čechy nebo cizinci
- Dostupnost a kvalita bydlení v ČR, spokojenost s bydlením v ČR - klady a zápory (případně srovnání se zemí původu)
- Případné čerpání sociálních dávek na bydlení
- Vybaví se mu/jí v souvislosti s bydlením v ČR nějaké další problémy, bariéry či dobré zkušenosti

Podnikatelské aktivity ruské minority v ČR - firemní aktivity

(s využitím údajů z rešerše zadané u firmy BISNODE Česká republika, s. r. o.)

Na základě údajů soukromé společnosti BISNODE Czech Republic zpracoval Ing. Petr Pojer (řešitel projektu EIF 2013-01) výběr subjektů všech právních forem ovládaných ruskými majiteli/statutárními zástupci, které byly v České republice aktivní v letech 2009 až 2014. Jedná se o firmy zapsané v České republice s majiteli/statutáři osob ruské národnosti s aktivní nebo neaktivní českou nebo ruskou adresou. Uvedený údaj se týká jen vztahů s fyzickými osobami, nikoliv firem. Přehled o směru podnikatelských aktivit ruských firem v ČR na základě zapsané „hlavní činnosti“ podle platného číselníku CZ-NACE je obsažen v následujících tabulkách.

Přehled v podstatě potvrzuje závěry provedeného terénního šetření s ruskými respondenty, kde bylo zjištěno, že Rusové se zaměřují na obory, kde není vyžadována koncese - hlavně o obchodní činnosti a správu nemovitostí.

Z údajů firmy Bisnode ČR bylo zjištěno, že z celkového počtu 25 170 vybraných (aktivních a neaktivních) firem s ruským kapitálem nebo ruskými majiteli/statutáři se zhruba třetina (32 %) z nich zabývala jako „hlavní činností“ pronájmem a správou vlastních nebo pronajatých nemovitostí a další dvě procenta zprostředkováním činností realitních agentur.

Druhý významný směr podnikatelské činnosti občanů Ruské federace v České republice se vztahoval na aktivity související s obchodem - necelá pětina (17 %) vybraných firem se zabývala zprostředkováním velkoobchodu a dalších zhruba pět procent maloobchodní činností všech oborů.

Z přehledu je dále zřejmé, že cca 70 % firem bylo ke dni 30. 11. 2014 ekonomicky aktivní, zbývající počet (podíl) měl v obchodním rejstříku zápis o ukončení činnosti.

Přehled o směru podnikatelských aktivit ruských firem v ČR na základě zapsané „hlavní činnosti“

Hlavní obor činnosti firem dle číselníku CZ-NACE	Počet firem s jedinečným IČO (aktivní + neaktivní)	Z TOHO: aktivní firmy (stav k 11/2014)	Z TOHO: neaktivní firmy (stav k 11/2014)	Podíl aktivních firem v %	% podíl firem s adresou statutárních zástupců v ČR	% podíl firem v rámci oboru z celk. počtu aktivních firem
CELKEM	25 170	17 739	7 431	70,5	46,9	100,0
Z TOHO:						
Pronájem a správa vlastních nebo pronajatých nemovitostí	8 028	6 247	1 781	77,8	32,8	35,2
Zprostředkovatelské činnosti realitních agentur	534	384	150	71,9	35,6	2,2
Činnosti v oblasti nemovitostí na základě smlouvy nebo dohody	69	44	25	63,8	46,4	0,2
<i>Mezisoučet</i>						37,6
Zprostředkování velkoobchodu specializovaného i nespecializovaného (5 souborů)	4 258	3 266	992	76,7	28,4	18,4
Maloobchodní činnost (všechny obory) celkem	1 112	776	336	69,8	38,7	4,4
Ostatní maloobchod celkem (5 souborů)	454	307	147	67,6	28,9	1,7
Obchod s automobily a motorovými vozidly	27	21	6	77,8	29,6	0,1
<i>Mezisoučet</i>						24,6
Stravování v restauracích, u stánků a v mobilních zařízeních	267	165	102	61,8	47,9	0,9
Hotely	48	0	48	0,0	52,1	0,0
Pohostinství	10	0	10	0,0	40,0	0,0
Ubytování /Ubytování v hotelích a podobných ubytovacích zařízeních/Ubytování v zařízeních pronájmech	72	62	10	86,1	20,8	0,3
<i>Mezisoučet</i>						1,2
Činnosti cestovních agentur / Činnosti cestovních agentur a cestovních kanceláří / Činnosti cestovních kanceláří	230	179	51	77,8	33,9	1,0
Průvodcovské činnosti	5	4	1	80,0	0,0	0,0
<i>Mezisoučet</i>						1,0
Architektonické a inženýrské činnosti a související technické poradenství / Architektonické činnosti	92	66	26	71,7	39,1	0,4
Developerská činnost	19	8	11	42,1	57,9	0,0
Výstavba bytových a nebytových budov / výstavba bytových budov / výstavba nebytových budov / výstavba silnic a dálnic / výstavba ostatních staveb j. n.	134	74	60	55,2	24,6	0,4

Hlavní obor činnosti firem dle číselníku CZ-NACE	Počet firem s jedinečným IČO (aktivní +neaktivní)	Z TOHO: aktivní firmy (stav k 11/2014)	Z TOHO: neaktivní firmy (stav k 11/2014)	Podíl aktivních firem v %	% podíl firem s adresou statutárních zástupců v ČR	% podíl firem v rámci oboru z celk. počtu aktivních firem
<i>Mezisoučet</i>						0,8
Účetnické a auditorské činnosti, daňové poradenství	113	76	37	67,3	51,3	0,4
Administrativní a kancelářské činnosti / Administrativní, kancelářské a jiné podpůrné činnosti pro podnikání	8	6	2	75,0	50,0	0,0
Právní činnosti	1	1	0	100,0	0,0	0,0
<i>Mezisoučet</i>						0,4
Činnosti v oblasti informačních technologií / činnosti související se zpracováním dat a hostingem	230	182	48	79,1	30,0	1,0
Tisk a činnosti související s tiskem / Tisk a rozmnožování nahraných nosičů / Příprava tisku a digitálních dat / Činnosti zpravodajských tiskových kanceláří a agentur / Tisk ostatní, kromě novin / vydavatelské činnosti / Ostatní vydavatelské činnosti/ Vydávání knih, periodických publikací a ostatní vydavatelské činnosti / vydávání knih	121	90	31	74,4	30,6	0,5
Činnosti agentur zprostředkujících zaměstnání / Činnosti agentur zprostředkujících práci na přechodnou dobu	10	3	7	30,0	60,0	0,0
Bezpečnostní a pátrací činnosti	8	5	3	62,5	75,0	0,0
Činnosti soukromých bezpečnostních agentur	3	1	2	33,3	0,0	0,0
Ambulantní a zubní zdravotní péče / Zubní péče	17	14	3	82,4	47,1	0,1
Živočišná výroba	5	4	1	80,0	20,0	0,0
<i>Mezisoučet</i>						1,7
ostatní činnosti (výrobní i nevýrobní, služby) výše neuvedené	9 521	5 906	3 615	62,0	34,5	33,3

Zdroj: databáze Bisnode Česká republika

Výtahy z oponentských posudků

Mgr. Dita Čermáková, Ph.D.

Autorky pracují s několika zdroji dat o cizincích v Česku. Velmi dobře a systematicky je propracován vývoj sledovaných jevů týkající se migrantů v širším zarámování s ostatními migranty z třetích zemí.

Rozbor statistických dat a také rozhovorů je velmi kvalitně strukturovaný. Autorky vytěžily z dostupných statistických zdrojů a rozhovorů maximum. Při čtení jednotlivých kapitol převládá pocit bezproblémovosti integrace ruské komunity. Je tomu skutečně tak?

Jedná se o první monografii takového rozsahu a kvality v Česku. Za velmi důležité považuji závěry týkající se možných problémů integrace plynoucí např. z neznalosti jazyka, zřejmě jiný pohled na korupci. Zde se nabízí ideální prostor pro další především kvalitativní výzkum zaměřený např. na klíčové momenty pro úspěšnou integraci Rusů v ČR.

Mgr. Michal Janíčko

Kvantitativní administrativní data pocházejí z řady navzájem se doplňujících zdrojů. Jsou prezentována poměrně přehledně, avšak výhradně tabulkami, přičemž se domnívám, že řada z nich by byla čitelnější v grafech.

Závěry jsou kvalitní a dobře kombinují zjištění z kvantitativních dat a z rozhovorů. Mám nicméně několik doporučení a otázek pro upřesnění závěrů:

- Hrají pro příchod Rusů větší roli push faktory nebo pull faktory?
- O čem vypovídají vysoké počty ruských studentů, vysoký podíl žen mezi ruskými imigranty a zjištění, že ve skupině ruských imigrantů je proces stárnutí pomalejší?

Výsledky jsou hodnotné, týkají se relevantních oblastí integrace Rusů a můžou přispět k lepšímu zacílení politik a opatření v integraci cizinců. Jsou dobře využitelné i v dalším bádání na téma imigrace a integrace.